

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАУ БССР

№ 31 [2765]

Пятніца, 1 жніўня 1975 г.

Цана 8 кап.

Мінскі інстытут культуры — так афіцыйна будзе называцца вышэйшая навучальная ўстанова рэспублікі, якая размесціцца ў гэтым шматпавярховым будынку (здымак унізе). Яго ўзвялі недалёка ад Маскоўскай вуліцы сталіцы рабочыя 115-га будаўнічага ўпраўлення трэста № 7.

Цудоўны падарунак рыхтуюць студэнцкай моладзі будаўнікі! Неўзабаве юнакі і дзяўчаты, якія паспяхова пачалі здачу ўступных экзаменаў, сядуць за інстытутскія парты. І, можа, першай лекцыяй для іх, якую прачытаюць выкладчыкі, будзе ўслаўленне рук мінскіх будаўнікоў, гімн стваральнай працы.

Зараз тут ідуць аддзелачныя работы. У ліку іншых іх выконваюць тынкоўшчыцы Аня Налівайка, Валя Каляда [брыгадзір] і Галя Купрэва [здымак зверху].

У ІМЯ МІРУ І БЯСПЕКІ Ў ЕЎРОПЕ

ХЕЛЬСІНКІ. 30 ліпеня 1975 года. Савецкая дэлегацыя ў зале пасяджэнняў у час урачыстага адкрыцця Нарады па бяспецы і супрацоўніцтву.

ЯРКАЕ СВЯТА ЎЗБЕКСКАГА МАСТАЦТВА

Вялікім канцэртам майстроў мастацтваў Узбекістана завяршыліся 28 ліпеня гастролі Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра Узбекскай ССР імя Алішэра Наваі ў Мінску. На працягу месяца артысты брацкай рэспублікі паказалі мінчанам і гасцям беларускай сталіцы 14 оперных і балетных спектакляў, якія былі цёпла прыняты гледачамі.

Мы бясконца ўдзячныя ўзбекскім калегам за тое, што яны прывезлі да нас мастацтва свайго сонечнага краю, сказала карэспандэнтка БЕЛТА старшыня прэзідыума Беларускага тэатральнага таварыства, народная артыстка СССР Л. П. Александровская. У нацыянальных узбекскіх балетах, оперы, у песнях і танцах, уключаных у канцэртную праграму, мы ўбачылі душу народа — свабодалюбівага, мужнага, добрага.

Даволі цікава было ўбачыць і шырока вядомыя класічныя творы ў выкананні ўзбекскіх артыстаў.

Госці выступалі з шэфскімі канцэртамі перад працаўнікамі прамысловасці і сельскай гаспадаркі, праводзілі творчыя сустрэчы. Усё гэта садзейнічала ўзаемабагацэнню нашых на-

цыянальных па форме і сацыялістычных па зместу культур. Ад душы жадаем нашым дарогім узбекскім калегам новых творчых здзяйсненняў, сказала ў заключэнне Л. П. Александровская.

Месяц жыцця і работы ў горадзе-героі Мінску застанецца ў памяці і сэрцы назаўсёды, гаворыць дырэктар тэатра імя Алішэра Наваі, доктар мастацтвазнаўства, прафесар Мамаджан Рахманаў. Гасцінасць, сардэчнасць, добразычлівасць, шчырасць беларускіх сяброў надзвычай дапамагелі нам у гэтых вельмі шчыльных, напружаных гастроліях.

Сустрэчы з патрабавальным гледачом, працягваюць М. Р. Рахманаў, дзелавага, творчага размова з калегамі, музыказнаўцамі і тэатральнымі крытыкамі,

якая адбылася ў рэспубліканскім Доме акцёра, былі вельмі карыснымі для калектыву і, безумоўна, акажуць вялікі ўплыў на павышэнне ідэйнага і мастацкага ўзроўню спектакляў, на ўдасканалванне выканаўчага майстэрства артыстаў.

Яркім святам узбекскага мастацтва з'явіўся заключны канцэрт. У ім прынялі ўдзел народныя артысты СССР Г. Ізмайлава, С. Кабулава, Б. Карыева, народныя артысты Узбекскай ССР А. Азімаў, С. Беньямінаў, В. Васільеў, В. Грынчанка, Г. Ханеданьян, С. Ярашаў і іншыя вядомыя майстры сцэны і артыстычная моладзь. Яны выканалі фрагменты з нацыянальных і класічных опер і балетаў, узбекскія і рускія народныя песні і танцы, творы савецкіх кампазітараў.

На канцэрце прысутнічалі таварышы П. М. Машэраў, Ц. Я. Кісялёў, А. Т. Кузьмін, У. Ф. Міцкевіч, А. А. Смірноў, В. С. Шавялуха.

БЕЛТА.

ВЫСОКАЯ ЎЗНАГАРОДА

28 ліпеня сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін па даручэнню Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР ва ўрачыстым абстаноўцы ўручыў Ганаровую граматы Вярхоўнага Савета Беларускай ССР Дзяржаўнаму ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічнаму Вялікаму тэатру Узбекскай ССР імя Алішэра Наваі, якой ён удастоены за вялікую плённую работу па мастацкаму абслугоўванню працоўных горада Мінска ў перыяд гастролей у ліпені 1975 года.

Узнагароду прыняў дырэктар тэатра, прафесар М. Р. Рахманаў.

Ад імя Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і Савета Міністраў рэспублікі А. Т. Кузьмін сардэчна павіншаваў калектыв тэатра з заслужанай узнагародай і пажадаў узбекскім сябрам новых творчых пошукаў.

У слове ў адказ галоўны рэжысёр тэатра, заслужаны дзеяч мастацтваў Малдаўскай ССР Г. М. Гелавані выказаў удзяч-

насць Цэнтральнаму Камітэту КПБ, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета БССР і Савету Міністраў рэспублікі за высокую ацэнку работы, якую правёў тэатр у час гастролей у Мінску.

Пры ўручэнні ўзнагароды прысутнічалі намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Л. П. Чагіна, намеснік загадчыка аддзела культуры ЦК КПБ Я. Б. Парватаў, намеснік міністра культуры БССР С. А. Пятровіч.

БЕЛТА.

Пётр Клімук:

ДОБРА НА ЗЯМЛІ

Для Пятра Клімука і Віталія Севасцяянава яшчэ не закончыліся другія суткі іх прывыкання да Зямлі, як абодва запісалі ў кнігу раскладу на дзень некалькі дзіўных, на думку медыкаў, пажаданні. Камалдзір, выйшаўшы сёння ўпершыню на дзясцімінутную прагулку, вырашыў абавязкова пазагараць пад гараным сонцам Байканура, а борціжынер папрасіў сяброў дастаць яму тэнісную ракетку.

— Ці могуць абодва дазволіць сабе размяцца на тэнісным корце?

Адказваючы на гэта пытанне, адзін са спецыялістаў медыцы-

скай групы В. А. Дзегцяроў гаворыць:

— Безумоўна, вонкавыя даныя аб самаадчуванні касманаўтаў не перашкаджаюць нам дазволіць ім і пабегіць, і пакупацца ў басейне. Але нельга забываць, што як у дні прывыкання да бязважкасці, так і ў перыяд рэадаптацыі да зямнога іжару за любую паспешлівасць і рэзкія рухі арганізм запатрабуе «расплаты».

Пасля таго як спартыўны камісар ФАІ І. Г. Барысенка павіншаваў Віталія Севасцяянава з абсалютным рэкордам краіны па працягласці касмічнага палё-

ту (1.912 гадзін 51 хвіліна), урачы прыпісалі яму яшчэ адно касмічнае дасягненне. Як вядома, касманаўты ў час палёту трацілі ў ваду да пяці кілаграмаў. Севасцяянаў страціў усю вагу двух кілаграмаў, але аднавіў вагу ўжо на наступны дзень пасля вяртання на Зямлю.

Дзень адпачынку, які быў назначаны 28 ліпеня касманаўтам, быў «зламаным» з іх згоды. Касманаўты сустрэліся з медыкамі для абмеркавання вынікаў выканання медыка-біялагічнай праграмы палёту. Спецыялісты ўключылі магнітафоны, і пачалася гутарка. Гэта адбылося ў

17 гадзін — праз двое сутак пасля вяртання экіпажа на Зямлю.

Я спытаў перад гэтай сустрэчай у Пятра Клімука, як ён асабіста адчувае сваё самаадчуванне. Ён адказаў:

— Усё добра, толькі да гэтага часу не верыцца, што мы на Зямлі. Сёння, напрыклад, Віталій прачынаўся ўначы, спытаў, чаму мы тут і, здаецца, пры гэтым разводзіў рукамі, быццам яшчэ плаваў у нашым арбітальным доме...

М. ЖАЛЯЗНОУ,
спец. нар. ТАСС.

Касмадром Байканур.

ВЫНІКІ РАБОТЫ, ПЛАНЫ...

Адбылося чарговае пасяджэнне прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. Аб выніках Дзён літаратуры і мастацтва Беларусі на Украінскай ССР, якія адбыліся ў чэрвені сёлета года, інфармаваў прысутных Іван Навуменка. Ішла таксама гаворка аб падрыхтоўцы да Дзён украінскай літаратуры і мастацтва ў нашай рэспубліцы, якія плануецца правесці ў 1976 годзе. Выступілі Іл Гілевіч, Іван Шамякін, Еўдакія Лось, Генадзь Бураўкін, Мікола Аўразыч, Андрэй Макаёнак.

Аб тым, што ўжо зроблена і робіцца выдавецтвам «Мастацкая літаратура» па выпуску перакладаў твораў украінскіх пісьменнікаў, гаворыў яго дырэктар Мікола Ткачоў.

З мерапрыемствамі Саюза пісьменнікаў Беларусі, прысвечанымі Міжнароднаму году жанчыны, пазнаёміў намеснік старшыні праўлення СП БССР Анатоль Грачанікаў.

Выбраны камісія па падрыхтоўцы да Дзён украінскай літаратуры і мастацтва ў Беларусі і святкавання Міжнароднага года жанчыны.

«Удакладненне плана работ Саюза пісьменнікаў рэспублікі на другую палову 1975 года» — на гэтым пытанні выступіў адказны сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Анатоль Варцінскі.

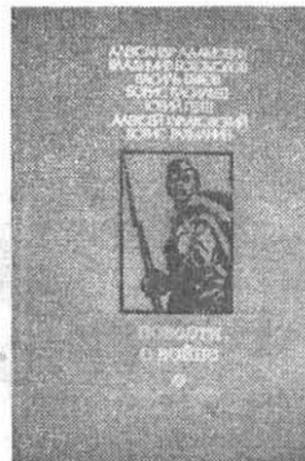
На адным з чарговых пасяджэнняў прэзідыума мярнуецца абмеркаваць тэматычны план выдавецтва «Мастацкая літаратура» на 1977 год.

На пасяджэннях прэзідыума будучы разгледжаны таксама пытанні: «Пісьменнікі да XXV з'езда КПСС», «Удзел пісьменнікаў у ідэйна-эстэтычным выхаванні працоўных», «Работа з маладымі літаратарамі і прыём у СП БССР». Плануецца правесці чарговы пленум праўлення Саюза пісьменнікаў БССР з павесткай дня: «Час, пісьменнік, майстэрства», а таксама склікаць нараду кіраўнікоў літаратурных аб'яднанняў.

70-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі, Героя Сацыялістычнай Працы Пятруса Броўкі будзе прысвечаны вечар, што адбудзецца ў Маскве ў Калоннай зале Дома Саюзаў.

Вялася таксама гаворка аб падрыхтоўцы і выданні двухтомніка беларускага нарыса.

АПОВЕСЦІ АБ ВАЙНЕ

Бібліятэчка, якая выходзіць дадаткам да часопіса «Дружба народаў», папоўнілася новай кнігай. Выпушчана аднатомнік «Аповесці аб вайне». Сярод іншых твораў у ім змешчаны «Хатынская аповесць» Алеся Адамовіча, аповесці Васіля Былава «Сотнікаў» і Алесія Кулавоўскага «Да ўсходу сонца». Тыраж выдання 220 тысяч экзэмпляраў.

СТВОРАН ТЭАТР

Пры Барысаўскім Доме культуры імя Горнага створаны маладзёжны тэатр. Яго ўдзельнікі — рабочыя прадпрыемстваў, вучні старшых класаў сярэдніх школ, навучніцы прафесіянальных вучылішчаў. Нядаўна юным гледачам быў паказаны спектакль па п'есе Тамары Ян «Твае шаснаццаць», у янім востра ўздзімаецца пытанне выхавання любіў у моладзі да абранай прафесіі.

А. БЕНЯНСОН.

ДОБРЫЯ ВЕСТКИ:

«ЛЯВОНІХА» І «КОЛАС»
У ВІЛЬНЮСЕ

Народны ансамбль танца «Лявоніха» Віцебскага гарадскога Дома культуры прыняў удзел у традыцыйным рэспубліканскім свецкім канцэрце ў Вільнюсе.

На заключнай частцы свята — Дні танца, які адбыўся на вільнюскім сцэнічным «Жальгірысе» — выступіў яшчэ адзін беларускі самадзейны калектыв — народны ансамбль танца «Колас» Віцебскага раённага Дома культуры.

ВЕНГЕРСКИЯ СТУДЭНТЫ ГОСЦІ МЕЛІЯРАТАРАЎ

Агітбрыгада венгерскіх студэнтаў, якая займаецца ў вышэйшых навуковых установах Масквы, з вялікім поспехам выступіла з канцэртамі на ўсесаюзнай ударнай нацыянальна-свабоднай перад меліяратараў беларускага Палесся.

Сардэчна прымалі самадзейных артыстаў працаўнікі 29 трыста «Пінскаўгазбуд», Чарноўцкага, Пружанскага і Сігневіцкага будаўніча-мантажных утраўленняў.

ДЕМАНСТРАВАЛА «МАЛАДОСЦЬ»

Агітбрыгада «Маладосць» Ваўкавыскага зааватэхнікума прадставіла беларускае самадзейнае мастацтва на свецкім дружбы ў латвійскім горадзе Салду. У ім удзельнічалі студэнты сельскагаспадарчых тэхнікумаў Беларусі і рэспублікі Прыбалтыі.

«Маладосць» дэманстравала сваё майстэрства ў эстрадным канцэрце, які адбыўся ў Салду ў Палацы культуры і на заключным канцэрце свята.

У НАРОДНЫМ — ПРЭМ'ЕРА

Тэатралы Ашмян і блізкайшых ад райцэнтра вёсак пазнаёміліся з героямі п'есы А. Макаёнка «Трыбунал». Спектакль, прэм'ера якога адбылася ў Ашмянскім народным тэатры, паставіла выпускніца Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Людміла Спірыдонава.

У ролях заняты артысты народнага тэатра А. Міхеенка, Г. Падляцкі і аматары сцэнічнага мастацтва, якія прыйшлі ў трупы нядаўна.

БЕЛТА.

З ліпеня — Усесаюзны Дзень чыгуначніка. Ва ўсе канцы нашай неабсяжнай краіны імчаць блакітныя экспрэсы, саставы з вугалем, машынамі, нафтай. Іх вядуць людзі няўміслівыя, гарачыя сэрцамі, аддаючы сваёй адказнай і нялёгкай справе. І таму не дзіўна, што здаўна беларускія пісьменнікі ў сваіх творах звярталіся да іх, працаўнікоў чыгункі.

Сёння прапануем увазе чытача нарыс Казіміра Камейшы «Адказы рэйс» пра Героя Сацыялістычнай Працы Віктара Андрэевіча Дземянкова.

Казімір КАМЕЙША

А Д К А З Ы Р Э Й С

ЯРКА загаралася зялёнае вока светафора... Цяжка ўздыхнуў, крэўнуў усім сваім цяжарам састаў і паволі пачаў аддзяляцца ад станцыі. Вось ужо часцей застукалі на стыхах колы, і перад вачыма Дземянкова бласкондай служай паляцела, прападаючы пад чэравам паравоза, бласкондае палатно чыгункі.

Віктар Андрэевіч выгледзеў з акна кабіны, і яго адрознівала свежым і пругкім ветрам, перамяшаным з адпрацаванай гарачай парай. Аж вільготна і цёпла стала на твары. Такое адчуванне было ў яго заўсёды, калі аддзялялі бульбу, калі ў твар дыхала знаёмым гарачым і пахкім. Гэта згадалася толькі на хвілінку і зноў знікла, забылася, абарванае іншымі думкамі.

— Ці не рызнуў я ўсё ж? — падумаў ён зараз і адрозніваў ж супакойце сябе. — А ці мала было ў жыцці яго рызні? Няўжо можна пражыць спакойна, страхуючы сябе ад усіх нечаканасцей?

Як і ўсякі чалавек, у разважаннях ён мог і сумнявацца, і кідацца ў крайнасці. Не мог ён толькі адступіць ад сваіх рашэнняў. Калі ўжо вырашана, дык вырашана. Рабі ўсё, каб дамагчыся свайго, каб не асмяілі потым сяброў.

Гэты рэйс быў як быццам звычайны. Толькі які ж ён звычайны, калі разабрацца? Адным паравозам, на сутнасці, трэба было везці ажно два саставы — тры тысячы 600 тон была ўся вага поезда. А нормай лічылася напалову менш.

— Глядзі, — гаварыў начальнік лакаматыўнага аддзела, — каб не прагарэлі мы з табой.

— Ды ўжо ж буду глядзець, — неяк няўзруўнена адказаў Дземянкоў.

«Не можа быць такога, каб не дацignуў», — думаў ён зараз, Урэшце, на такі рэйс машыніст рашыўся не адразу. Ён рыхтаваўся да яго, і рыхтаваўся настойліва. Перад гэтым правёў састаў вагоў у тры тысячы 200 тон, што яшчэ ніколі і нікому не ўдавалася зрабіць. Пра такую смеласць машыніста, вядома ж, адрозніваў даведзіся, загаварылі ва ўсім дэпо. У яго ўжо былі ўзнагароды: падзякі, прэміі, граматы... Славы хапала. Але той яго рэйс нарабіў шуму надзвычайна многа.

Зараз быў той жа самы маршрут: Магілёў — Асіповічы. І любіў, і баяўся яго машыніст. Любіў за знаёмых, маляўнічых крайвіды і баяўся за адзін толькі ўчастак шляху, за адну станцыю — Вендараж. Вельмі ж цяжкі і няўраўнаважаны там пад'ём. Не любіць яго машыністы грузавых паяздоў.

А раптам састаў не асіліць пад'ёму і спыніцца? Тады ўсё. Тады неабярэшся неспрымасцей. За ўвесь час працы ў дэпо ў яго толькі аднойчы быў такі выпадак, яшчэ калі толькі пачынаў свой самастойны шлях машыніста. Маршрут тады лажыўся на Ілгобін. Не самы цяжкі маршрут. Ён веў цяжкі, смяяўся, выгледзеў з кабіны, бачыў, як выгнаюцца на лавароце чырвоныя вагоны. Памочнік Іван Дзергачоў адчуваў гэты яго прыўзняты настрой і яшчэ больш падбадзёрваў жартамі, на якія быў здатны. Нечаканае

ён, у любую дзірку. З імі, звычайна, і выходзілі на заданне. Недзе тут, каля Вендаража, разам з гэтым чалавекам і давалася трымаць Віктару першае баявое хрышчэнне.

На заданне яны выйшлі вечарам. Цалую ноч ішлі лесам, пакуль не трапілі на Бабруйскую шашу. Стаяла незвычайна цёпла, густа і смаліста дыхаў сасоннік. Яны залеглі за шашою і пачалі чакаць. Чакалі да самага поўдня, але чаго-небудзь вартага іх задання на шашы не было. Прайшло толькі некалькі бронемашынаў. Счакаўшы яшчэ крыху, яны пайшлі ў вёску. Расставілі нацы і рашылі чакаць да раніцы. Пазад ні з чым Зарыцкі вяртацца не прывык. На дошціку вартавыя наперабой закрычалі: «Немцы! Да вёскі рухаецца нямецкі асоб». Віктар ужо і сам выразна ба-

чыў яго. Ажно восем падвод налічыў ён. Уперадзе ехаў верхавы-фельдфебель. Было зразумела, што немцы рухаюцца ў суседнюю вёску, якая лічылася нейтральнай зонай. Паўна, за фуражком. Зарыцкі скамандаваў: «Абыходзіць з двух бакоў!». Суха прагучалі вінтавыя стрэлы. Пахінуўся і паліцеў з кабіны фельдфебель. Чатыром падводам удалося ўцячы. Чатыры астатнія былі трафенымі. Гэта быў першы і, можа, таму самы памятны бой для Віктара.

Пасля вайны хлопцы зноў прыгадалася яго мара. Параіўшыся з бацькам, ён падаўся ў дэпо. Дужа хацелася на паравоз, Патрабні былі качагары, але на паравоз яго не ўзлілі. Паравозы ў той час працавалі на дровах. Драўляныя кантуры там былі часам большыя, чым ён сам. У сваё семнаццацігоддзе Віктар быў танклявым, з выгляду няўраўнаважаны і сумнаватым позірмам начальнік аддзела кадраў і сказаў сваё цвёрдае «не». Пакрыўдзіўся, ледзь не заплакаў хлопца. І не бачыць бы яму больш ніколі паравоза калі б не машыніст Мікалай Партынка. Зразумеў той, як цяжка хлопцу. Выраныў пайсці пагаварыць да начальніка аддзела кадраў. Не адбівай, кажа, ахвоты ў хлопца. Можа, машыніст добры атрымаецца. І даў начальнік аддзела кадраў сваю згоду. Толькі сказаў:

— Бяры да сябе на паравоз. Сам будзеш адказваць за яго.

Цяжка было спачатку. Даве бригады. Адна ехала ў Ілгобін, другая — у Оршу. Нават пра адначынак не прыходзілася думаць. Папрацаваў Віктар качагарам, а потым яго накіравалі на курсы памочнікаў машыністаў. Хутка прабеглі за вучобай шэсць месяцаў, і зноў роднае дэпо.

З многімі машыністамі даваўся працаваць Віктару. Некаторыя прыходзілі і проста скардзіліся на хлопцава няўменне, на яго нявольнасць, адказваліся ад такога памочніка. І ніхто не ведае, як бы яно ўсё атрымалася, калі б Віктар не трапіў да Івана Сямёнавіча Сідарава. Той толькі вярнуўся з арміі пасля ранаў.

— Няданне ў цябе, я бачу, ёсць. Будзеш працаваць, — сказаў ён, падбадзёрваючы хлопца.

— Ну, як памочнік? — пытаў потым у Сідарава ты,

хто скардзіўся на Віктара.

— Добры памочнік, — задаволена адказаў Сідараў. — Думаю, што і машыніст надронны будзе.

Ён жа сам і прапанаваў накіраваць Дземянкова на курсы машыністаў. У 1947 годзе курсы былі закончаны. Але для машыніста вопыту было яшчэ малавата. Гэта разумеў і сам Дземянкоў. Зноў рабіў памочнікам машыніста. Працаваў і на пасажырскіх, і на грузавых паяздах. Урэшце яму пашанцавала. Ён трапіў у памочнікі да праслаўленага тады машыніста Сяргея Іванавіча Падацэўкі. Трапіць да такога вопытнага майстра марыць ці толькі ён адзіно? Сяргей Іванавіч быў прынцыповым і патрабавальным чалавекам. Бывала, зма, страшны мароз, а яны чысцяць, драць кожную дэталку лакаматыва. Начысцяць так, што ён увесь ззяе, блішчыць, як тая цацка.

У 1950 годзе пасля здачы праверачных іспытаў, Дземянкова прызначылі машыністам. Першы свой поезд яму трэба было везці на Оршу. Участак гэты складаны, гарысты. Для навучка ён асабліва цяжкі. Разгубіся дзе-небудзь — і састаў можа спыніцца. З месца потым на пад'ёме ўжо не зрушыш. Хваляваўся, вядома. Да таго ж неспрытна было ў ролі камандзіра. На цябе запыталы наглядзева, чакае твайго слова памочнік, за табой сочыць уся брыгада, а ты сам яшчэ няўзруўнены ва ўсім. Да таго ж поезд быў цяжкаваговы, на 100 тон больш нормы.

Прамінулі першыя ператоны, зялёнымі вачыма прасігалі светафоры і ўсё адрозніваў некалькіх набываў звычайнасць. Праўда, Дземянкоў супакойся толькі калі самай Оршы. Нават узрадаваўся, убачыўшы на гадзінніку, што яны прыбываюць на некалькіх мінут раней графіка. Назад ехалася ўжо веселей і смялей. Гэта можа было заўважыць па твары машыніста.

Вопыт прайшоў да яго сам сабой. «Спачатку цягнуўся за сярэдзімі, — гаворыць Віктар Андрэевіч, — потым пачаў спабораваць з перадавымі машыністамі». Штомесячна, штогодна ён імкнуўся эканоміць паліва, працаваў без аварыі. Была ў яго думка і прага да ведаў. У 1955 годзе ён наступіў у чыгуначны тэхнікум. І зноў былі паязды на пасажырскіх, на грузавых паяздах усіх рангаў. Пра яго ўжо гаварылі як пра перадавіка, як пра лепшага ў дэпо машыніста. А ён лічыў усё, што яшчэ мала мае вопыту. Ён ніколі не спадзяваўся толькі на самога сябе, любіў параіцца з іншымі, прыніць агульнае рашэнне. Можа, таму ў яго заўсёды ўсё клеілася, ніколі не было зрываў графікаў, аварыяў, ніякіх непрадугледжаных нечаканасцей.

Перш чым адправіцца ў гэты адказы рэйс, Віктар Андрэевіч, рабіў у шэсць дзён агляд паездкаў. За рукам гэтага поезда сачылі ўсё службы. Сачылі і хваляваліся.

— Мне б толькі Вендараж праскочыць, — наганяў свае думкі Дземянкоў. — Толькі б Вендараж, а там я буду ў Асіповічах. Толькі б даказаць, што такі рэйс магчымы. А потым я навучу іншых, маладзейшых хлопцаў. І заграюцца па гэтых рэйках яшчэ не такі паязды.

А поезд тым часам падыходзіў да Вендаража. Дземянкоў увесь напружыўся, неск вастрай бліснулі вочы. Вось ён той, славуці пад'ём, ад якога зараз залежыць усё. Машыністу на хвілінку здалося, што калёсы прыпыняюць свой рытм, што глушэе іх пе-

растуць. Але ў апошні момант заўважыў, што вагоны ўжо на пад'ёме.

Разка зазваніў тэлефон у дзюжурнага дыспетчара, і ў трубцы прагучалі прыемныя словы:

— Шаснаццаты мінуў Вендараж. Графік не парушаецца!

Дземянкоў зноў шапку, выцер уснацелы лоб, некалькі аблегчана ўздыхнуў і лагодна ўсміхнуўся, глянуўшы на памочніка. У яго было такое адчуванне, як быццам тая гара, якую яны толькі што мінулі, спала з яго плеч. Ён агледзеўся на густы хвойны лес, які толькі што прастракаецца ў вокнах, і адрозніваў згадаў сваё партызанскае юнацтва. Недзе тут, каля Друці, хадыла яго гэтымі сценкамі, не аднойчы падыходзіла да чыгуначнага палатна. Нейкую знаёмую мелодыю выстуквалі на стыхах колы, уздрыгвалі запацелыя шыбы кабіны. Віктар Андрэевіч і не заўважыў, як прамінуў чарговы перагон. Здаў засталася станцыя Нісята. Уперадзе быў яшчэ адзін пад'ём і наварот. Яшчэ раз адчуў Віктар Андрэевіч, як напружваецца лакаматыў, як нервова ўздрыгваюць стрэлкі прыбораў. Але гэта ўжо турбавала мала. Ён верыў, што састаў пройдзе. І яшчэ адзін званок прагучаў у накой дзюжурнага дыспетчара:

— Асіповічы... Шаснаццаты прыбыў! Так, як і разлічвалі.

— Сустрэньце, як належыць! — адказаў з Магілёва.

Такой сустрэчы Дземянкоў і не чакаў. На станцыі святочна іграў духавы аркестр, расчырванелыя машыністы паднісілі кветкі. Яго аглушылі воплескамі, падкідалі ўгору. У такой шумлівай радасці растварыўся і забыўся ўвесь дзежны тлум, уся трывожная занепакоенасць.

Ніколі не падводзіў Дземянкоў сваё дэпо, сваіх таварышаў на рабоце. Ён прывык сумленна адносіцца да сваіх абавязкаў, аддаваць усяго сябе любімай справе. З высокімі паказчыкамі закончыў машыніст мінуюю пяцігодку. За эфектыўнае выкарыстанне тэхнічных сродкаў яму было прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы.

Прыходзіць час, і жыццё вымагае, каб самыя лепшыя ішлі ў настаўнікі. Не хацеў Дземянкоў згадзіцца, калі яму прапанавалі стаць машыністам-інструктарам. Цяжка было паўдзіць паравоз. Не хацеў, але мусіў згадзіцца. Падказвала сумленне — трэба ісці вучыць моладзь. У яго ёсць што перадаць маладым.

Для майстра лічыцца выдатным, калі ён падрыхтуе хопь аднаго настойлівага сябе майстра. У Віктара Андрэевіча такіх вучняў многа. Знаёмымі маршрутамі свайго настаўніка яны без асаблівых цяжкасцей вольна паязды. Іх саставы былі пакуль куды цяжэйшымі за той самы цяжкі, які таварыўся транспартаваў Дземянкова ў Асіповічы. Пляжэйшыя саставы, але на такі цяжар разлічаны і магутныя лакаматывы. Віктар Андрэевіч быў проста адным з першых, быў пачынальнікам вялікай справы.

Ярка свеціць сонца. Лагодна ранішняе прыхалідаю павявае з дыяпроўскіх берагоў. Віктар Андрэевіч толькі нядаўна вярнуўся з рэйса. Трэба было ісці дамоў. Адпачываць. Але ён шірокі накіраваўся да Дняпра. Захацелася ўдыхнуць чыстай прахалоды.

Плылі, маршчыніліся, адносілі ўбод чысціці падлавок павольна хвалі. А паабалі ракі жыў, працаваў, круціў сваё колы вялізны горад.

— Усё першае, і партызанам, значыць, павінен быць першым, — пакартаваў некалькіх камбатаў Зарыцкі, Любіў гэты чалавек малады і гарачы хлопцаў, які маглі пралеці, як гаварыў

— Усё першае, і партызанам, значыць, павінен быць першым, — пакартаваў некалькіх камбатаў Зарыцкі, Любіў гэты чалавек малады і гарачы хлопцаў, які маглі пралеці, як гаварыў

— Усё першае, і партызанам, значыць, павінен быць першым, — пакартаваў некалькіх камбатаў Зарыцкі, Любіў гэты чалавек малады і гарачы хлопцаў, які маглі пралеці, як гаварыў

— Усё першае, і партызанам, значыць, павінен быць першым, — пакартаваў некалькіх камбатаў Зарыцкі, Любіў гэты чалавек малады і гарачы хлопцаў, які маглі пралеці, як гаварыў

— Усё першае, і партызанам, значыць, павінен быць першым, — пакартаваў некалькіх камбатаў Зарыцкі, Любіў гэты чалавек малады і гарачы хлопцаў, які маглі пралеці, як гаварыў

— Усё першае, і партызанам, значыць, павінен быць першым, — пакартаваў некалькіх камбатаў Зарыцкі, Любіў гэты чалавек малады і гарачы хлопцаў, які маглі пралеці, як гаварыў

СТАРОНКІ МУЖНАСЦІ І ВЕРЫ

вобразнасцю — ці гэта ста- суецца паззі, ці паўсядзённай «прозы» жыцця. Цікава заўважыць яшчэ ў запісах 1935 года грамадзянскую і эстэтычную пазіцыю паэта — ён не знаў уплыву ні рэалізму, ні «запозненага» сімвалізму. Апошняму ён выносіць свой суровы прысуд.

Захапленне пазмай У. Ма- жоўскага «Воблака ў шта- нах» М. Танк занатаваў по- руч са словамі некаго пра тое, што некаторыя сяляне, сабраныя мясцовай уладай, напісалі заяву, каб іх дзеці вучыліся ў польскіх шко- лах... «Куды нашы дзеці па- дадуцца са сваёю мужыцкаю моваю?» — гаварылі ашукан- ныя паліцыі, іспытантамі, асуднікамі бедныя сяляне- беларусы. «Воблака ў шта- нах» М. Танк прачытаў у перакладзе на польскую мо- ву, які зрабіў выдатны паэт Ю. Тувім, і марыў знайсці гэты твор на рускай мове.

Нямаў запісаў Максіма Танка адносна да украін- ской літаратуры — класіч- ной і сучаснай. Вось ён, ад- чуўшы творчую радасць, за- пісаў, што ўдалося пера- класці верш Івана Франка «Каваль» і кампазітар па- каў яго на музыку.

...Два гады назад у Мінску праходзіла нарада пераклад- чыкаў з беларускай мовы. Пасля пасяджэння ў сталі- цы Саюз пісьменнікаў БССР арганізаваў для прадстаўні- коў розных рэспублік паезд- ку па абласцях Беларусі.

Мне выпала пабыць у Брэс- кай вобласці. У дарозе нам расказалі, што ў вобласці 87 саўгасаў, 300 калгасаў, 1,250 школ, з якіх 634 — сярэд- ніх.

— Звярніце ўвагу — вось тут з аднаго боку была вёска Панкі, а з дру- гого — Халопня. Цяпер — гаворыць нам тава- рыш з Брэста, — тут адзіны калгас «Дружба». Няма і следу ад несправядлівайсці панскай Польшчы.

Праязджаем райцэнтр Бя- роза. Толькі што ў аўтобусе ішла гаворка пра колішнюю турму і пра тых, каму дав- лоса там сядзець у панівер- цы... Са мною поруч — Ра- ман Лубкіўскі. Ён пільна аг- лядвае наваколле, пытае, дзе імяцца была сумна вядомая турма. На працягу трох дзе- сяткаў кіламетраў пры даро- зе на вясенскім ветры шу- мяць бярозы... Раёны горад Вярона («Картузская» ніхто не гаворыць і не піша!). Хо- чацца пры выпадку сказаць, як усе падарожнікі — мас- ківічы Я. Хелемскі і А. Аўча- рэнка, літовец А. Жукаўс- кас, туркмен К. Бердыеў, кі- ргіз К. Салібаеў, узбек М. Тул- куи, татарын К. Шаміеў, чу- ванш М. Ільбекаў, Р. Лубкіў- сій, В. Юхімовіч і я — былі ўдзячны за зроблены Арка- дзем Марціновічам экскурсе у гісторыю краю. І не менш удзячны былі сакратару парт- кома калгаса «Бальшавік» Глебу Корбуту за расказ пра

сучаснае жыццё беларускай вёскі.

Гэтае невялічкае адступ- ленне выклікала ўспаміны пра знаходжанне на зямлі Максіма Танка, зямлі бела- рускай, узяўшы, як і наша украінская, у 1939 годзе. Зямлі, што застаецца непе- раможнай, як і народ, пра які я чытаю кнігу «Лісткі календара».

На ўвесь голас прывітаў- ся з узятым беларускім народам Максім Танк сваім вершам «Здарова, тавары- шы!». Гэты верш мне вытала перакласці ў зборнік М. Танка, які выйшаў у Кие- ве. Потым пераклад увайшоў

у нашу двухтомную «Антала- гію беларускай паззі».

..Многа падзей, эпізодаў жыцця ахоплена ў «Лістках календара». А колькі аўтар пабачыў і перажыў пасля таго года, якім канчаецца кніга! Ён расказаў пра геро- ічную бітву беларускага на- рода з фашыстамі ў гады Вя- лікай Айчынай вайны ў сваіх кнігах вершаў і паэмаў.

Цяпер творчасць Максіма Танка адкрылася для нас яшчэ адной сваёй яскравай гранню. Я не кажу тут пра ланц новай кнігі, Чытачу і так відаць, што гэта проза. Я хачу толькі дадаць — незвы- чайная проза. Выслеваная сэрцам, Арганічна злітаван- ная думкамі і пацунцыямі. Сэрцам і розумам.

Алекса ЮШЧАНКА.

Кіеў.

ГЭТА НЕЗВЫЧАЙ- НАЯ кніга — яна, з першай старонкі, па- лоніцца чытача: цяжка адар- вацца ад яе, не дачытаўшы да канца.

Гэта не аповесць і не ра- ман, гэта — пісьменніцкі дзёнік, старонкі якога пра- сянуты мужнасцю, верай і гістарычную справядлівасць, гэта іранічны расказ пра дзеянні сына народа, каму- ніста — «Лісткі календара» Максіма Танка, кніга, якая выйшла ў Маскве.

Надзелім радасць разам з аўтарам, што запісы, якія ад- носяцца да далёкіх 1935-39 гадоў, цудам уцалелі...

Чытаючы іх, яшчэ раз пе- раконваешся, што лёс са- праўднага пісьменніка-грама- дзяніна — гэта лёс сына на- рода. І М. Танк не стане прадстаўніком «мастацтва дзеля мастацтва», не! Ён стане змагаром, будзе выкон- ваць любую «чарнавую» ра- боту ў імя справядлівасці, у імя вызвалення народа ад гіёту польскіх панюў. Але, выконваючы ўсё тое, што вы- конваюць іншыя члены партыі, наш аўтар шукае сябе як паэта, мастака.

Дзёнікавыя запісы бага- тыя на афарыстычныя вы- слоўі, адзначаюцца высокай

АДНА з самых харак- тэрных асаблівасцей творчасці Б. Са- чанкі, заўважаная крыты- камі, — здатнасць адчуць і ўменне паказаць у жыццёвай ідэі з'явы як быццам мала прыкметныя, але на грамад- скаму сэнсу значныя і нака- зальныя.

Новая аповесць Б. Сачан- кі «Не на той вуліцы» напі- сана ў лепшых традыцыйх творчасці гэтага пісьменніка. І на гэты раз ён выбраў та- му новую, нават каларыт- ную — жыццё пісьменніка. І праблема, якая стала зме- стам аповесці, беларуская лі- таратура яшчэ не закралала, хіба толькі ў эпіграмах і на- родных. Гэта праблема гра- фаманства, іншымі слова- ми — прыстасавальніцтва ў сучасным літаратурным жыцці, праблема, якая, без- умовна, з'яўляецца грамад- ская. Смелы наватарскі вы- бар тэмы і праблемы сам на сабе абядаў ужо такому водвільнаму і таленавітаму пісьменніку, як Б. Сачанка значны творчы поспех.

Сапраўды, Б. Сачанку ўда- лася шмат што сказаць у аповесці «Не на той вуліцы» пра наш час, выкрыць адзін з небяспечных відаў мяшчан- скага прыстасавальніцтва ў літаратуры.

Стварэнне вобраза Тарасю- ка — бесспрэчная заслуга пісьменніка. Б. Сачанка вы- веў на публічны аглед пер- сажаж, які стаў вядомым, меў нават славу, не будучы сапраўдным пісьменнікам. У Язэпа Тарасюка не было ма- стацкага таленту. Яму не давалася нават элементар- нае разуменне сапраўдных задач і прызначэння літа- ратуры. Гэта павінна было б прывесці Тарасюка да траге- дыі. Аднак ён някеска пра- жыў жыццё, мала сумняваў- ся ў непатрэбнасці сваёй пі- сання.

Узнікае пытанне: як маг- ло здарыцца падобнае ў жыцці, чаму ніводная сітуацыя ўза- емна адносіцца ў літаратурным

Б. Сачанка. Не на той вулі- цы. Аповесць. «Маладосць», № 10, 1974.

асяроддзі не нагадала Тарасю- ку, хто ён у сапраўднасці, і не пераканала яго, што ён жыве не на той вуліцы?

Б. Сачанка яўрас чулы да гэтай праблемы. Ён імк- нецца адкрыць вытокі тако- га неварнальнага чалавечага лёсу, вытлумачыць прычыну дзіўнага ўзвышэння Тарасю- ка. Другі герой твора, Калі- нка, кажа: «Адкуль Язэпа

нясмелых намёкаў герояў аповесці можна здагадацца, што справа з друкаваннем опуса Тарасюка выглядае куды складаней, а скарга рэдактара на недахоп закон- чаных рукапісаў — толькі знешняе прыкрыццё сапраўд- ных прычын, з-за якіх дель- га адхіліць рукапіс Тарасю- ка.

З першага ўражання хо-

сканструявання, не жывыя. Як вядома, пісьменнік не заўсёды мае поўную ўладу над лёсам герояў. Яны часта вядуць пісьменніка за сабой. Такі і Калінка. Улавіўшы яго жывыя рысы, пісьменнік у творчым працэсе здабываў жыццёвую праўду гэтага ха- рактару.

Здаецца, Б. Сачанка адво- дзіў Калінку ў аповесці не

тып светаадчування, які аз- начае маральную непатраба- вальнасць і вялікую меру са- цыяльнага эгаізму. Пафаснае асуджэнне тарасюкоўшчыны некай непрыкметна перахо- дзіць у змрэнне з ёю.

Сапраўды, вась пачатак твора — першае знаёмства з Калінкам, яго самахаракта- рыстыка. Ён скардзіцца на тое, што вельмі ж пакутуе ў жыцці, намагаючы іншым людзям. Аказваецца, дабрата і спагада да іншых гэтак апыкрылі героя, што ён проста крычыць аб паратун- ку, бо яму зусім не застаец- ца часу займацца ўласнымі справамі: «І я, замест таго, каб карцець над нечым сва- ім, увесь час толькі тым і займаюся, што хаджу, улад- коўваю чужыя заданні і просьбы». Вось дык альт- руіст! Што гэта — сур'ёзны падлік аддадзенага на алтар гуманізму ці іронія над са- ім сабою?

«Адмовіць чалавеку ў тым, што ён просіць, ды яшчэ калі няцяжка тое зра- біць, — не ў маім характа- ры». Вельмі ж вытыраецца гэтае: «ды яшчэ калі няцяж- ка тое зрабіць». А калі цяж- ка, то што тады? Бываеце, высокія намеры?

Вяўляецца, што ў погля- дах Тарасюка і Калінкі на жыццё і літаратуру няма істотнай адрознасці, якая маг- ла б іх развесці як непры- мрымых праціўнікаў. Адзі- нае як быццам несундаценне ў іх жыццёвай і мастацкай канцэпцыі зводзіцца да таго, што ў творах Калінкі героі, збіраючы ў лесе грыбы, вы- рываюць іх з караннем, бо жывуць на Палесці, дзе шмат грыбоў, і дазваляюць сабе не кланаціцца пра непаруша- насць грыбніцы, а Тарасюко- вы героі зраўнае грыбы на зямлі, каб не пеаваць кара- нёў. Тарасюк робіць Калінку вымову. На гэтым канчаюць іхнія «творчыя» разыхо- джанні. Ці ж дзіва, што Та- расюк палічыў Калінку ледзь не сябрам, а жонка Тарасю- ка пасля смерці мужа не знайшла больш блізкага чалавека каб параіцца, што

ВОСЬ ГЭТА ВУЛІЦА...

Тарасюкі бяруцца? Чаму яны ёсць? Жывуць іншы раз не горш за таленавітых пісь- меннікаў, та? Гэта ж ціка- ва».

Сапраўды, цікава. Б. Са- чанка, трэба сказаць, дае зразумець, што Тарасюк мог умацавацца ў літаратуры толькі дзякуючы пэўным аб- ставінам. Аднак, паказваючы канкрэтныя сітуацыі, як Тарасюк прасоўвае свае творы ў друк, пісьменнік, здаецца, схільны залішне лёг- ка прыпісваць усё звычайнай выпадковасці. Вядома ж, зусім выпадкова Тарасюк ака- заўся дырэктарам рэстарана, куды заходзілі пісьменнікі, якія жартам падахвоцілі яго наспрабаваць свае сілы ў літаратуры. Не ўлавіўшы жартунасці ў іх парадах, ён начаў старацца. Ці не вельмі проста ўсё гэта выглядае? Чаму кур'ёз не застаўся кур'ёзам, а набыў зусім сур'ёзны жыццёвы наварот? Або вась самая паказальная сітуацыя: опус Тарасюка праходзіць рэдактуру ў часо- пісе. Праходзіць цяжка: яго бракуюць. Але ён усё ж з'яўляецца на старонках часо- піса, бо падараецца яўрас такі момант, калі ў рэдак- цыі... наогул няма чаго дру- каваць! Зноў выпадковасць.

Праўда, з асобных фраз,

чацца больш выразнай пэў- насці, акрэсленасці аўтар- скіх адносін да вобраза Калі- нкі — аднаго з галоўных герояў аповесці, праз чые ўспрымання паказаны ўсе пад- дзеі і характарыстыка аб- лічча Тарасюка. Але давай- це ўдумаемся трохі ў змест аповесці «Не на той вулі- цы».

Патрабуючы большай пэў- насці адносін аўтара да таго ці іншага героя, нельга ча- каць ад пісьменніка, што ён абавязкова павінен або бес- кампрамісна асудзіць героя або безаглядна ўзвышаць яго, ставіць нароўні з сабой.

Адносіны Б. Сачанкі да Калінкі складаныя. Яму, як і чытачу, нешта сімпатычнае ў абліччы героя. Напры- клад, неасерднасць Тарасюк як патура ўвесь на паверхні, ён аднастайны ў паводзінах і думках. Калінка — жывы, неадназначны вобраз.

Магчыма, Б. Сачанка та- му і не паставіў выразных акцэнтаў пры аўтарскай ацэнцы ўнутранага вобліку Калінкі, што ён спачатку «недаацаніў», як відаць, ма- стацкага значэння гэтага во- браза. І ў дадзеным выпадку гэта зусім не мінус пісьме- ніку. Герой, які адрозніваецца ад адназначнай аўтар- скай атэстацыяй, звычайна бываець рацыяналістычна

столькі ролю выкрывальніка і антыпода Тарасюка (най- мацней і найглыбей Тарасюк выкрываецца ў сваім дзёні- ку), колькі ўскладаў на яго функцыі сюжэтная-кампазі- цыйнага плана. Калінка паві- нен быў «правацыраваць» Тарасюка на раскрыццё, да- ваць яму нагоду для выказ-вання. Разам з тым апісанне жыцця Калінкі прыносіла ў твор атмасферу сённяшняга літаратурнага жыцця, чаго цяжка было дасягнуць, па- казваючы лёс аднаго Тарасю- ка. Як мастацкі тып Ка- лінка надзвычай каларытны, змястоўны і наватарскі. Гэ- та сапраўднае творчае ад- крыццё Б. Сачанкі. І бадай, раскрыцця глыбока, выявіць сябе, паказаць, хто ён ёсць, Калінка мог толькі побач з Тарасюком.

Маральнае выкрыццё Та- расюка — не вельмі скла- даная справа. Ён увесь адкры- ты. Куды важней і цяжэй паказаць грамадскую шкоду тарасюкоўшчыны. І чым больш пісьменнік паглыбля- ецца ў гэту задачу, тым вы- разней на першае месца ў творы выходзіць Калінка, адкрываючыся такімі рыса- ми, якія не могуць не пры- цягнуць грамадскую ўвагу.

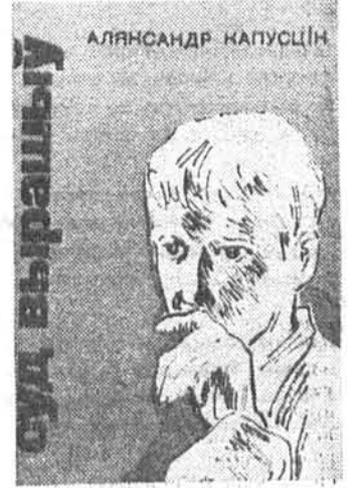
За знешняй сціпласцю і прастатой Калінкі раптам ад- крываецца распаўсюджаны

«МАЛАДОСЦЬ»

Багата прадстаўлены раздзел паэзіі. Надрукаваны новыя вершы Міколы Прамаповіча, Алеся Лісцкага, Міколы Мятліцкага. Змешчаны аповяды Янікі Брыля і Алеся Казанінава, заканчэнне аповесці Алеся Асіпенкі «Канец бабінага лета». У раздзеле публіцысты — нарысы Уладзіміра Ліскага «Неадасланыя пісьмы», Георгія Клябанова «Цяпло агню нывое», артыкулы Алеся Гердзіцкага «З трох сустрэч», Геадэя Кісялёва «Дарогаю да людзей», Мікола Гіль расказвае пра адзін з гарадоў Міншчыны — «Лег у лозе Лагойск».

«НЕМАН»

«З паэтычных сшыткаў» — падборка, у якой выступаюць Ігар Пінчук, Анатоль Станкевіч, Анатоль Аўругін, Васіль Мілаванцаў, Анатоль Парпара, Нарына Дзягцяра, Барыс Ганнін, Юрый Савіч, Анатоль Іванушкін. Змешчаны таксама вершы Алеся Звонака ў перакладзе Браніслава Спрыньчана. Друкуецца аповесць Уладзіміра Арлова «Смоліна — у год, калі былі геалагі...». Пад рубрыкай «Рэзервы працоўных» — артыкул Анатолія Гарчана «Вы ў нашым жыцці — цэлая эпоха...». Чытач пазнаёміцца з артыкуламі Галы Міфтанова «Жменя зямлі», Барыса Крэйна «Штрыхі часу». Серафім Андрэюк піша пра народнага пісьменніка Беларусі, Героя Сацыялістычнай Працы Кандрата Крапіву — «Сапраўды народны». Рэцэнзуюцца кнігі У. Багашова «У жніўні сорак чацвёртага», С. Марцэлева «Да духоўнага росквіту», зборнік «На арбіце часу», першыя зборнікі Ю. Багданава, Ю. Савіча, Г. Бубнова.

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшлі новыя кнігі: драма Міхайлы Грамыкі «Нягэ тэрасы» (мастак Д. Міхлееў), аповяды «У час не вярнуаіся» Уладзіміра Шыцкі (мастак У. Даўгань). Выдавецтва «Беларусь» выпусціла дакументальныя навіны Аляксандра Напусціна «Суд вырашы» (мастак Ю. Пучынскі).

У ПАРТЫЗАНСКИХ атрадах, што дзейнічалі на часова акупіраванай ворагам тэрыторыі Беларусі, разам з беларусамі змагаліся рускія і ўкраінцы, латышы і літоўцы, — прадстаўнікі многіх нацыянальнасцей. І сёння ў нашай рэспубліцы многія памята-

Пра жыццё гэтага мужнага чалавека, пра яго барацьбу з ворагамі расказваецца ў аповесці «Патаемныя сцягамі», якую напісаў вядомы асецінскі пісьменнік Татырбек Джакіеў. Яна ўключана ў яго кнігу «Мае сівыя кучары», што выйшла ў выдавецтве «Советский писатель».

Так з'явілася аповесць, напісаная на дакументальным матэрыяле, якая праўдзівая, перанямаюча расказаны пра беларускіх партызан, стала яшчэ адной яркай старонкай у мастацкім летапісе мінулай вайны. Аповесць нельга чытаць без хвалявання, бо зноў да-

звілі ўспамінаў Марыі Осіпавай і Алесі Мазанік — надзвычай праўдзівыя радкі, якія вельмі добра дапаўняюць твор і яшчэ раз падкрэсліваюць, што Т. Джакіеў вельмі старанна падбіраў фактычны матэрыял. І асецінскі чытач, што меў магчымасць першым пазнаёміцца з аповесцю, безумоўна, шырэй убачыў блакітна-азёрную сястру Беларусі, шмат даведаўся пра яе славутыя сыноў, з якімі поплеч змагаліся і прадстаўнікі народнасцей Каўказа.

І ўсё ж, галоўны герой гэтага твора — Харытон Хатагаў. Табелавіты камандзір, чулы таварыш, чалавек дужыма чысты і прыцэпковы. Аўтар вельмі ўвагу надае паказу арганізатарскіх здольнасцей Хатагава. Хатагаў-камбрыг быў не аддзелены ад Хатагава-чалавека. У такім няматэрыяльным раскрыцці вобразу героя вельмі добра відаць псіхалагічнае дакладнасць, абгрунтаванасць, расказу пра чалавека выключных і разам з тым агудных для чалавека сацыялістычнага грамадства рыс характара.

Рэспубліка святкуе дваццаціпяцігоддзе вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. З'ехаўшы былі партызаны і падпольшчыкі. З баявымі зборамі сустраўся Харытон Хатагаў. З дачкой паехаў у Хатынь.

Дарэка яму беларуская зямля. Тут, у Руднянскім лесе, прайшло яго агнявое юнацтва. Наміль сэрца з Беларусію. Гэта — назаўсёды.

А. БЕРАЗОЎСКИ.

НАЗАЎСЁДЫ!

юць высокага, чарнявага маладога чалавека. Харытон Аляксандравіч Хатагаў... Дзядзька Валя... Юсуп...

Сын Паўночнай Асеці, ён лічыць Беларусь сваёй другой радзімай. Тут у яго многа баявых сяброў, тутэйшыя людзі памятаюць яго крокі, а мясцовае насельніцтва можа расказаць шмат гісторый пра дзядзьку Ваю.

Ён быў кадравым ваяцкім. Вайну сустрэў палітрэном роты асобнага батальёна сапёрнага на заходняй граніцы. Напярэдадні падраздзялення ўмацоўвала лінію абароны, а раніцай 22 чэрвеня сорак першага года адразу ўступіла ў бой з перадавымі часткамі праціўніка. Потым былі баі на Мінскім напрамку, кантузія. Савецкія людзі выратавалі жыццё чырвоному камандзіру, ён пачаў хваціцца пад прозвішчам Івана Лапаціна, рабочага торфараспрацоўшчыка, а пазней з таварышамі далучыўся да партызанскага атрада Якава Кузнецова. У дваццаць шэсць гадоў стаў камандзірам брыга-

Задума гэтага твора ў аўтара ўзнікла яшчэ гадоў назад. У дваццаць пяцігоддзяў вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў сталі шырока вядомы імёны многіх герояў. Сярод іх быў і Хатагаў. Яму пачалі пісаць лісты баявыя таварышы і проста незнаёмыя людзі.

Некаторыя з гэтых пісьмаў Т. Джакіеўу паказалі ў рэдакцыі асецінскага часопіса «Мах дуг» («Наша эпоха») і прапанавалі напісаць нарыс пра баявыя справы свайго земляка. Пісьменнік набыў ваў у Беларусі, вывучаў архівы, сустракаўся з былымі партызанамі, выязджаў на месцы баявых дзеянняў.

Вось што гаворыць пра гэта сам аўтар: «Наколькі заданне рэдакцыі «Мах дуг» было абмежавана рамкамі нарыса пра Хатагава, я, натуральна, цікавіўся галоўным чынам яго баявым шляхам. Але маштабнасць дзеянняў партызан патрабавала ад мяне, аўтара, паказаць хоць бы частцінку найвялікшага размаху партызанскай вайны, якая вялася ў Беларусі».

ведваўся пра надзвычайны прыклад народнага героя, далучаўся да баявых спраў і людзей, што ў цяжкі для Радзімы час сталі на не абарону. Радзавыя партызаны і камандзіры падраздзяленняў, сувязныя і падпольшчыкі — усіх іх аб'ядноўвала любоў да Радзімы і нянавісць да ворага. І яны помсцілі яму за забітых, за спаленыя хаты, за слёзы дзяцей.

Герой вядомы і невядомы... Марыя Осіпава, Алена Мазанік, Пётр Трашкіў, Эдуард Вяраўга... Пра некаторых з гэтых людзей мы ўжо ведаем з фільмаў, з мастацкіх твораў, з мемуараў былых партызанскіх камандзіраў, пра другіх — чытаем упершыню. І, як заўсёды, захапляемся іх мужнасцю і гераізмам. Аўтар падрабязна расказвае пра многія баявыя аперацыі. Але асабліва пра адну з іх — калі народныя мецішчы пакаралі ката беларускага народа Кубэ. Рыхтавалі прысуд партызанскія брыгады Хатагава.

У аповесці прыводзіцца

рабіць са спадчынай мужа.

Калінка схільны думаць, што просьба спарадкаваць спадчыну Тарасюка або вынапковаць, або тлумачыцца мяккім і падатлівым характарам, з-за чаго ён пакутуе, не могуць адмовіць у паслужы. Але ці так гэта на самай справе? Нездарма Калінка адчувае нейкую няёмкасць: чаму жонка Тарасюка аярнула менавіта да яго? Нібы загадкаваецца, што гэта не проста выпадак, што ўсё надрыхтавалася само сабой на аснове яго мінулых узаемаадносін з Тарасюком. Сапраўды, гэта так. Хоць Калінка ў душы адносіцца да Тарасюка пагардліва, не лічыць яго за пісьменніка, аднак пры сустрэчы не выказвае сваіх пачуццяў. Тарасюк мае над ім нейкую ўладу. Калінка з ім заўсёды быў у добрых адносінах. І наўрад ці гэта толькі звычайная ветлівасць выхаванага чалавека. Хутчэй за ўсё — кампраміс, унутранае прымірэнне з Тарасюком і тарасюкоўшчынай, бо ідэя Калінка, апроч размоў з жонкай і разваг з самім сабой, супраць Тарасюка рашуча не выступае.

Больш таго, працуючы ў часопісе, куды Тарасюк прынёс рукапіс чарговага вымучанага, бяздумна пошлага «рамана», Калінка лёгка згаджаецца з прапановай друкаваць яго пасля добрай «чыткі». Затое ён шыра дзіўніцца з пазіцыі знаёмага крытыка, які пасля таго, як раман быў надрукаваны з дапамогай таго ж Калінкі, адмаўляецца пісаць што-небудзь пра «сачыненне» Тарасюка ў друку, лічыць творчасць яго нелітаратурнай.

Магчыма, прынцып адносінаў крытыка да творчасці Тарасюка не самы лепшы. Але ж Калінка першы сутыкнуўся з «творам» Тарасюка і менавіта ён меў магчымасць закрыць яму дарогу ў свет. І не пайшоў на гэта. Такім учынкам ён зарабіў ад Тарасюка яшчэ больш сімпатыі і добразычлівасці. Заляў бы Калінка рашучую па-

зіцыю — не спатрэбілася б нічога пісаць у друку. Ды і цяжкім, нават самым баявым, крытычным артыкулам не выправіць зробленага. Выходзіць, што Калінка толькі ад лішніх патрабуе барацьбы, а сам заўсёды гатовы падсабіць Тарасюку. Калінка не хоча ўмешвацца ў барацьбу, чакаючы, што слова праўды пра надрукаваны пры яго дапамозе твор скажа нехта іншы.

Калінка нават ахвочы даць іншым людзям нагоду для барацьбы з дрэнным у жыцці, кланонічна, каб яны не сумавалі без высакароднай справы: пасадзейнічаў надрукаваць слабы, нікчэмны твор графамаана, а пасля чакае схваткі, звону шпак.

Усім вялікім мастакам у той ці іншай ступені ўласціва святое пачуццё сумнення ў дасканаласці і вартасці таго, што яны стварылі. Гэта пачуццё, ад якога яны пакутавалі, прымушала іх зноў і зноў крытычна аглядаць зробленае, абуджала прагу вышэйшага мастацтва, назаўляла спакою, кінкала наперад. Для Калінкі ўсё ясна ва ўласнай творчасці. Ён — пісьменнік таленавіты, яго «самыя першыя апавяданні былі заўважаны і даволі высока ацэнены». Пішучы аповесць, Калінка разважае не пра тое, што ён хоча сказаць новае людзям, што адкрые ім, а пра нешта зусім іншае: «Здавалася, што калі я на такім жа ўздыме, гэтак жа ўдала, як і пачаў, закончу аповесць, то яна прынясе мне імя і славу». Ды, урэшце, пісьменніку, чалавеку творчаму, асабліва маладому, можна было б і дараваць часам схільнасць да славалюбства. Але падазрона гучаць разважання героя, якая слава лепшая — ранняя ці позняя. Нездарма ж жонка Калінкі аднойчы ўсклікае: «Між іншым, як я заўважыла, усе вы навар'ячалі на вялікасці. З кім ні заважарыш — геній!» Не дзіва, што ў Калінкі думкі пра славу з'яўляліся думкі пра літаратуру.

Праўда, часам Калінка «наводзіць» на сябе трохі сціпласці. Вось ён разважае сам з сабой пасля таго, як жонка Тарасюка Вольга Ігнатаўна напросіла разабрацца ў рукапісах, што засталіся пасля смерці мужа: «Хоць сам, можа, нічога не напішу вартага, але адчуваць сябе ўсім патрэбным, карысным чалавекам — і то нешта значыць». Але хутчэй гэта сказана для прыліку, або каб яшчэ больш падкрэсліць сціпласцю сваю ўзятую веліч, бо сказана гэта на ўсю аповесць адзін раз, і пасля гэтага Калінка зноў прызнаецца ў сваіх славалюбных маргах.

Зацікаўленасць жыццёвым лёсам Тарасюка ў пісьменніка Калінкі нейкая вельмі адкрыта практычная. Ён задумаў напісаць твор пра Тарасюка: «Я павінен разгадаць, — кажа ён, — таямніцу Язэпа Тарасюка, уявіць не толькі жыццё, але і яго характар, яго думкі... Я павінен бачыць яго як вобраз, тып! Бо тарасюкоўшчына — не такая бяскрыўдная штука, як некаторым можа здацца». Пахвальныя намеры! Але якраз у тым і справа, што Калінка, беручыся за напісанне твора пра Тарасюка, не бачыць яго як фігуру сацыяльнаю і таму не заўважае ва ўсіх аспектах грамадскай шкоды графамаана, мешчаніна ў літаратуры, напчадка графа Хвастова. Гэта шкода зводзіцца ва ўзрэнні Калінкі толькі воль да чаго: «Траціцца час, папера, грошы... Людзі купляюць, чытаюць. І думаюць, што гэта сапраўдная літаратура». Каб толькі ў гэтым была грамадская шкода тарасюкоўшчыны! Калінка ці не хоча, ці не можа заглянуць глыбей. Бяда не ў тым нават, што опусы графамаана будуць прымаць за сапраўдную літаратуру, трацяць на гэта час. Калінка не думае пра тое, што ў «творках» Тарасюка страціцца зашканы грамадзянскі і этычны ідэалы, што яго героі жывуць мяншчым жыццём і такім

нормы жыцця прышмалююць чытачам.

Такім чынам, Б. Сачанка ў аповесці «Не на той вуліцы», ідучы за логікай жыццёвых фактаў (гэтым заўсёды была вельмі моцная творчасць Б. Сачанкі), выкрыў, на нашу думку, не толькі графамаанства, прыгасавальніцтва і бездухоўнасць у асобе Тарасюка, але і памалываў тып, здольны на больш вытанчаны мімікрыю, гатовы нават выставіць сябе праціўнікам надта ўжо грубага прыгасавальніцтва, каб не было заўважана яго само. Тарасюк памёр, і калі б аўтар наказаў, што разам з Тарасюком намерла само прыгасавальніцтва, што ў яго няма напчадкаў, ён памыліўся б як мастак, саграшыў бы перад праўдай жыцця. Не, спадчына Тарасюка не засталася без падтрымкі, не канула ў небывіцце. Яе даводзіць сяк-так да даду Калінка. Характар і амест учынкаў і думак Калінкі сведчаць, што ён малады брат Тарасюка, яго пераемнік і таксама жыве «не на той вуліцы».

Хацелася б, вядома, каб тая аповесць пра Тарасюка, якую збіраецца напісаць, але памысіць не напісаў Калінка, была створана самім Б. Сачанкам. Тады, магчыма, у той аповесці выступалі б і тыя літаратары, якія супрацьстаяць сваёй творчасцю пісанню Тарасюкоў, па-сапраўднаму змагаюцца з тарасюкоўшчынай, хай сабе дачукаючы часам непаслядоўнасць і адступленні ў гэтай барацьбе, але ўсё ж змагаюцца. Розніца паміж ім і Калінкай у тым, што іхнія адступленні не азначаюць духоўнага кампрамісу і не вядуць да змірэння з тарасюкоўшчынай. А гэта істотна.

Новая аповесць Б. Сачанкі, на нашу думку, — бласпярэчнае дасягненне сучаснай беларускай прозы ў асэнсаванні складаных працэсаў грамадскага развіцця.

Віктар КАВАЛЕЎКА.

Канстанцін СІМАНАЎ

Алекса НАВІЦКІ

3 вершай асабных гадоў

ЛЯЛЬКА

Мы знялі ляльку са штабной машыны,
У паніцы — няхай віняць вайну —
Два афіцэры, храбрыя мужчыны,
Яе ў кабiне кiнулі адну.

Праз шкло патрэсканае, ветравое,
Яна ў сваім халодным кімане
Глядзела з жудасцю на поле бою
І ўся дрыжала.

Тут не так даўно
Усім ім дасталася да пячонак.
Палонныя не вераць: — Мы жывём!.. —
Той дзень яны не то што ляльку —
жонан
Пакідалі б у жаху пад агнём...

Калі прыгадваеш маштаб правалу
Іх авантуры, горыч і страх,
Ты бачыш перш не могілкі металу,
Не трупы скрозь па стэпу на кастрах...

А страх жывельны ў позірку пры міне
Задзёркай, бо лезлі ж напралом.
Я ляльку бачу на шнурку ў машыне,
Як шыбеніцу за разбітым шклом.

АТАКА

Калі ты па свiстку, па знаку,
Ступіў у растаптаны снег,
Каб з месца кiнуцца ў атаку,
Падняў вінтоўку і пабег.

Якою ўтульнаю дамоўкай
Табе падаўся стылы дол,
І як беспамылкова вока
Усё заўважае навакол:

Ледзь бачныя ў смуге пагоркі,
Разрываў дымныя сляды,
Шчапоць рассыпанай махоркі —
І шкельцы ў лужынках вады.

Здавалася, каб адарвацца,
Рук мала — трэба ўзмах крыла.
Здавалася, каб тут застацца —
Зямелька б крэпасцю была.

Хай над табой завая кружыць,
Сувей ўе на гарбяку.
Зямля. На ёй нішто не зрушыць:
Ляжы і цісні к ёй шчаку.

Так думаў ты і думкам верыў
Секунду з нечым, аж пакуль
Ты сам адлегласць не адмераў
Ім па свiстку, як свiстам куль.

Калі ж замоўк сiгнал кароткі,
Ты, зброю ўзяўшы ў дзве рукі.
Ад той дарожнай павароткі
Трушком падаўся напрасці.

І толькі ловіць рот паветра,
І цяжка бегчы гэту чвэрць —
Апошніх нейкіх трыццаць метраў,
Дзе нараўні жыццё і смерць.

Усё ж такі да іх акупаў,
Цябе давёў каторы раз! —
Твой штык, якога ўся Еўропа
Не зможа пераняць у нас.

З рускай перакладаў
Я. СЕМИЖОН.

1942 г.

У НАС АДНА
ДАРОГА

3 цыкла «Беларусь»

Дзе росы ля Нёмана ўпалі на травы,
Дзе з Мінска ідуць і ідуць трактары,
Купалава песня звiніць велiчава,
Як клiч жураўліны вясновай пары.

Браты-беларусы, сябры спакоў веку,
Якія парывы мы ў сэрцах нясём,
Які лёс шчаслівы спаткаў чалавека,
А колькі шчэ сонечных дзён пражывём!

Нас маці-славянка ўсіх калыхала,
Вучыла заўсёды за праўду стаяць,
Навала над намi адна навісала,
За родны наш край мы ішлі паміраць.

Навек не забыць, як варожую зграю
Грамлілі мы, чуючы клiч Каўпака,
Прыпомнім Заслонава, Бацьку Мiнаю,
Геройскіх салдатаў лясных Лабанка!

Заўсёды нам блiзкія воды Дняпровы,
Адна нас дарога да мэты вядзе,
Па духу мы родныя. У век наш суровы
І ў горы, і ў шчасці — не здрадзім нiдзе.

Мацнейшае дружбы ніхто больш не знае,
Шчырайшае дружбы не знойдзеш нiдзе!
Мая Украiна сястру абнiмае,
Сястру-Беларусь, што да шчасця ідзе.

І ззяюць сьвітанкі над Сьвiцязью сiняй,
Не ные ад бiтваў людская далонь,
І толькі званы неўміручай Хатынi
У нашай душы — быццам вечны агонь...

А дзень расцвітае над намi пагодны,
І ў сэрцах цяплеюцца дружба, дабро.
І прыпяць нам — родная, Нёман ваш —
родны,
Як родны для вас, беларусы, Дняпро.

Рэспублікі нашы спляліся карэннем,
Нам свеціцца радасцю заўжды вясна...
Напоўнены сэрцы адзіным гарэннем —
Чырвонага сцягу, што ўсіх нас з'яднаў!

З украiнскай перакладаў
М. БАЗАРЭВІЧ.

Яўген САВІНАЎ

МОЙ ПАКЛОН
БЕЛАРУСІ

Ты ў час кароткага прывала
Каля паходнага кастра
Нас, як салдатка, сустрэкала,
Расіі мілая сястра.
Згубіўшы лiк страшэнным стратам,
Ты і ў папатыным радне
Дзялілася са мной, салдатам,
Апошняй бульбай на вайне.
Ты ласкай мне гаіла раны,
Любоўю грэла ў халады.
Твае вучылі партызаны
Мяне нязломнасці тады.
Ты адкрывала нам, пяхоце,
Свае сардэчныя дары:
Давала воблака ў палёце,
Фіяліку сiнюю ў бары.
Калі сцішаўся поўсiст кулі,
Запамінаў я назаўжды,
Як лічаць нам гады зязюлі
І як пяюць для нас дразды.
Ты песняю ў траншэі вузкай
Нас закалыхвала ў цішы.
І смех дзяўчыны беларускай
Гучыць дагэтуль у душы.
Дагэтуль свеціць мне ў тумане
Усмешкі вёсак на зары.

Люблю цябе я на змярканні,
Люблю да ранішняй пары, —
Твае глыбiнныя прасторы,
Зялёны клiч тваёй красы,
Твае былiнныя азёры,
Твае чароўныя лясы.

З рускай перакладаў
П. МАКАЛЬ.

Эдуардас МЕЖЭЛАЙЦІС

ШЛЕМ І МЯТА

Ля бярозы разбітай,
Дзе зноў мiр і спакой,
Шлем забыты, абмыты
Хваляй прэснай, рачной.

Лёд ужо растапіла...
Водар мяты плыве...
Матылёк сiнякрылы
Мiльгаціць у траве.

Лезе мошка па тонкай
Ветцы на вербалоз...
Аклікаецца звонка
Вырай ў сiні нябёс.

Мята з-пад шлема ззяе
Паглядзь чула яе.
Гэта кветка малая
Спакоў веку жыве.

Юсцінас МАРЦІНКЯВІЧУС

КАЛЫХАНКА
ПОПЕЛА

Калі восенню зоры раяцца,
Калі ноч на шлях цені выводзіць, —
Ажывае Каменная Маці,
Са свайго пастамента сыходзіць.

Бярэ ў прыгаршчы попел астылы,
Да грудзей сваіх туліць збалелых,
— Люлі-люлі, засні ты, мой мiлы,
Гэта — гром, не гарматныя стрэлы.

Ходзіць Маці па Асвенціме,
Попел Лiдзiц цалуе, люляе,
Ходзіць Маці па Хірасіме,
Попелу калыханку спявае.

— А-а-а, растрэляныя, ўстаньце!
Усе спаленыя, на свет гляньце!
Усе павешаныя, гаварыце!
Хутка сонечны дзень загарыцца...

І Пiрчулiс iзноў ажывае,
Бухенвальда б'е зван на дасвецці.
І ўсе, ўсе свае рукі ўздываюць
І ўсе, ўсе, ўсе ўстаюць супроць смерці.
І ўсе, ўсе, ўсе за мiр, за шчасце,
І ўсе, ўсе, ўсе за сонца, што ззяе.

Зноў у вёсцы сваёй стаіць Маці,
Попел, сціснуўшы ў жмені, трымае.

Альбінас ЖУКАЎСКАС

ЗЛАМАННЯ
ДРЭВЫ

Ім першым выпала сустрэцца
з навальніцай,
Што іх крышыла, як пілоў, зрэзала.
Як мне ля гэтых дэонаў не спыніцца,
Дзе волатамі продкі пушч стаялі.

Ім першым выпала сустрэцца з бураю,
якая
У сэрцы іх клькі ўбівала з гневам.
Я, стаўшы на калені, з пушчаю рыдаю
Па гэтых волатах — стагодніх
продках-дрэвах.

Зноў дзень. Зноў цішыня ў зялёных
нетрах,
Хоць толькі ўчора тут раўні віхуры.

Мы з пушчай не шкадуем тых, што
гнуцца ветрам,
А плачам мы па тых, што вынішчыла
бура.

Яўген МАТУЗЯВІЧУС

Я доўга слухаў вечарам
Далёкіх хваляў шум
І гул прыглушаны,
Што з-пад зямлі плыў да мяне,
Ён нарастаў і заціхаў —
Рытмічна і павольна,
Як прыліў з адлівам.

А потым пачалі гудзець
На дэонах сосны...
І мне здавалася праз сон:
Не мора расшумелася ўдалі,
А лес крануўся з гулам і ідзе,
Калышачы галінамі,
Усё неба закрываючы і зоры.
Па берагу шырокаму ідуць,
Як веліканы, дрэвы,
І іх ствалы гудуць, нібы званы.

З літоўскай перакладаў
М. ТАНК.

Коста МАРГІТЫ

ПРЫГАЖОСЦЬ

Яна, як паветра, нам трэба.
І знікла б яна —
У той жа час
Зрабілася чорнае неба,
Агонь на зямлі ўсёй пагас.

Яна нам патрэбна ў рабоце,
У размове і ў кожным радку,
У радасці нашай, самоце,
У кожнай крупіны пяску.

Патрэбна ў паглядах і ўсмешках,
У славе тваёй і маёй.
Патрэбна ракою і сцэжкай
І пушчай на схілах сiвой.

Нам трэба яна, як паветра,
Як дожджык на ранняй сяўбе,
Як сiні сьвітанкавы ветрык,
Як шчасце і мне, і табе.

Яна нам патрэбна, як дзіва,
І дня без якога не жывуць.
...На вейках тваіх так цягліва
Павісла яна і дрыжыць.

Ісідар КАЗАТЫ

МАТУЛІ

Калі мяне праводзіла ў паход,
Уастырджы прасіла ты, матуля,
Каб сына ўберагаў ён ад нягод,
Каб у баі не закрунула куля.

Не знаў твой сын ні прымхаў,
ні прыкмет,
Праз твань ішоў, залеў на перавале...
Крывёю заплываў за намi след,
За родных, вас, жыцця не шкадавалі.

У баі не адступіў я ні на крок,
І смерць я перамог сваёю смерцю.
Схіліўся над магілаю дубок,
Мой голас паўтарае з ветрам веце...

Матуля!
Не хавай ад бацькі, не —
Усю праўду раскажы яму аб сыне,
Без вестак не прапаў ён на вайне —
Ператварыўся ў помнік у Берліне!

Уастырджы — (міф.) аплукан усiх
падвойнікаў.

З асецінскай перакладаў
Р. КЛІСКО.

Міхась ПАРАХНЕВІЧ

Устаў ён раніцою разбіты і вялы. Ціхенька ўзяў вуду, рукзак, крэдном расчыніў дзверы. Ужо на дварэ адчуў, што кішэню тапырыць чацвярдзінка. Бабкоў на хадзі сунуў бутэльку ў рукзак, абрадаваўшыся сваёй учарашняй знаходліваасці. На вакзале прыхапіў бутэробродаў, пачаў папяр...

Праўду кажуць заўзятыя рыбакі: калі ціха і хмарна, чакай клеў. У Бабкова клеў быў адменны. Праўда, браўся пераважна ярышы, калі нікалі трапляліся акунькі. Хоць драбязя, а юшка з іх — пашукаць такую. Бабкоў штохвілінна касавурыўся на цэлафанавай машычак, у якім гучна трапталі ярышы, уздулі, як ён сёння сам будзе частаваць жонку і сыноў — трохгадовага Мішу і дваццацігадовага Ігара.

Хмары наступова разышліся, выглынула чырвоная сонца. Стала душна, і Бабкоў зняў плашч, скруціў яго і паклаў у рукзак. Рука міжволі крапнула рыльца бутэлькі, і Бабкоў, аглянучыся, пацёр далоні. «На прыродзе

можна на такую вуду што-небудзь злавіць?»

— А я злавіў! — павярнуўшыся на голас, звонка адказаў хлопчык. — Тры акуні злавіў. — Ён паказаў рукою на рыбу, што ляжала ў траве на беразе. Акуні былі даволі буйныя з выгнутымі спінамі. «Мне хоць бы адзін такі», — падумаў, зайдросічы, Бабкоў, а ўголас сказаў:

— Ну, то за такі ўлоў бацька табе павінен самую лепшую вуду купіць. А то галінай валаводзішся.

Вялікія блакітныя вочы даверліва паглядзелі на Бабкова, гэтак жа даверліва хлопчык уздыхнуў:

— Мне мама вуду купіць. Як толькі грошы палучыць...

— А дзе ж бацька твой? — стрымліваючы хваляванне, асцярожна пацікавіўся Бабкоў.

— Нема, — неахвотна адказаў хлопчык. Ён задумана паглядзеў на паплавок, гэты адказ, мусіць, яму здаўся няпоўным, і ён дадаў: — Мы з мамай паехалі ад яго...

Паплавок раптам нырнуў на дно, хлопчык спрытна сханіў абяруч алейшыню і пацягнуў на сябе. Кончык вудзізна, як чараціна, суха трэснуў

хлопчык. У Ігара таксама вуды няма.

— Уцён, — цяжка дыхаючы, сказаў Кім і рукавом кашулі выцер успацелы твар. — Каб сачок быў, то не ўцён бы.

— Сачком яно б злавіў бы, — падтрымаў Бабкоў. Ён уважліва паглядзеў на хлопчыка, перавёў размову на другі тон: — Дык, кажаш, з мамай паехалі?.. А чаму паехалі ад бацькі?

Кім наморнічыў лоб, быццам праглынуў штосьці горкае. Пасля доўгага маўчання сказаў:

— Пляцца бацька. Маму біў і нас біў. Мы і паехалі...

— Ну-ну, — усміг і працадзіў скрозь зубы Бабкоў.

У аўтобусе было мала пасажыраў, і Бабкоў пасадзіў Кіма каля акна, сам сеў побач. Хлопчык аказаўся не такім простым рыбаком, як гэта адолася спачатку. Бабкоў з цікавасцю слухаў яго расказ пра тое, як ён лавіў на Нарачы вугроў.

— Доўгія такія, во! — разводзіў у бакі рукі Кім. — Іх на малады гарох трэба лавіць.

— А чарвяка вугры не любіць? — сур'ёзна дапытваўся Бабкоў і ўжо ў душы рэдаваўся, што сустраў гэлага заадылага рыбака.

— І на чарвяка бяруць. Я ўлетку зноў паеду на Нарач, там маміна сястра жыве, цётка Каця.

Аўтобус мінаваў карнусы дэпо, над'язджаў да чыгуначнага моста.

— Табе дзе выходзіць? — спытаў Бабкоў, паглядзеўшы на хлопчыка.

— На вакзале, — адказаў Кім. — Там я зусім блізка жыву.

— От бачыш, і я каля вакзала жыву, — усміхнуўся Бабкоў. — Побач жывём, а дасюль не сустракаліся.

— У тую выдзелю сустранемся, — сур'ёзна адказаў Кім. — Пр'язджайце на возера. Я мно-о-га малыяў прывязу. Акуні любіць малыяў.

— Глядзі ты! — пакруціў галавою Бабкоў. — Абавязкова пр'яду.

Яны выйшлі на вакзальнай плошчы, прайшлі трымаінае палатно і зварнулі ў завулак.

— Вунь мой дом, — сказаў Кім, паказваючы рукою направа, дзе з-за ліп выглядалі вокны.

— А я трошкі далей. Каля магазіна «Спортгазетары», — паглядзіў Бабкоў віхрасты Кімаў чуб на развітанне.

Ступіўшы некалькі крокаў, Бабкоў спыніўся, гледзячы ўслед хлопчыку. Вось яго постаць мільганула ў засені лісцяў і знікла. Бабкоў, стойчы, папярэў у кішэнях. Было шмат манет — цэлая жменя. Дрыготкімі рукамі ён пачаў лічыць грошы. Рубель... Два... Семдзесят капеек. Вуда-двухкаленна акурат два з палцінай.

У гэты момант, як і ўчора вечарам, нехта сханіў Бабкова за локаць.

— Прывіеткі, Касьянавіч! — пачуўся з-за спіны співаючы голас Хрусьцялёва. Той быў у гумавых ботах, у плашчы-дажджавіку.

— Здароў, — хаваючы грошы, адказаў Бабкоў.

— Як клеў, сусед?

— Ат, драбязы трохі нашморгаў! — незадаволена махнуў рукою Бабкоў.

— То яшчэ пананцавала. Я наогул з пустымі рукамі.

Бабкоў памкнуўся ісці, але Хрусьцялёў прытрымаў яго за руку.

— Што хочаш? — стомлена спытаў Бабкоў.

— Хы, быццам не здагадваешся, чаго хоча Хрусьцялёў! Па рубчыку, ды чарніла вып'ем, як добрыя суседзі. Давай грошы гані, я мігам збегаю.

На Бабкова чакальна-хітравата глядзелі маленькія чырвоныя вочкі, і Бабкоў не вытрымаў гэлага позірку, апусціў уніз вочы. Тады ён убачыў якраз на вышыні свайго жыцця працягнутую патрэсканую далонь з чорнымі закручанымі, як у коршака, пазногням. Гэта далонь, як шлагбаум, перагароджвала яму, Бабкову, дарогу дадому. «А можа, гэта Кімаў бацька? Можа, толькі брэжа, сабака, што жыву адзінока!» — мільганула ў галаве Бабкова.

І нешта падало яму сілы адштурхнуць гэтую брыдкую руку. Упершыню...

3 РАНИЦЫ, калі Бабкоў прыехаў на возера, было зацішна і хмарна. Часам прыцурываў дробны дождж. У цэнтай, ахутанай туманам вадзе, глуха плёскала рыба, шыралі верхаводкі.

Бабкоў хутчэй падрыхтаваў вуду-трохкаленку, дастаў з рукзака слоік з чарвякамі. Калі не будзе брацца, можна наспрабаваць на хлеб. Вунь жа як бульбочка вада каля дусты, якую нехта кінуў у возера. Больш ніякай іншай прыманкі няма ў Бабкова. Кажуць, што цяпер надта ж добра клею на шыціка, але дзе яго знайдзеш? Гэта бывалыя рыбакі, дык з-пад зямлі дастануць. А ён, Бабкоў, рыбацкі звычайны. Не сказаць, каб яго так ужо заварыла возера, калі мяць без яго целыга. З аднолькавай ахвотай ездзіць ён сюды і вясною, і ўлетку, і ўвосень. Ат, наловіць ці не, затое далей ад жончыных вачэй. Тут можна і чарку спакойна ўзяць.

Бабкоў ніяк не мог забыць учарашні вечар. Пасля работы яго прытрымаў за локаць каля аўтобусага прыпынку сусед на кватэры Іван Хрусьцялёў. Хрусьцялёў перабраўся з другога мікрараёна сюды мінулым летам, гаварыў, што ён стары халасцяк, доўга стаў на чарае і вось, парэшце, яму далі аднакаёвую кватэру. Бабкоў наслухана пайшоў з Хрусьцялёвым на ціхім завулку, ведаючы, куды і навошта выдзе яго сусед. У гастрономе яны ўзялі віна і закусь, потым мінулі сверб і выйшлі да рачулікі. Вопытны ў гэтых справах Хрусьцялёў хутка адшукаў надзейнае месца паміж кустоў алейніку. Прысеўшы на траву, Бабкоў з сумам і трывогай думаў пра сям'ю да першай чаркі. Потым перад вачамі чараўна цякла рака, хораша было глядзець на густую лістоту над галавой і чуць ціхі змоўнічы голас Хрусьцялёва каля самага вуха:

— Ат, Касьянавіч, што вын'ем, то паша. Дом не каза — не збязьць. Прэмію тваю не грэх і замачыць...

Было ўжо запозна, калі Бабкоў вярнуўся дадому. Перш чым распрагнуцца, прайшоў у залу і, застаўшы за сталом жонку, паклаў перад ёю дзве пакамечаныя панеркі. Жонка нежыццёва ўсміхнулася, і гэту ўсменку Бабкоў прыняў за падзяку, загаварыў голасам, поўным мужнінскай годнасці і лёгкай крыўды, як чалавек, якога ўсё ж ніяк не можа зразумець жонка:

— От прэмію далі. За так сабе прэмію не даюць. У твайго Бабкова, слава богу, пакуль што рукі яшчэ ёсць, у начальства на прыкмеце.

Тое, што ён пачуў у адказ, ніколі не чакаў Бабкоў. Жонка ўстала з-за стала, сказала спакойным, амаль ціхім голасам:

— Ідзі ад нас, Стась. Па-харошаму ідзі. Не трэба больш такі бацька дзецям... Людзей ужо сорамна...

Каб крычала — не маўчаў бы, можа, нават пачаў бы кулакамі размахваць. А гэты голас адразу працягваў. Санучы ў нос, Бабкоў пачаў распрагнацца.

— Ну... так ужо — ідзі... — мармытаў ён. — Лёгка сказаць — ідзі...

Бабкоў доўга не мог залплючыць вочы. Яшчэ ніколі так на яго не казалі жонка. У гэтых словах ён адчуў і адчай, і адчужэнне, і кайчатковае, даўно абдуманнае рашэнне. Раней жонка, калі ён вяртаўся дадому «вясёлы», крычала, нават плакала, і яе крык і ілчач ён успрымаў, як нейкае далёкае гора, якое ўсё ж не кранала яго самога.

А ПАВЯДАННЕ

ўсё з ролу вычхаецца, пакуль вярнуцца дадому, то свежаныкі буду, як агурочак». — падумаў Бабкоў і паставіў на куніну бутэльку. Сам усёўся побач, выклаў на кавалак газеты ніхтэры свіданак. Напоўніўшы складную чарку, сказаў ціха сам сабе:

— Здаравенькі будзь, Касьянавіч.

Так заўсёды гавораць яму, калі ён, брыгадзір муляраў, паднімае чарку.

Выпіў, закусіў бутэробродамі. Зноў успомніў учарашні вечар, жончыны словы. Махнуў рукою: «Слухай гэтых баб! Так проста гаварыць — ідзі! А дзеці як? Ці ж я да другіх заліцаюся? А што выпіў, дык Іван Хрусьцялёў не столькі праніў. Я ж дамоў хоць два чырвоныцы прынес...».

Бабкоў устаў з-за куста, прайшоў да вуды. Неахвотна паглядзеў на гладзь возера, але паплаўка нідзе не было. Радасна і трывожна застукала сэрца, хоць ведаў: там, на кручцы, мелюзга, бо калі б што трапіла вартае, вудзізна хадзіла б ходарам. Бабкоў з усіх сіл шмаргануў вуду, у паветры мільганула рыбка. Гэта быў ёрш ні большы, ні меншы за тых, што ляжалі ў мяшэчку. Лавіць больш не хацелася, і Бабкоў пачаў зматваць вуду. Зматаўшы, сунуў яе ў футарал, перакінуў рукзак цераз плячо. Не спяшаючыся, пайшоў уздоўж берага, дзе там-сям сядзелі рыбаці. Каля рачулікі, што ўнадала ў возера, Бабкоў убачыў хлопчыка год дзесяці ці крыху большага. Ён, можа, прайшоў бы міма, каб не хлопчыкава вуда, утырнутая ў бераг. Гэта быў звычайны чаранок маладой алейшыны, на які незамыслова ты рыбак прымаў ласку. Пробкавы паплавок нерухома ляжаў на вадзе.

— Ого, і вуда ў цябе! — не вытрымаў Бабкоў. — Нябось дзедава? Хіба ж

і плёснуўся ў вуду. Аднак Бабкоў паспеў складзенай вудай падчапіць ласку і сханіцца за яе рукою.

— Ты думаў, што тут ужо кілаграмовы акунь? — гаварыў ён, падцяваючы ласку. — Ершык іншы раз можа так заблытаць у траве, што рады не дасі.

Ласка была без кручка і грузіла. Хлопчык зматаў яе і паклаў у кішэню.

— Хопіць, пайду дамоў, — расчаравана махнуў рукою хлопчык.

— І я тое хацеў сказаць. Удзень рыба не ловіцца. Табе ў горад?

Хлопчык кінуў галавой і ўзяў бітончык з рыбай.

Па дарозе яны пазнаёміліся. Звалі хлопчыка Кімам. Яшчэ Бабкоў даведаўся, што Кім ходзіць у чацвёрты клас і што ў яго ёсць меншы брат Віця, які вельмі любіць рыбу. «У мяне якраз такія сыны, — падумаў Бабкоў, ідучы з Кімам да аўтобусага прыпынку, што быў непадалёку ад возера. — Ігар трошкі большы».

Кім убачыў на ўзбочыне дарогі вялізнага матыля, які важна сядзеў на лісце конскага шчаўя, расставіўшы лёгкія, у яркія кропелькі, крыльцы. Хлопчык зняў спартыўную шапачку і пачаў асцярожна, як кот, падкрадацца да матыля. Вось шапачка ў адзін момант апусцілася на ліст, але матыль нечакана выпярхнуў з-пад рук і, закружыўшыся на месцы, пачаў павольна набіраць вышыню. Хлопчык пачаўся за ім. Гледзячы ўслед Кіму, Бабкоў з сумам думаў пра тое, што ён ні разу не браў з сабою на рыбалку большага сына Ігара. Той ужо яці-класнік, а ніколі не бачыў, як клею рыба, якія прыгожыя летаюць матылькі за горадам. Можа б, і Ігар вось так ганяўся б за матылём, як і гэты

СВОИ новы спектакль «Люди і д'яблы» на п'есе К. Крапівы Слонімскага народнага тэатра прысвяцілі слаўнаму юбілею — 30-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

П'еса праўдзіва адлюстроўвае падзеі першых дзён вайны (1941—42 гг.), калі фашысцкія зграі з фанатычнай жорсткасцю спалывалі нашы гарады і вёскі, звержкі катавалі і забівалі мірных савецкіх людзей. У аснову сюжэта драматычнага твора пакладзены падзеі падполь-

кова такая роля з'явілася творчым адкрыццём. Ад спектакля да спектакля ўсё больш ярка выяўляюцца грані яго самабытнага акцёрскага таленту.

Вялікую нагрузку нясе ў спектаклі вобраз старэйшай дачкі сям'і Прымаковічаў камсамолькі Віці (Н. Куршук). Віціця разумее, што працуючы ў шпіталі і як бы «служачы» фашыстам, яна выклікае да сябе пагарду сяброў і знаёмых. Але ж канспірацыя патрабуе захоўваць свае законы. Увайшоўшы ў давер да камандзіра роты СС

Акцёр В. Шчарбакоў паказвае свайго героя думаючым, з вялікім жыццёвым вопытам, які прайшоў суровую школу падпольнай барацьбы. Рунец — Шчарбакоў паслядоўны ў сваіх учынках і рашэннях. Ён верыць людзям, але вера гэта не слепая, а ладзіна прадуманая і дакладна вызначаная. Акцёр стварыў цікавы вобраз партыйнага кіраўніка ва ўмовах падполья для якога галоўным з'яўляецца калектыўны метад кіраўніцтва ў барацьбе.

Не проста склаўся гераічны лёс «Салдата» Кузьміна.

СІЛА НАРОДНАГА ПОДЗВІГУ

СПЕКТАКЛЬ «ЛЮДЗІ І Д'ЯБЛЫ» К. КРАПІВЫ НА СЦЭНЕ СЛОНІМСКАГА НАРОДНАГА ТЭАТРА

шчыкаў, нанятых партыйнымі органамі на тэрыторыі, часова акупіраванай ворагамі.

Спектакль слонімскага (рэжысёр заслужаны работнік культуры ВССР М. Варвашэвіч) дакладна ўзнаўляе складаны сюжэт п'есы. Пры дапамозе тэатральных выразных сродкаў раскрываецца ідэя твора — усенароднае супраціўленне фашысцкаму панаванню.

Загінулі ў барацьбе з ворагам муж і дачка гаспадыні падпольнай явочнай кватэры Алены Сцяпанавы Прымаковіч (Людміла Завадская). Вялікае гора страціў адразу двух родных людзей, разрываецца ад болю сэрца. Але няма часу для роспачу, калі вораг у тваім доме, калі з ім звязаны іншыя ахвяры. Трэба змагацца, змагацца да канца! Так і робіць Алена Сцяпанавна — яна выкрывае здрадніка Скробата («Неманскага»), які пранік у групу пад выглядам падпольшчыка. Актрыса Л. Завадская здолела перадаць трагічны лёс сваёй гераіні, паказаць яе самаадданую натуру, яе подзвіг.

Трагічна склаўся лёс падпольшчыка Баруты (А. Рыхкоў). Трапіўшы пад уплыў здрадніка (таго ж «Неманскага»), ён гіне ад рукі свайго чалавека — салдата Кузьміна (А. Цярэнін), якога таксама ашукаў вораг. Акцёр А. Рыхкоў здолеў дагэту да глядачоў перажыванні героя. Ён па-чалавечы добры, аддавае свайму народу і прасякнёны няважліва да ворагаў. Вылучаюцца праўдзівасць і маральная чысціня Баруты. Трэба адзначыць, што для самадзейнага акцёра А. Рых-

Пельдэра і завёўшы з ім «раман», яна даведваецца пра план аперцыі «магілёкі на магілёках», выратоўваючы тым самым ад вернай гібелі падпольшчыкаў. Вялікай была рызыка Віці, гэта магло кантаваць ёй жыццё, але дзяўчына рабіла ўсё магчымае для перамогі над фашызмам. Актрыса Н. Куршук, згодна аўтарскаму матэрыялу і рэжысёрскаму рашэнню, была настаўлена ў складаную акалічнасць — чужая сярод сваіх і свая сярод чужых. У гэтай дваістасці і супярэчнасці актрыса змагла знайсці «зерне» вобраза і праўдзіва раскрыць характар Віці.

Уся сям'я Прымаковічаў удзельнічае ў барацьбе з ворагам, нават самая юная дзяўчына — піянерка Тая (яе іграе школьніца Ліда Завадская). Трэба адзначыць, што Л. Завадская, нягледзячы на невялікі сцэнічны вопыт, стварыла цікавы характар юнай мсціўцы. Ёй уласціва ненавяданасць, шчырасць і праўдзівасць, а гэта дае надставы думаць, што Л. Завадская не выпадковы гасць на сцэне.

Гераічную старонку мужнасці ў барацьбе з фашысцкімі захопнікамі ўпісалі ў гісторыю камуністы-падпольшчыкі. Гэты нябачаны фронт у тыле ворага садзейнічаў набліжэнню Перамогі, хутчэйшаму вызваленню роднай зямлі ад гітлераўскай нечысці.

Падпольную работу ў драме К. Крапівы ўзначальвае камуніст Рунец (В. Шчарбакоў), адзіны з ім яго памочнік: «Цёпка» (Р. Халмагорав), «Страказ» (Н. Краснаруцкая) і «Салдат» (А. Цярэнін).

Акцёр А. Цярэнін стварае вобраз смелага, дысцыплінаванага чалавека. Ён напоўніў характар героя лірычнасцю і вышчотнасцю ў сцэнах сустрэч з Віціцай. Але яго лірычнасць ніколі не зменшыла мужнасці ў барацьбе з ворагамі.

Маштабнасць усенароднага подзвігу раскрываецца праз вобразы «лісных салдат». У першую чаргу гэта датычыць камандзіра партызанскага атрада «Браткі» (Віктар Чарнялеў). Акцёр трымаецца на сцэне ўпэўнена і ў гэтай упэўненасці адчуваецца справядлівасць той справы, за якую змагаецца «Братка» і яго сябры. Мужныя «лісныя салдаты» выгадна адрозніваюцца ад сваіх ворагаў — фашыстаў і здраднікаў. Вобразы «цёмных сіл» уваасобілі на самадзейнай сцэне акцёры старэйшага пакалення А. Малік, В. Піменаў, М. Варвашэвіч. Заслужоўвае пахвалы акцёр Казімір Ярашук, які сыграў ролю здрадніка «Неманскага». Ён паказаў не толькі агідны твар здрадніка, але і раскрыў шлях да здрадніцтва, які пачынаецца ад маладушнага, баязлівага, эгаізму.

У нашай гутарцы галоўны рэжысёр Мікалай Фёдаравіч Варвашэвіч адзначыў: «П'еса К. Крапівы «Людзі і д'яблы» — твор вялікага грамадзянскага гучання. У цэнтры падзей яркія фігуры падпольшчыкаў і не менш каларытныя вобразы ворагаў, барацьба з імі патрабавала вялікіх фізічных і маральных сіл. На мой погляд, акцёры прыклаі ўвесь свой вопыт і талент, каб дакладна перадаць працэс гераічнай барацьбы з фашызмам».

Спектакль Слонімскага народнага тэатра мае вялікае выхавальнае значэнне. Ён яшчэ раз вяртае глядачоў да незабытнага часу вярных выпрабаванняў, расказвае пра юнацтва бацькоў, мацяроў і старэйшых братоў, аб іх неўміручым подзвігу.

Юрый СОХАР.

Шчыра ўсміхаюцца дарослыя, калі з дзіцячай неспраўднёсцю выходзяць на імправізаваную сцэну маленькія артысты з ансамбля «Бярозка» Крычаўскага сада-яслю № 17.

Фота В. БЫСАВА.

СПАДЧЫНА ШРОДКАЎ

Вёска Лядна Слуцкага раёна. Звычайная вёска. Звычайная ў ёй сярэдняя школа. І ўсё ж...

Прашу, шановны чытач, разам са мною зайсці ў клас-музей гэтай школы. Перад намі — адзед старажытнасці. Каменныя сідары, зубільныя малаткі, зуб маманта...

Працягваем агляд. Драўляны сохар з металічнымі наканечнікамі, шпфель, бязмен, станок для вырабу верацён, цярніца, сукаўны станок, прасціца, хадакі-чаравікі, кубліні, дзелачкі, біклагі, кадоубчыкі для мёду, солі, масла, драўляныя лыжкі, міскі... Іншы кухонны посуд. Усё гэта вы можаце пабачыць у класе-музеі.

А вось і адзенне. Жаночы касцюм параўнальна багатай сцяжкі, касцюм бядычкі, выслены жаночы касцюм, лапці-кудальнікі, лапці палысенныя (з лыка)...

Ляднянскія касцюмы — адметныя, своеасаблівыя. І не дзіўна! Ад Лядна параўнальна недалёка славу таі вёска Семежава, дзе дзельчаты і жанчыны спрадвечу мелі сваю моду, уласцівае толькі ім адзенне.

Адзед перыяду грамадзянскай вайны. Тут экспануюцца фотаздымкі жыхароў Лядна, якія ўдзельнічалі ў грамадзянскай вайне, узоры зборкі тых часоў, сярод якой ёсць алавесны кулацкі абраз, ёсць нумар «Беднаты» ад 21 кастрычніка 1919 года і іншы.

На жаль, слававата ў класе-музеі адлюстраваны час калектывізацыі і перадаваены час, але добра — гадзі Вялікай Айчыннай вайны. Тут фотаздымкі загінуўшых пры вызваленні Лядна волнаў, жыхароў вёскі, што не вярнуліся з фронту і партызанскіх атрадаў, вядомых военачальнікаў і палкаводцаў. Экспануюцца ў гэтым адзеле ўзоры зборкі і рыштунку часоў Вялікай Айчыннай вайны: каскі, вінтоўкі, аўтаматы, скрынкі з пад патронаў, гільзы снарадаў, біклагі, тэрмасы...

Нельга без хвалявання чытаць пісьмы франтавікоў, прадстаўленыя на стэндзе.

Завяршаецца экспазіцыя класе-музея аддзелам «Наш саўгас», дзе экспануюцца фотаздымкі перадавікоў вытворчасці, стэнды з паказчыкамі, за якія змагаецца саўгас і якіх ён дасягнуў. У гэтым адзеле паказана і сучаснае культурнае жыццё вёскі Лядна.

Я, вядома, расказаў не пра

ўсё экспанаты класе-музея. Нічога я не гаварыў пра пісьмы ляднянскім следавым ад каммандаўтаў Цітова і Пановіча, лётчыка Марыянава. Гэта — тэма асобнай гаворкі.

Хто ж стварыў гэты цікавы клас-музей? Яго стварыла выкладчыца фізічнай культуры Людміла Аляксееўна Ількевіч разам са сваімі вучнямі — чырвонымі следавымі.

Усё пачалося проста і прастаўна. У верасні 1970 года Л. А. Ількевіч даручыла класнае кіраўніцтва ў 7 «А» класе. Невя вырашылі ўсім класам паднавіць брацкую магілу воінаў, якія загінулі пры вызваленні Лядна. Зацікавіліся: а хто тут пахаваны? Дзе іх сваікі? Пачаўся пошук. Апыталі старых людзей. Некаторыя з іх хавалі загінуўшых. Звярнуліся ў мясцовы райваенкамат. Там захаваліся спісы загінуўшых. Паляцелі пісьмы ва ўсе канцы краіны. Адтуль — адказы, бандэролі, пашылкі. Пачалі збіраць усё, што звязана з гісторыяй роднай вёскі.

Аб размаху працы чырвоных следавікоў з Лядна крамаюна сведчаць такія лічбы. За 1973 год яны атрымалі з розных куткоў краіны 202 пісьмы, а ў 1974 годзе — 536 пісьмаў, бандэролей, пашылак. Чырвоным следавым пішучы маці загінуўшых воінаў, следавыты з Масквы і іншых мясцін, палкаводцы, каммандаўты, лётчыкі...

У кнізе водгукаў шмат цёплых запісаў з выказваннем падзяк чырвоным следавым і іх кіраўніку. Тут пакінулі свае запісы рабочы механічнага заводу Імя Вавілава з Мінска, калгаснікі, дзеячы культуры, вучні, журналісты, партыйныя і савецкія работнікі раёна...

Надаўна Л. А. Ількевіч прызначылі на пасаду дырэктара Слуцкага краязнаўчага музея. Цяпер яна пакуль што дырэктар двух музеяў — у Слуцку і ў Лядна.

Якія вывады можна зрабіць, абагульняючы вопыт ляднянскіх школьнікаў? Усё экспанаты класе-музея — гэта, апрача ўсяго іншага, наглядныя дапаможнікі пры вывучэнні асобных раздзелаў курсаў гісторыі, географіі, літаратуры, прыродазнаўства. І хацелася б, каб у кожнай школе быў такі «клас без парт», у якім аб мінулым і сённяшнім расказвала б спадчына продкаў.

Рыгор РОДЧАНКА, настаўнік.

г. Слуцк.

У НАШЫХ ЛІТОЎСКІХ СЯБРОЎ

НОВЫЯ ЛАЎРЭАТЫ

Лаўрэатамі рэспубліканскіх прэмій Літоўскай ССР 1975 года ў галіне літаратуры сталі пісьменнік, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі Ю. Пажэра (кніга нарысаў «Паўночныя дарогі») і паэт, рэдактар газеты «Гітасіс краш-тас» В. Раймерыс (зборнік вершаў для дзяцей «Сарока-белабока»).

АЛЬБОМ «ВЕЧНА ЖЫВІЯ»

На рэспубліканскай мастацкай выстаўцы, прысвечанай 30-годдзю Перамогі над гітлераўскім фашызмам, цыкл гравюр таленавітага мастака Стасіса

Красаўскаса «Вечна жывыя» заняў цэнтральнае месца.

Эстампы трыццаці шасці гравюр «Вечна жывыя» неўзабаве выйдзе асобным альбомам у выдавецтве «Вага».

НАСУСТРАЧ СВЯТУ

У Вільнюсе адбылося пасяджэнне арганізацыйнага камітэта па правядзенню першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнай народнай творчасці працоўных у Літоўскай ССР.

Арганізацыйны камітэт зацвердзіў план асноўных мерапрыемстваў і рабочыя камісіі.

АДЗНАЧАНЫ ПРЭМІЯМІ

Міністэрства культуры рэс-

публікі штогод прысуджае прэміі харэографам.

Сёлета першай прэміі ўдасгоены народны артыст СССР Ю. Лінгіс. Заслужаныя артысты Літоўскай ССР Ю. Гудавічус і М. Вайтулявічутэ адзначаны другімі прэміямі.

ВУЧЫЛІШЧА КУЛЬТУРЫ

У рэспубліцы адкрылася яшчэ адно вучылішча культуры — Цыльшайскае. Сёлета тут будуць займацца 60 юнакоў і дзяўчат, якія праз тры гады стануць бібліятэчнымі і клубнымі работнікамі, кіраўнікамі самадзейных драматычных і танцавальных калектываў.

У ЛІКУ 34 асноўных навукова-даследчых інстытутаў Акадэміі навук БССР ёсць і Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа. Ён адзінае важнае ў развіцці беларускай нацыянальнай культуры. Інстытут займаецца распрацоўкай тэарэтычных і практычных пытанняў беларускага, славянскага і агульнага мовазнаўства, кардынуе ўсю даследчую работу па мовазнаўстве ў рэспубліцы. Узначальвае яго член-карэспандэнт Акадэміі навук БССР М. Р. Суднік.

Шырокі дыяпазон навуковай праблематыкі інстытута пастаянна прыцягвае да сябе ўвагу грамадства. У нас часта можна бачыць шматлікіх наведвальнікаў. Экспедыцыі сюды робяць студэнты-філолагі, выкладчыкі ільшэйшых навучальных устаноў, настаўнікі сярэдніх школ, супрацоўнікі іншых навукова-даследчых устаноў Саюза. Частымі гасцямі ў інстытуце бываюць і замежныя вучоныя. Толькі на працягу апошніх пяці гадоў тут пабывалі моваведы з усіх славянскіх краін, а таксама вучоныя-славісты Англіі, Аўстрыі, ГДР, Даніі, ЗША і Швецыі.

Больш поўнае ўдзеленне аб рабоце інстытута лепш за ўсё атрымаем, калі побываем у кожным яго сектары. У сектары гісторыі беларускай мовы ствараецца гістарычны слоўнік беларускай мовы. У адной з шаф захоўваецца картатэка слоўніка. У ёй звыш мільёна картак-слоў, вышэсеныя з помнікаў старажытнага перыяду. Картатэку пачалі складаць яшчэ ў 1960 годзе. Цяпер поўным ходам ідзе падрыхтоўка самога слоўніка, які мяркуем завяршыць к 1985 году.

Гістарычны слоўнік беларускай мовы будзе мець вялікае навуковае і агульнакультурнае значэнне. На яго будуць абавязкова сама разнастайныя даследаванні ў галіне беларускага мовазнаўства, без такога слоўніка нельга вырашыць шэраг праблем гісторыі і сучаснага стану мовы. Вялікае значэнне слоўнік будзе мець для гісторыкаў у іх рабоце над старажытнымі тэкстамі, для гісторыкаў літаратуры старажытнага перыяду, для археолагаў, этнографіаў, права-

дзюмаў старажытнай беларускай культуры.

У працах сектара лексікалогіі і лексікаграфіі таксама многа картатэчных шафаў. Фундаментальная картатэка слоўніка сучаснай беларускай літаратурнай мовы ствараецца больш як дваццаці гадоў, і цяпер налічвае аж 2 мільёны 200 тысяч лексічных адзінак!

Гэты сектар доўгі час узначальваў вядомы пісьменнік Мікола Лобан. Цяпер Мі-

150—180 тысяч слоў, выдаць яго мяркуецца у 12—15 тамах.

Унікальны моўны матэрыял захоўваецца ў сектары дыялекталогіі. З работай дыялектолагаў пазнаёміць чытачоў «ЛіМа» загадчык сектара член-карэспандэнт АН БССР Ю. Ф. Мацкевіч.

— У першыя ж пасляваенныя гады мы распачалі збор матэрыялу для «Дыялекталогічнага атласа беларускай мовы». На працягу 1948—

1956 гадоў па адзінай праграме ў час экспедыцый былі вывучаны гаворкі 1200 населеных пунктаў. Вынікам гэтага абадзядвання з'явіліся 1.200 тамоў рукапіснага моўнага матэрыялу, які цяпер захоўваецца для самых разнастайных даследаванняў на беларускай дыялекталогіі. На аснове гэтага матэрыялу падрыхтавалі такія фундаментальныя даследаванні, як «Дыялекталогічны атлас беларускай мовы» ў двух тамах і «Лінгвістычны географіі і групавыя беларускіх гаворак» таксама ў двух частках. Гэта былі, па сутнасці, першыя работы такога роду ў Савецкім Саюзе. За комплекс даследаванняў па лінгвагеаграфіі наш калектыў быў адзначан Дзяржаўнай прэміяй СССР 1971 года.

На 338 картах «Дыялекталогічнага атласа беларускай мовы» рознакаляровымі знакамі абзначаны ўсе важнейшыя фанетычныя і граматычныя асаблівасці беларускіх гаворак, многа тут і цікавага лексічнага матэрыялу. Гэтыя карты для моваведа, як ноты для музыканта, ўзнаўляюць вымаўленне гукі, форм і слоў у розных кутках Беларусі.

Атлас наглядна паказвае, якім бізнесным лексічным багаццем валодаюць беларускія народныя гаворкі. Цяпер мы і прыступаем да другога этапу вывучэння народных гаворак — збору і сістэматызацыі дыялектнай лексікі.

Тэматыка сектара сучаснай беларускай літаратурнай мовы і культуры мовы больш разнастайная. Тут наведвальнікі даведваюцца, як ідзе падрыхтоўка «Нарматыўнай граматыкі беларускай мовы».

— Нарматыўная граматыка ствараецца па кожнай літаратурнай мове, — тлумачыць загадчык сектара член-карэспандэнт АН БССР М. В. Бірыла. — Але для беларускай мовы стварэнне такой граматыкі набывае асаблівае значэнне. Наша літаратурная мова адносна маладая, яна цяжка грунтуецца на народна-дыялектнай аснове, і таму ў ёй у значнай меры выкарыстоўваюцца варыянтныя дублетныя граматычныя формы.

— Але слоўнікавая работа таксама не чужая нам, — гаворыць М. В. Бірыла. — Мы падрыхтавалі «Нарматыўны слоўнік беларускай мовы», у якім даецца арфаграфічная, акцэнталагічная і граматычная характарыстыка слоў літаратурнай мовы. Цяпер рыхтуем «Слоўнік мовы Якуба Коласа», які мяркуем выдаць да стагоддзя з дня нараджэння народнага песняра.

У сектары агульнага і славянскага мовазнаўства наведвальнікі знаёмяцца з падрыхтоўкай «Этымалагічнага слоўніка беларускай мовы». Такі слоўнік у беларускім мовазнаўстве таксама ствараецца ўпершыню. У ім будзе растлумачана паходжанне беларускай лексікі.

Слоўнікі, слоўнікі, слоўнікі... Да гэтага варта яшчэ дадаць серыю слоўнікаў школьнага тыпу. Цяперашнюю навукова-даследчую дзейнасць інстытута можна характарызаваць як этап інтэнсіўнай слоўнікавай работы. Цікава напамініць, што ў падрыхтоўцы інстытуцкіх слоўнікаў раней прымалі ўдзел вядомыя майстры беларускага мастацкага слова Якуб Колас, Кандрат Крапіва і Пятро Глебка.

Уладзімір КОБРЫН.

У ІНСТЫТУЦЕ МОВАЗНАЎСТВА

Экспедыцыя вядзе намеснік дырэктара, доктар філалагічных навук, прафесар А. І. ЖУРАўСКІ.

ведаў і ўсіх тых спецыялістаў, якія займаюцца вывучэннем гістарычнага мінулага беларускага народа.

Дамо слова старшаму навуковаму супрацоўніку сектара А. М. Булыку:

— У гэтых шафах, — гаворыць ён, — захоўваюцца фотакопіі амаль усіх помнікаў беларускай пісьменнасці старажытнага перыяду. Раней чым распачаць работу над слоўнікам, нам прыйшлося адшукваць старабеларускія помнікі ў вышэсказаных Мінска, Масквы, Ленінграда, Вільнюса, Львова, Адэсы і іншых гарадоў нашай краіны. Атрымалі мы таксама копіі помнікаў з бібліятэк Варшавы, Познані і Лондана. У выніку нам удалося сабраць амаль усе старабеларускія помнікі. Другога такога збору ў рэспубліцы няма.

Наведвальнікі з асаблівай цікаўнасцю разглядаюць старажытныя рукапісныя летапісы, хронікі і хронографы, перакладныя воінскія і рыцарскія рамансы і аповесці. Большасць нашых гасцей упершыню бачаць друкаваныя выданні Ф. Скарыны, С. Буднага, В. Цяпінскага, Л. Зізанаі, М. Смярыцкага, Я. Карповіча і творы іншых

калай Паўлавіч на пенсіі, але па-ранейшаму працуе ў нас.

— Апошнія 15 гадоў, — успамінае М. П. Лобан, — усе супрацоўнікі сектара рыхтавалі «Тлумачальны слоўнік сучаснай беларускай літаратурнай мовы», які мяркуем выдаць у гэтых тамах у 1976—1980 гадах.

Надрыхтаваны ў сектары тлумачальны слоўнік агульным памерам звыш 600 аўтарскіх аркушаў ахоплівае каля 100 тысяч слоў і выразаў, якія ўжываюцца ў сучаснай беларускай літаратурнай мове.

— Пляны на будучае ў нас вядзюць, — працягвае М. П. Лобан. — Перш за ўсё мы павінны перавыдаць «Руска-беларускі слоўнік» 1953 года і «Беларуска-рускі слоўнік» 1962 года, якія сёння фактычна сталі ўжо бібліяграфічнай рэдкасцю. Адначасова мы пачынаем работу над вядомым «Тлумачальным слоўнікам мовы беларускай літаратуры XIX—XX ст. ст.» — універсальным даведнікам па ўсёй лексіцы, якая знайшла адлюстраванне ў беларускай мастацкай, публіцыстычнай і навуковай літаратуры апошніх двух стагоддзяў. Чакаецца, што слоўнік будзе змяшчаць

ПОБАЧ З ТАБОЮ

НЯМА СЦЕЖКІ КАРАЦЕЙ...

Адчувалася, што чалавек у той дзень быў нечым закляпаны. Але гэта не перашкаджала яму працаваць. З уласцівай бібліятэкару неслыханна ён запытаў да кніжных паліц чытачоў, знаёміў іх з навішкамі літаратуры. А ў кароткіх перапынках паміж такімі гутаркамі пытаў у сваёй знаёмага:

— Няўжо так і перадалі — «Чаканюцца аналізі?»

Потым ён падняў да акна. Угледзеўся ў шэраг неба. А праз некалькі секунд радасна сказаў:

— Генадзь, глядзі, за Пастаянцямі сонца прабіраецца праз хмары. Быць добраму надвор'ю. Спадзе раса, і — сустрэкай, поле, камбайнераў.

— Сапраўды, святлень пачынае, — лагодна заўважыў загадчык саўгаснай майстэрні Г. Давыдэнак. — Толькі не затрымавайся. Не паспешы вокан мірнаць, як бункеры будучы поўныя.

— А калі гэта я затрымаваўся, Гена? — бліснуў сваімі глыбокімі вачамі Селінон.

Праз якой паўгадзіны Іосіф Канстанцінавіч шыбаў да камбайнаў. У яго руках былі ладныя яго часонісаў, свежых газет. Падумаўся: куды сцягнецца? Кожны сам можа вачарам заглянуць на агоньчык бібліятэкі.

Не ведаў я, што І. К. Селінон на перыяд жыцця займае

адзіна з баявых пастоў у саўгасе — прыёмчыка зерня. А бібліятэку на гэты час прымае яго жонка — настаўніца Зінаіда Вікенцьеўна.

Камбайнеры, да якіх за намалотамі прыязджае бібліятэкар, ганарыцца. Яшчэ б! Прыехаў налітінфарматар, які за тры дзве-тры хвіліны перанішу папсівае такое сказанне, ад чаго прыбаўляюцца сілы, што прыносіць духоўнае ўзбагачэнне.

Не адной на я назіраў за працай Іосіфа Канстанцінавіча. Усё ўбачае і пачуе пра яго дае мне права паразважаць над праблемамі работы бібліятэкараў.

Многія, напэўна, бачылі, як да стану механізатараў ці да кароўніка, да зернятоку ці да брыгаднага клуба палыходзіць бібліятэкар, моўнікі вышывае на сцяну «баявы лісткі» і гэтак жа моўнікі зноў вяртаецца на сваё наседжанне месца.

Да тых «баявых лісткоў» людзі не сцяпаюцца. І, винаваціць іх няма за што. Пра тое, што там напісана, яны ўжо чулі, ведаюць, чаму той, а не іншы чалавек ходзіць у перадавіках. У вёсцы ўсе адзіна аднаго ведаюць, любую навіну перадаюць хутка. А воеў да бібліятэкара-дамагасла такая навіна вярэдка трапляе са спазненнем, як кажучы, з дзесятага голаў.

З навінамі, якія Селінон прыносіць у поле — ці на ферму, у

майстэрню ці ў школу, такога не здараецца. Яны — з першых рук, бо бібліятэкар заўсёды сярод людзей, там, дзе віруе жыццё.

Прыгадалася мне размова, пачытая ў адной з гаспадарак раёна. Парог старшынкі калгаса нісцела пераступіў худздрывы хланчук. Ён прасіў выдць яму накіраванне на вучобу ў сельскае прафесіянальна-тэхнічнае вучылішча. Кіраўнік гаспадаркі, прыдзірліва аглядаўшы наведвальніка з галавы да ног, заўважыў:

— Можна б, ты прыняў нашу бібліятэку? Выдаць кнігі — работа якраз табе. А ў вучылішча накіруем баявейшага.

Хто і калі першым сказаў, што ў бібліятэцы можа працаваць «нішэйшы»? Можна, гэта адбылося ў тых нялёгкіх пасляваенных гады, калі ў бібліятэках было на некалькі дзесяткаў кніг?

Праца бібліятэкара — не злёгка. Ці не сведчыць аб гэтым яшчэ раз зліце размовы Іосіфа Канстанцінавіча з чытачамі? Забег у бібліятэку здарожжаны і стомлены чалавек у камбінезоне.

— Скажы, браток, на якім паліве прадуе «Анало» — вадкім ці цвёрдым?

Чалавек, нецярпіліва пазірае ў акно, за якім на малых абаротах лапача трактар. З кабіны выглядае галава напарніка.

Ён таксама чакае той минуты, калі Селінон вырашыць іх спрэчку. А ён абавязкова навінен вырашыць. Інакш бібліятэка не далічыцца наведвальніка. Праце тут проты: не дапамог раз, не дапамог другі, глядзі — ад цябе адварнуліся.

Гучна кінуўшы некаму: «Пачкай хвілінку», у бібліятэку заходзіць маладая жанчына.

— Канстанцінавіч, учора настаўніца ў чырвоным кутку лекцыю чытала аб выхаванні надлеткаў. Наказала, каб за сынаў сачыла. У яго цяпер пераходны ўзрост. Ці ёсць пачытаць што-небудзь пра гэта?

Селінон падыходзіць да стэлажа і, здалося, паўгад бярэ адтуль кнігу. Ды толькі — здалося. Ён падце, жаўціне зборнік артыкулаў М. Крукоўскага «Пераходны ўзрост».

НА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«ЯК ВАС АБСЛУГОЎВАЮЦЬ?»

Пад такім загалоўкам у № 22 за 30 мая г. г. было надрукавана пісьмо І. Сцяпур, у якім звярталася ўвага на тое, што газеты і часопісы дастаўляюцца ў раённую бібліятэку з вялікім спазненнем.

Начальнік Клецкага раённага вузла сувязі В. Каменна паведаміў рэдакцыі, што выкладзеныя факты сапраўды мелі месца. Цяпер у бібліятэцы ўстаноўлена адпаведнае абсталяванне. Газеты і часопісы ў бібліятэку паштаўён прыносіць адразу пасля прыходу паштовай машыны.

Брэста, а цяпер іх вітаюць гродзенцы. Запарожскі ўкраінскі тэатр імя М. Шчорса паказвае спектаклі ў Віцебску. Тэатрады Гродна і Баранавіч чакаюць сустрэч з артыстамі Драгобычскага ўкраінскага музычна-драматычнага тэатра імя Я. Галана.

У ГОРАДЗЕ ПАРТЫЗАНСКОЙ СЛАВЫ

«Цэлы месяц знаёмліся з яго творчасцю, — піша газета «Брянскі рабочы» пра гастролі Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра ў горадзе партызанскай славы. — «Брянскія» ў дадзеным выпадку азначае: значная частка гледачоў вобласці. Во, акрамя трыццаці спектакляў на асноўнай сцэне, госці далі яшчэ трыццаць тры спектаклі на выездах. І не толькі паблі-

зу Бранска, але і ў Наўле, Карачаве, Дзяцькаве, Трубчэўску, Почэпе, Рагнедзіне, Дуброўцы... Дзевяць прадстаўленняў паказана спецыяльна для дзяцей. Увогуле ж на спектаклях магілёўцаў пабывала каля трыццаці тысяч гледачоў».

Прыезна ведаць і такі, лічавы, паказчык плёну летніх гастролей калектыву. Тым больш, што ён суладны і з творчымі вынікамі. Грамадскасць Браншчыны цёпла сустракала артыстаў з бранскага рэспублікі. Крытыка адзначае творчую смеласць (так, дарэчы, і называецца артыкул, які толькі што цытаваўся) рэжысуры і выканаўцаў пры ажыццяўленні задумы п'ес, якія раней наогул не мелі сцэнічнага ўвасаблення. У прыватнасці, даецца высокая ацэнка творчым кантактам трупы з А. Дзялендзікам («Апошнія суіцы ў жыцці») і А. Петрашкічам («Трывога»).

«Брянскі рабочы» і «Брянскі комсомолец»

апублікавалі артыкулы пра лепшыя работы гасцей з Беларусі. Падкрэсліваюцца, што тэатр правільна зрабіў, пазначыўшы на гастрольнай афішы першымі творы, прывесчаныя надзеям Вялікай Айчыннай вайны. Побач з п'есай-паданнем А. Дзялендзіка называецца, скажам, лірычная драма «Блакітныя алені» ўкраінскага пісьменніка А. Каламійца. У горадзе, радыёпапулярнымі якога сталі пачатковыя такты вядомай п'есы «Шумел сурово Брянскі ляс», вобразы змагароў за свабоду і незалежнасць сацыялістычнай Бацькаўшчыны абуджаюць асабліва непасрэдную эмацыянальную рэакцыю глядзельнай залы. Рэцэнзенты высока ацэньваюць рэжысуру Ул. Караткевіча і заслужанага артыста БССР А. Расўскага, акцёрскае выкананне народнага артыста БССР С. Бульчына, заслужаных артыстаў БССР А. Яфрэменкі, Н. Федзяевай, Ю. Гальперынай, акцёраў А. Кашынай, Н. Караткевіч, К. Маскіна. Іх калег з ліку ветэранаў сцэны і артыстычнай моладзі, Указваюцца, што тэатр адчувае патрабаванні сучаснасці да мастацтва і тады, калі ставіць п'есы пра дзень сённяшні (творы А. Вампілава, І. Друцэ, А. Петрашкіча), і пры ўвасабленні класікі («Нора» Г. Ібсена, «Паўлінка» Я. Купалы, «Жаніцца» М. Гогаля).

Аўтар артыкула «Творчая смеласць» С. Шароў піша: «...Мы пераканаліся, што гэта — калектыву вопытны, здольны, ён мае ў сваім складзе таленавітых майстроў сцэны — рэжысёраў і акцёраў. І цёпла развітваючыся з ім сёння, мы ўпэўнена гаворым: наступная сустрэча ўзрадуе нас яшчэ большай колькасцю яскравых, цікавых, самабытных спектакляў».

Б. ГУК.

НАВІНКИ РЭПЕРТУАРУ

У гутарцы з карэспандэнтам «ЛіМа» намеснік начальніка Упраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР У. П. Гуртагоўскі сказаў:

— Госці з сонечнага Узбекістана паказалі ўжо ўсе спектаклі, уключаныя ў мінскую афішу. Лепшыя з іх паўтарылі. З цікавымі канцэртамі выступілі яны ў адным з цэхаў Мінскага аўтазавода, на заводзе імя У. І. Леніна, гадзінікавым, у саўгасе «Любань» Вілейскага раёна.

Як і трупа з Ташкента, упершыню прывезлі ў Беларусь сваё мастацтва артысты з Арджанікідзе. Калектыву ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга Рускага драматычнага тэатра Паўночна-Асецінскай АССР цёпла віталі жыхары Магілёва, а таксама Быхаўскага, Слаўгарадскага і Краснапольскага раёнаў. Цяпер яму апладзіруюць у Брэсце. Асабліва ўдзячны гледачы гасцям за спектакль «У спісах не пазначаны» па апавесці Б. Васільева аб легендарных абаронцах цытадэлі над Бугам.

У гэтыя дні сцэны многіх нашых тэатраў, палацаў і дамоў культуры аддадзены ўкраінскім артыстам. Чарнігаўцы, завяршыўшы свае гастролі ў Гомелі, цяпер выступаюць у Магілёве. З майстэрствам варашылаваградцаў пазнаёмліся жыхары

Цікавую праграму падрыхтаваў да сёлетага прыезду ў Беларусь Брянскі абласны драматычны тэатр. Ён пачынае свае жывыя гастролі ў Віцебску спектаклем «Рэха бранскага лесу» С. Шарова, потым упершыню ў нашай рэспубліцы паказае п'есу «Чылійская трагедыя» Ю. Чапурына. Сярод спектакляў, якія ў жыцці і верасні будуць даваць для гледачоў Мінска і Гомеля смаленскія артысты, — «Трывога» беларускага драматурга А. Петрашкіча.

У сваю чаргу прадстаўнікі нашай рэспублікі працягваюць знаёміць са сваім майстэрствам жыхароў гарадоў і сёл Украіны, РСФСР, Малдавіі. Пасля паспяховага ўдзе-

ду ў Днях літаратуры і мастацтва Беларускай ССР на Украіне Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР па традыцыі выехаў у Калінінград. Месцам раней у гэтым горадзе гастраліваў Рускі тэатр БССР імя М. Горкага. Калектывы Гомельскага і Магілёўскага абласных тэатраў выступалі ў Чарнігаве і Бранску. Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР — у Данецку, цяпер ён — у Запарожжы.

— Гастрольнае лета ў разгары, — сказаў у заключэнне У. П. Гуртагоўскі. — Гледачы знаёміцца з новымі імёнамі драматургаў і выканаўцаў...

Прадстаўнікі тэатральнай грамадскасці Мінска на чале з народнымі артыстамі ССР Л. Алесандраўскай і Т. Ніжнінавай развітваюцца з гасцямі з сонечнага Узбекістана.

Фота Ул. КРУКА.

ПРЫНЯТЫ Ў САЮЗ КІНЕМАТАГРАФІСТАЎ

КУЧАР Фелікс Айзінавіч. Аператар творчага аб'яднання «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм». Нарадзіўся ў 1936 годзе ў Мінску. Пасля заканчэння (у 1958 г.) аддзялення геалогіі БДУ імя У. І. Леніна сем гадоў працаваў прарабам у Мінскім спецтрэсце «Прабурвод». У 1972 годзе закончыў Усесаюзнае дзяржаўнае інстытут кінамастацтва. На яго творчым рахунку дзесць дакументальных стужак.

РУБІНЧЫК Валерый Давыдавіч. Рэжысёр. Нарадзіўся ў 1940 годзе ў Мінску. Закончыў Усесаюзнае дзяржаўнае інстытут кінамастацтва ў 1969 годзе. З таго часу працуе на кінастудыі «Беларусьфільм». Яго кароткаметражны мастацкі фільм «Чырвоны агітатар Трафім Глушной» (1969 г.) атрымаў прэмію на Усесаюзным кінафестывалі «За лепшы фільм аб моладзі». Рэжысёр-пастаноўшчы мастацкага фільма «Магіла льва» (1972 г.) і трохсерыйнага тэлевізійнага мастацкага фільма «Апошнія лета дзяцінства» (1974 г.).

ШЫШОУ Ігар Іванавіч. Кінарэжысёр. Нарадзіўся ў 1923 годзе ў Масіве. Член КПСС. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. У 1959 годзе закончыў Усесаюзнае дзяржаўнае інстытут кінамастацтва. Рэжысёр-пастаноўшчы мастацкіх фільмаў «На зялёнай зямлі маёй» (1960 г., Адэская кінастудыя), «Залаты ганак» (1971 г., «Беларусьфільм»), тэлевізійных мастацкіх фільмаў «Сутычка» (1964 г., «Масфільм»), «Дзень прыезду — дзень ад'езду» (1968 г., «Беларусьфільм»). З 1969 года працуе ў творчым аб'яднанні «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм», дзе паставіў тры дакументальных стужкі.

КАЛІ да пастаноўкі бяруцца п'есы, напісаныя непасрэдна ў гады вайны або па гарачых слядах падзей, мяркуюцца, што тэатр мае пэўную творчую пазіцыю — ісці за матэрыялам і толькі адластроўваць мінулае або прапусціць яго праз прызму сённяшняга дня і паказаць як роздум пакалення 70-х гадоў аб перажытым краінай у 40-я. Першы шлях — дакладнае ўзнаўленне аўтарскіх канцэпцый ў прыёмах яго п'ескі — будзе ўдзячным толькі ў адносінах да выдатнага мастака, буйнага пісьменніка. Такім майстрам слова мы ўсе ўспрымаем Л. Ляонава. І аналізуючы пастаноўкі яго ваенных твораў, тэатразнаўцы і крытыкі аднадушна, бадай, патрабуюць асаблівай

пашаны да індывідуальнай ляонаўскай фразы, вобраза, філасофіі.

Можна сказаць наступным чынам: прачытаць са сцэны «Нашэсце» Л. Ляонава сёння — гэта значыць адчуць душу шчырага і таленавітага пісьменніка, зазірнуць у яго сэрца, гнеўнае і збалелае, якім было яго ў суровыя дні. Гэта значыць таксама вярнуцца ў вайну — бо Л. Ляонаў пісаў непасрэдна ў дні Вялікай Айчыннай, яшчэ не ведаючы, колькі яна будзе існа, але непахісна ўпэўнены, чым яна скончыцца — у Нерамогу ён верыў, яе чакаў, для яе пісаў.

Своеасаблівае ляонаўскае слова ўбірае ў сябе штосці ад бытлі, фальклору, што надае арыгінальны каларыт вобразам і сімвалам, якія грунтуюцца на народных творах пра варажое нашэсце і справядлівае ўсенароднае апалчэнне. Разам з тым у ляонаўскіх п'есах шчодра даецца бытавая праўда часу.

На нашу думку, рэжысёр В. Зімін, які паставіў «Нашэсце» на гродзенскай сцэне, меў намер прачытаць яшчэ раз хрэстаматычны твор з гісторыі літаратуры. Есць нешта па-вучыёска

БЕЗ

традыцыйнае ва ўсім, што робяць акцёры ў гэтым спектаклі. Ляонаўскае філасофія, яго роздум здоблены на сцэне мазаічным бытавымі замалёўкамі, аздобленымі рытмічнымі і чыста рэжысёрскімі наваротамі, якія нічога сучаснага ў гучанне твора не ўносяць.

«Нашэсце» Л. Ляонава — твор пра чорную навалу. Адны бягуць ад нашэсця, другія перамагаюць, перапаўзаюць да варажы, а непахісна мужныя супрацьстаяць яму. У п'есе акрэслена сіла, што процістаяць варажому нашэсцю, тая маральная і ідэяльная сіла, аб якую разаб'ецца чорная навала. Што ж гэта за сіла, паводле Ляонава? «Народ» — адзівае пісьменнік. Тэатру і трэба шукаць у п'есе сярод дзейных асоб вобразы-сімвалы, што ўвасабляюць гэту былінную сілу — народ.

Глядзім на сцэну гродзенскага тэатра, спадзючыся сустрэць характары, нязломныя постаці, блізкія па духоўным якасцям да Мікіна, Ільі Мурашца, што ў сучасным абліччы процістаялі гітлераўскаму фашызму.

Таланавы Іван Ціханавіч — урач (арт. А. Цароў). Ён адмаўляецца пакінуць родны горад, ён верыць, што месца інтэлігента на сваім пасту, і

КАЛІ хтосьці з салістаў лашай оперы выпраўляецца на гастролі. У тэатры жартуюць: вось, маўляў, калі б Міша куды паехаў, тады давалося б зачыніць тэатр. Кажуць, у кожным жарце ёсць доля праўды. Рэпертуар Міхаіла Пушкарва шырокі і разнастайны, можна толькі здзіўляцца здольнасці артыста да пераўвасаблення. Сёння артыст — цар Егіпта ў велічнай «Аідзе»; заўтра —

сін у гледача прабачэння, гаворачы: гэта, вядома, дрэнна, але я ўпэўнены, што мой герой парэшыць выправіцца... Адна з «галоўных» партый Міхаіла — Мазета ў оперы Моцарта «Дон-Жуан». У жыццё Мазеты, простага вясковага хлопца, які радуецца вяселлю з каханай дзівачынай, нечакана ўрываецца штосьці стыхійнае, не зусім даступнае яго разуменню. Імя гэтай стыхіі — Дон-Жуан, і ўжо выслізвае з рук

людзям, і ён хоча ім верыць. Ён вельмі «камунікабельны», гэты Мазета. Такое псіхалагічнае вырашэнне дае вобразу Міхаіла Пушкарва. Артыст добра авалодаў і вакальна-інтанацыйнай сферай моцартаўскага п'есма.

Або яшчэ адна партыя з рэпертуару Пушкарва.

...Іх згуртавала вясёлая парыжская мансарда — паэта Рудольфа, мастака Марселя, філосафа Калена і музы-

АКЦЕРЫ І РОЛІ

НЕ ТОЛЬКІ СПЕВЫ...

сват у «Русалцы»: паслязаўтра — сталы наведвальнік педарбургскіх гасціных Сурын у «Шкавай даме»; у наступны вечар — амаль велічна стрыманы Бацька паэта ў «Зорцы Венеры». А ў «Рыгалета» М. Пушкарва выконвае тры ролі — Мантэрона, графа Чапрана і бандыта Спарафучыле.

Нагодаймя: у гэтай калейдаскапіннасці — і сцэнічнае майстэрства, і творчае вынаходніцтва, словам, усё тое, што складае выканаўчую культуру так званых «маленькіх» ролей.

...Звычайна, калі ідуць пра артыста, пачынаюць з яго «галоўных» партый. Наша гаворка пра Міхаіла Пушкарва пачалася з маленькіх ролей яго рэпертуару. Атрымалася гэта міжвольна, а яшчэ і, мусіць, таму, што гэта акалічнасць не мае значэння для Пушкарва. Ён з радасцю сустракае кожную новую партыю — цэнтральную яна, ці не. Добра, што здольнасці дазваляюць выступаць у розных ролях. І «маленькія» партыі Пушкарва запамінаюцца гледачам, бо яны афарбаваны тымі, часта ледзь улоўнымі акцёрскімі фарбамі, што ўласцівы менавіта яму.

Дабрата і чалавечнасць — лейтэма артыста. Нават калі патрабуецца асудзіць героя, Пушкарва і тады, «распрабуючы» яго, быццам про-

Мазеты яго каханая, Басхірасны, непасрэдны хлапец (менавіта такі ён у Пушкарва) адчувае, што трапіў у нейкае павучэнне, што плыць вакол яго нявеста і гэты бліскучы дваранін з Севільі. З ім цяжка змагацца,

Хлапец хвілінамі і сам трапляе ў палон да Дон-Жуана.

Пушкарва «дорыць» свайму герою адчуванне ветлівасці і даброты, мяккі гумар. Яго дуэты з Царлінай выдатныя! Гэта — даверлівае дзіця, гатовое паверыць, што яму усё толькі здаецца, гатовы прасіць за ўсё прабачэння... Сэрца Мазеты — Пушкарва адкрытае каханню,

канта Шанара. Пушкарва — Кален звяртае на сябе ўвагу з самага пачатку спектакля «Багема». Каб «сагрэць» халодную мансарду, Рудольф распальвае камін паперай, на якой напісаны... яго новы твор. Гэта робіцца вясёла, бесклапотна. Кален суправаджае ўчынак сябра філосафскімі разважанымі — таксама вясёла, з жартам. Але сэрца гледача зашчымеца: яно не магло не адгукнуцца на трывожна-сумную ноту, якая адчувалася ў «сентаўцыях» Калена. І гэтая нота стала рэфрэнам вобраза. Яна праінтэлітэ паветра «вясёлай» мансарды, у якую ўвайшла трагедыя...

Сваю 65-ю ролю Міхаіл Пушкарва адзначыў выкананнем партыі Варлаама ў «Барысе Гадунове» Мусаргскага.

Гаворачы пра гэтую работу спевака, хочацца прыгадаць Скулу з оперы «Князь Ігар», які па духу блізка вобразам Мусаргскага. І Варлаам, і Скула ў выкананні Пушкарва — не проста вясёлыя «гулякі». Гэта даволі страшныя фігуры. Не маючы нічога святога за душой, яны гатовы служыць любому гаспадару і прысягнуць любому на вернасць. І зноў — дзесяці, у нейкіх іроніках, інтанацыях — мы адчуваем усё тую ж няёмкасць артыста за сваіх герояў.

ФОТААБ'ЕКТЫЎ УСМІХАЕЦЦА

Аматар гучнай музыкі.

Фота В. КУЗЬМІНА.

Пануты творчасці.

Фота В. ЛАГВІНЕНКІ.
(Фотахроніка ТАСС).

Адпалькава сур'езна ён ставіцца і да біяграфічнай ролі Ротнага ў оперы «Яўгеній Анегін»; і да такой, напрыклад, складанай партыі, як доктар Бартала ў «Севільскім цырульніку». На першы погляд, Бартала — тыповая буфанадная роля. Але Пушкарва спрачаецца з традыцыйнай трактоўкай характару. Яго Бартала і смешны, і добры. Ён варты жалю і выклікае ў нас спачуванне.

— Дзядзька Міша, вы ўсё спяваеце і спяваеце, а калі вы працуеце? — спытала ў Міхаіла Пушкарва суседская дзлўчынка. Яны вельмі пасябравалі пасля таго, як артыст запрасіў дзяцей свайго дома на казку «Церам-Церамок». Яны ўсё не верылі,

што «дзядзька Міша» можа быць... ваўком! Пасля спектакля сказалі: «Мы зусім вас не баяліся, ваш воўк добры».

Спектаклі, спектаклі... Міхаіл Пушкарва заняты ва ўсім оперным рэпертуары тэатра! Вось і зараз — працуе над новай цікавай партыяй у оперы «Чараўнік смарагдавага горада». Партыя цікавая, але, згадзіцеся, — зусім нялёгка выконваць ролю саламянага агароднага пудзілы Страшылы. Пудзілу-няўклюду не баіцца вароны, бо яно добрае і нястрашнае.

Работа захапіла артыста: гэта нешта зусім новае ў яго сцэнічнай біяграфіі.

Б. ШАРАШЭўСКАЯ.

АКРЭСЛЕНАЙ ЗАДУМЫ

«НАШЭСЦЕ» Л. ЛЯОНАВА У ГРОДЗЕНСКІМ АБЛАСНЫМ ДРАМАТЫЧНЫМ ТЭАТРЫ

ў шчасці, і ў горы. Персанаж выглядае знаёмым нам па фільмах і спектаклях тыпам рускага інтэлігента, з падкрэслена стрыманымі рухамі, з пэўнай манерай вымаўлення фраз. Можна быць, гэта залішня стрыманасць акурат і замінае акцёр паказаць унутраную непахіснасць характару. Амаль скамянелая постаць у сцэне доўгату сына магла б стаць надзвычайнай выразнай, а ледзь прыкметны жэст, якім Таланаў-старэйшы прыпыняе жонку, каб тая не зайшла ў горы, успрымаўся б як скрытая сіла асобы інтэлігента, але... Але глядзяч на праяву сцэнічнай дзеі прывык да стрыманасці ў наводзінах герояў старэйшага пакалення, і прыгадаўшы дэталі ўжо «не чытаюцца».

Вольга — іх дачка (арт. Э. Балотная). Рэжысёр і выканаўца ролі не вельмі выразна раскрываюць матывы і паводзіны, аднастайнасць жа настрою герані стамляе ўвагу гледача да яе. Так вобраз траціць тое значэнне,

якое надае яму аўтар, па сюжэтных канфіктах процістаячы Вольгу брату Фёдору як змагарку, для якой забіваць ворагаў — дагічны працяг даваеннага прызывання: вучыць дзяцей дабру.

Федар — іх сын (арт. В. Смачнёў). Цэнтральная постаць, галоўны, найбольш значны, паводле аўтара, вобраз. Абставіны даваеннага лёсу Федара склаліся так, што ён быццам бы мог помсціць тым, хто несправядліва абшоўся з ім, «сваймі», а не акупантам. Але голае сумленне падказвае яму, у якім стане змагацца. На сцэне ж Федар В. Смачнёва з'яўляецца апантаным злым і нездаровым — маральна і фізічна. Толькі непрыхільнасць да ўсяго і да ўсіх вызначае аблічча гэтага Федара. Таму апраўдана непрыхільнасць, нават варожасць і сям'і да яго — на сцэне. А гэта спрочытвае аўтарскі намер: паказаць, што асабістыя крыўды савецкі чалавек не выстаўляе на паказ у гадзіны выпрабаванняў і народнага го-

ра, што лёс народа для яго — вышэй за ўсё.

Бытавое праўдападобнасць ёсць у тым, што іграюць на сцэне В. Смачнёў, А. Цароў, А. Салаўёва і Э. Балотная, але глыбокі сэнс сямейнага канфілікту губляецца. Калі б Федар у гродзенцаў шукаў падтрымкі ў сям'і, спрабаваў, хоць і прыкрываючыся грубасцю, увайсці ў сям'ю, то зусім інкаш прымаў бы глядач і Олю, неспрымальную да адшчапенца, якім яна ўсё яшчэ бачыць брата. А так атрымліваецца, што ў доме Таланавых выпадкова ўсе страцілі адчуванне адзінай сям'і, і ўсім гэта балюча, бо гэта здарылася ў вайну.

Спрочытанае тлумачэнне ляонаўскага матэрыялу прыводзіць да акцёрскага «слаборніцтва» на сцэне. І некаторыя таленавітыя акцёры зрабілі сваіх персанажаў неправамерна значнымі. Так, куды больш сцэнічна цікавымі атрымаліся ў спектаклі «мерцякі» — Какарышкін і, у пэўнай ступені, Фаюцін. Яны выйграюць на фоне невыразна вырашаных станоўчых вобразаў прафесіянальным майстэрствам выканаўцаў ро-

персанаж, як Калеснікаў, старшыня райвыканкома, кіраўнік падполля (арт. В. Грачышкі), на сцэне часам залішне вялы.

Затое хлопцы з групы Андрэя — Татароў і Ягораў, з'яўляючыся без прэтэнцыйнасці ў невялікіх эпізодах (арт. А. Луцэнка і А. Ляонаў), уносяць свежую плынь, адчуванне сілы і энергіі, з якой бурліць супраціўленне акупантам. Гэтак жа ўдзячна прымаюцца Дзімідзеўна (А. Ронатава), Стары (А. Брычэўскі), Хлопец у шынялі (В. Старавойтаў) і іншыя эпізодычныя партыі. Вось гэты «перакос», калі штосьці эпізодычнае займае больш значнае за сапраўды істотнае ў драме месца. — галоўная хіба ў рабоце гродзенцаў. І нельга не пагадзіцца з думкай аб спектаклі, выказанай на старонках абласной газеты: «Не, не здолеў тэатр перапінуць мост ад мінулага ў сённяшняе». Прыкра, што такое ўражанне пакідае пастаноўка паводле п'есы надзвычай цікавай і патрэбнай гледачу, прыкра, што здольныя акцёры не могуць лічыць для сябе этапным работай над вобразамі, маітабнымі і па-філосафску глыбокімі, якімі яны вышлі выдатным драматургам.

Уладзімір ІСКРЫК.

К АЛІСЬЦІ А. Дайнена сказаў аб спорце: «Я люблю спорт. Я магу любвацца гадзінамі на бегуноў, пяціборцаў, плыўцоў, лыжнікаў. Мне заўсёды здавалася, што спорт надае вышэйшае чалавеку, як усё прыгожае».

Імкненне ўсталяваць прыгожы спартсмен падхалілі і мастакі Савецкай Беларусі, якія вольна на працягу дзесяці гадоў ствараюць да спецыяльных выставак, прысвечаных фізічнай культуры і спорту, творы.

У гэтыя дні ў Палацы мастацтваў дэманструецца чацвёртая рэспубліканская выстаўка «Фізічная культура і спорт у выяўленчым мастацтве», прысвечаная VI летній Спартакіядзе народаў СССР.

Больш як 200 твораў жыванісу, скульптуры, графікі, афарызмаў, прыкладнога мастацтва, створаных у мінулыя гады і зусім нядаўна, прадстаўлены на суд удзячнага глядача.

Выстаўка сапраўды самая прадстаўнічая з усіх папярэдніх не толькі па колькасці твораў, але і па шматгран-

даюць мастакі, праўда, у большасці выпадкаў робячы акцэнт на першае — на святочны, мажорны бок спартыўных спаборніцтваў.

Вось новая работа — карціна А. Марачкіна «Мара аб палёце». Светлая па светаадчуванню і ўнутранаму пачуццю, вельмі эмацыянальная, тэмпераментная па жыванісу. Тут сама тэма — ма-

ву сваіх твораў, прааналізаваны скульптуры «Галава барца» А. Бачкарава, «Экспэрыментаў СССР М. Мірыгула» М. Якавенкі, «Хакісты» Ю. Палічкова, серыя афарызмаў «Аўтагонішчыкі» В. Пачыслава, эцюды аб спорце Б. Пярвунішкі, карціны «Хакісты» І. Давідовіча, «Канікулы» Л. Пачыслава, «Юнацтва» Г. Ваньчані,

падзіў на палатно натуру, прытрымліваючы «літары», а не духу гэтай натуры. Гэта можна сказаць аб партрэтах спартсменаў, створаных П. Явічам, У. Кухаравым, М. Палічковым, карцінах «Юнацтва» А. Замай і «Юнацтва» Б. Лыдкова. Мастак павінен ведаць або ўлічыць біяграфію чалавека, пісаць не знешнасць, а характар — та-

Усім ім хочацца паказаць, далейшых творчых поспехаў.

На жаль, амаль няма работ на самую сучасную тэму — тэму космасу. Менавіта ў гэтай тэме сямідзесятыя гады дваццатага стагоддзя павінны адчувацца найбольш моцна і канкрэтна. Сімвалам будучыні стаў космас. Імкненне філасофскі асэнсаваных чалавека да вышэйшых пазнаванняў, перагледзець мяжу чалавечых магчымасцей, адчуваць напружы да невядомых — дзе ўсё гэта ў творах нашых мастакоў? Толькі ў дзвюх работах — у карціне Ю. Зайцава, якая ўжо ўпаміналася, невялікай скульптурнай кампазіцыі «Саюз — Ападон» К. Сярові аддадзена дэяна захвалення героямі космасу.

Мастакі нашага часу лёгка пападём. Вось чаму хочацца паказаць ім усім «знайці» пільны позірк на зямлю і неба, позірк, поўны цікаўнасці, жадання даведацца аб мінулым, спасцігнуць сучаснае і пранікнуць у тэмніцы будучыні. К. Паўстоўскі аднойчы сказаў, што «адчуванне імяці як іспытаныя навізны, — вольна плыўная глеба, на якой расцаітае і наспявае мастацтва».

І тэма спорту ў гэтым сэнсе — адна з цудоўных у выяўленчай творчасці.

Б. КРЭПАК.

СОНЦУ І ВЕТРУ НАСУСТРАЧ

ра хлапчука аб далёкіх палётах, ад якой ідзе маштаб рэчы, натрабавала моцнага пластычнага дыхання — можа быць, больш, чым іншая камерная работа, — матэрыяльнай пераканаўчасці і колеравай прыўзнятасці. А ў карціне «Мара, Прысвяча-

кампазіцыю «Яхты» А. Пятрухны. Або ўзяць серыю невялікіх пейзажаў Я. Красоўскага. У свой час ён сам шмат займаўся спортам, і таму гэты таленавіты і эмацыянальны мастак умее дакладна выбраць у простым, здавалася б, «спартыўным» матыве самае важнае, самае істотнае і прывабнае. Веданне спорту і талент дапамаглі яму стварыць выдатныя жыванісныя эцюды «Яхты на Мінскім моры», «Перад стартам», «Яхты на прычалі», «Яхты», а таксама цыкл тоніх экспрызсаў для беларускіх спартсменаў.

Чалавек і прырода, спорт і прырода — вольна галоўная тэма пейзажаў, прадстаўленых на выстаўцы даволі шырока.

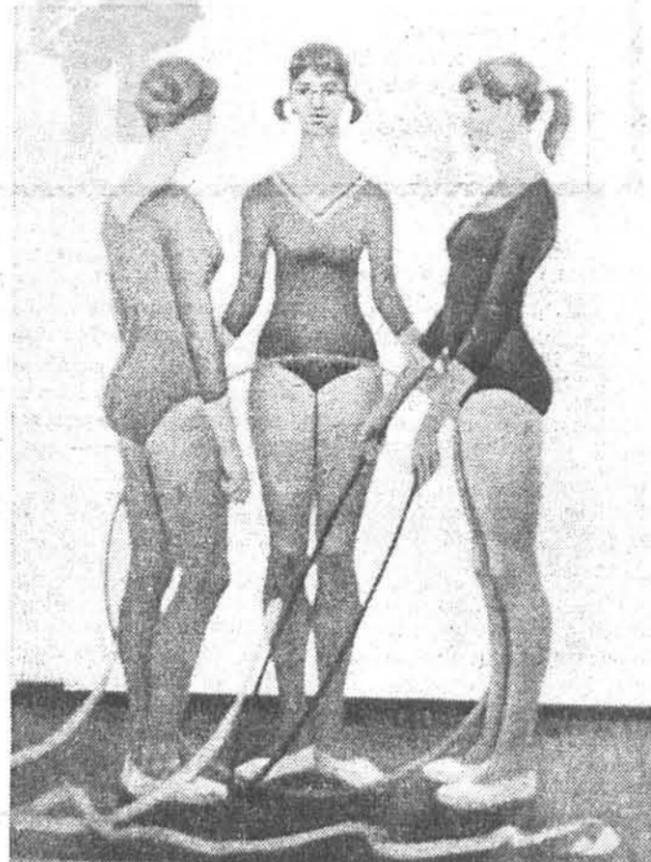
Знайка адлюстраванне ў экспазіцыі і ваенна-спартыўная тэма. Яна вырашаецца ў палотнах «Дэсантнікі» І. Ціханава, «Салдацкае світанне» В. Сумарава, «Побач з мужнасцю» У. Уродніча, у графічных лістах «Аэрадром» В. Хесіна, «На вогненным рубяжы» Ф. Кіслёва.

Так, сёння спорт зусім іншы, чым быў учора. Сёння спартсмен — гэта чалавек з высокай унутранай культурай і з багатым духоўным светам. Успомніце хаця б нашых выдатных спартсменаў М. Батвініка, А. Власава, В. Паленчанку, В. Старшынава. Не выпадкова ўвага мастакоў звернута да партрэтаў лепшых беларускіх спартсменаў, чэмпіёнаў і рэкардсменаў свету, якія з'яўляюцца гонарам савецкага спорту.

Тут і бюст А. Мядзведзя, работы С. Вакара, і групныя партрэты беларускіх «мужнікёбраў» работы П. Воранава і Л. Дударніка, жыванісны партрэт В. Корбут, выкананы М. Апіёкам, і яе трэнер Р. Кныша, зроблены В. Галубінкай, партрэты Т. Лазавіч работы Т. Паўлючук і П. Вакулы і інш. Вядома, не ўсе партрэты, таксама як і карціны, і скульптурныя кампазіцыі, прадстаўлены на выстаўцы, што называецца, чыстай і высокай пробы. Я маю на ўвазе тыя творы, у якіх мастак без унутранага эмацыянальнага зараду, пратакольна «пера-

ды мадэль перастане быць проста мадэллю, а будзе жыць у мастацтве».

Парадавалі дэбютанты — студэнты БДТМІ Н. Лівенцава (карціна «На іпадроме») і В. Хмыз (карціна «Перамога»), а таксама маладыя мастакі, якія ўступаюць у вялікае мастацтва. — Э. Белагураў, У. Церабун, Б. Цітовіч, А. Хадзюкоў, Б. Хесін, Ф. Шостак, Ю. Налякоў, Л. Воранава, Г. Говар, браты В. і П. Фей.

У. МІХАЙЛОУСКІ. Гімнастыкі. Мінск.

насці тэматыкі, па відах і жанрах творчасці, па ступені пранікнення мастакоў у цудоўны і складаны свет прыгожага, гарманічна развітага чалавека, у яго годнасць, у дыялектыку яго душы. Што такое спорт, пытаюцца мастакі, якое месца займае ён у жыцці сучасніка? Спорт — гэта свята прыгажосці, юнацтва, здароўе. А можа быць, гэта — і цяжкая, бясконая праца, салёны пот, горькі паражэнняў, крушэнне надзей, пераадоленне перашкодаў?

Так, і тое, і другое, сцвяр-

еца П. Клімуку» Ю. Зайцава шмат умоўнасцей, якія дацьчыць і кампазіцыі, і колеры. Але, назіраючы разнацы гледачоў на гэтую карціну, я бачыў, што яны лёгка прымаюць гэтыя тэмы, як толькі разумелі, што перад імі асабліва, узгодненая сістэма умоўнасцей. Яна далёкая ад звычайнай ілюзорнасці, але нідэ не парывае з ірадыяцыяй. І Ю. Зайцаў заслугуе толькі пахвалы.

Можна памножыць прыклады таго, як мастакі дасягаюць эмацыянальнага ўплы-

П. ПАРШЫН. Буерысты. Мінск.

З ЯЛЁНЫ, падобны на вялікі сад, лінейскі Гомель. Чысціць шырокія вуліцы, цяжкі ўтульныя скверы, старанна дагледжаныя цыністыя цэнтральныя паркі — усё вабіць да сябе, запрашае адпачыць. Гомель улетку — паспраўднаму паўднёвы горад, таму і прыязджаюць сюды на адпачынак маскішчы і леныградцы, бо горад, як вядома, стаіць на беразе цудоўнага Сожа, Мінчане таксама ахвотна едуць сюды — і ў годзі, і на справы.

Матай маёй паездкі было знаёмства з работай гомельскіх мастакоў, і, натуральна, хацелася ўбачыць плён іх дзейнасці адразу, з першых крокаў па вуліцах горада. Уяўлялася, што і малыя архітэктурныя формы, і вітрыны гарадскіх магазінаў, і фасады будынкаў маюць мастацкае афармленне, што твар горада ў многім вызначае творчасць мастака. Але тут мяне напаккала расчараванне...

У Гомелі мноства вітрын, розных рэкламных, газетных стэндаў, як і ў кожным вялікім горадзе. Аднак многія гомельскія вітрыны нагадваюць склады з адкрытай выкладкай тавараў: рулоны тканін, адзенне, спартыўны інвентар і г. д. Ніякага мастацкага вырашэння. Газетныя і рэкламныя стэнды «афармлены» невыразным друкаваным тэкстам, ілрэдка сумня, шэра — стандартных шыльды вісяць над уваходам у кафэ, клубы, прадпрыемствы бытавога абслугоўвання.

Давалася назіраць такую сцэнку: па адной з цэнтральных вуліц горада нейкі чалавек, відаць, гошч Гомеля, пытаўся, дзе можна наабедаць, хоць сталі ён літаральна побач з кафэ. Але шыльду кафэ цяжка было заўважыць, такая яна невыразная.

Між тым, у Гомелі жыве і працуе за сто мастакоў, толькі членаў творчага саюза 20 чалавек. І калі я навадалася ў абласное аддзяленне саюза, першае пытанне было менавіта пра гэта: чаму не відаць працы мастакоў на вуліцах горада, так сказаць, звонку, з фасадаў?

— Афармленнем горада, — быў адказ, — займаюцца работнікі гандлёвай рэкламы, а не мастакі-прафесіяналы.

Праўда, невялікі гарадскіх аб'ектаў мастакі аформілі, але каб убачыць гэтыя аб'екты, спатрэбіліся спецыяльны гід — прыездны іх не знойдзе.

Тут варта прыгадаць, што на творчых сходах, на пленумах і на пасяджэннях творчых секцый Саюза мастакоў БССР неаднойчы гаварылася, што кожны беларускі горад павінен мець свой мастацкі цэнтр, які накіроўваў бы афармленне вуліц і гарадскіх забудову ў цэлым, у комплексе. А там, дзе нехта стварыць інстытут галоўнага мастака, неабходна мець мастацкі савет, адказны за афармленне гарадскіх аб'ектаў. Што датычыць Гомеля, дык пры гарышчаноме такі савет быў створаны. Адбылося нават яго першае пасяджэнне. Але яго было і апош-

...А ЗДЫМКІ АБ МНОГІМ ГАВОРАЦЬ

Кожны з нас жыве памяццю аб падзеях, якія расказваюць аб слаўных рэвалюцыйных, баявых і працоўных справах народа. А на Міншчыне іх было шмат. І ў час усталявання Савецкай улады, і ў гады грамадзянскай вайны, і ў перадавыя перыяд сацыялістычнага будаўніцтва, і тады, калі ўвесь наш народ узняўся на барацьбу з карычневай чумой фашызму. Новыя старонкі ў гэты слаўны летпіс успіваюцца і сёння. Лепшае сведчанне

таму, што народ не забывае мінулых падзей — абеліскі, скульптурныя помнікі і цэлыя комплексы, курганы славы. Яны ўзводзіцца на месцах былых баёў, на магілах і на радзіме герояў.

Усяго ў Мінскай вобласці пабудавана звыш 1.200 помнікаў. Сярод іх — мемарыяльны комплекс «Хатынь», вядомы ўсяму свету. Да яго пралягла дарога з многіх краін і кантынентаў. А хіба можна спалоўна глядзець на помнік ахвярам Трасцянца?!

Помнікі ёсць ва ўсіх гарадах і раённых цэнтрах, у многіх вёсках Міншчыны.

Вядома, пазнаёміцца з усімі імі проста немагчыма. Але пра найбольш значныя ведаць трэба. Савет Мінскага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры ўлічыў гэта. У памяшканні бібліятэкі імя Пушкіна арганізавана выстаўка «Помнікі рэвалюцыйнай і баявой славы», на якой прадстаўлена каля 30 здымкаў, якія расказваюць аб помніках Міншчыны.

У хуткім часе гэтая фотавыстаўка будзе экспанавана ў многіх райцэнтрах вобласці.

Т. НІКІЦІНА.

Вось ён, нібы жыць, стройны лясны прыгожун лось. Такім і перанесены на палатно, якім яго на лясной паляны заўважыла Еўдакія Пракопаўна Кавалёва. А вось зайцы. Спалохаў іх конь, і яны ўцякаюць з-пад кепы. Яшчэ на адной карціне ўсім нам знаёмыя ліса і журавель. А тут сарокі прыляцелі ў агарод. Шмат вышывак з палявымі і ляснымі кветкамі...

«Мой родны кут, як ты мне мілы, забыць цябе не маю сілы...» Вось гэты радкі Якуба Коласа трываюць памяць старой жанчыны.

— Для мяне, пэўна, жыцця не было б нідзе ў іншым месцы, — заўважае Еўдакія Пракопаўна, — люблю родныя бе-

У Чонкі прыязджаюць адпачываць людзі з розных куткоў нашай краіны. Многія наведваюць дом слаўтай вышывальшчыцы. І кожны хоча набыць якую-небудзь яе работу на ўспамін.

— Вельмі ўжо спадабалася ўкраінскім дзяўчатам карціна «Рэмея і Джульета», — расказвае вышывальшчыца, — я і аддала ім яе. Цяпер пішуць, каб прыслала карціну з краявідамі сваёй вёскі.

Далей жанчына з захапленнем гаворыць, што яе родны кут надвычай падабаецца тым, хто прыязджае адпачываць.

— А ці ж гэта не такі — прадаўжае яна. — Паглядзіце, якія цудоўныя будынкі Дома адпачынку і якімі стройнымі асобамі акружаны яны, а Сож, а луг...

Працу Еўдакіі Пракопаўны вылучаюць стараннасць, добрае веданне той справы, якую яна робіць. Спачатку з'яўляюцца эскізы, малюнкi, а потым вышыўка. Вышывае яна гладзю, звычайнай, двойной, балгарскім крыжам, ланцужком і рознымі іншымі спосабамі. Яна вельмі добра адчувае фарбы, ведае, якую і дзе трэба выкарыстаць.

Вось так і з'яўляюцца новыя ўзоры на палатне, узоры, якія радуецца сэрца, якія гавораць аб таленце вышывальшчыцы з Чонак.

С. БАЛОТКІН.

На здымку — С. П. Кавалёва за работай.

Фота Г. АЛЯКСЕЕВА.

УЗОРЫ НА ПАЛАТНЕ

ларускія мясціны. Мабыць, і вышыванне мяне захапіла таму, што з самага дзяцінства я зачароўвалася прыродай — усім родным, бліскім сэрцу.

І зараз, нягледзячы на тое, што Еўдакіі Пракопаўне пераваліла ўжо за восемдзесят, яна не пакідае любімага занятку. Кожную сваю работу майстрыха каменціруе з вялікай ахвотай. Адчуваецца, што

ў час расказу поўнасьцю захапленая тым, аб чым гаворыць. Яе настрой перадаецца і наведвальнікам. Адрозна прыгадваюцца, нібы жыць, карціны прыроды, розныя жыццёвыя з'явы, якія так удала перанесены на палатно.

У Чонках бадай што не знойдзеш дома, дзе б ні было ручнікоў, хустак або кофточак з вышыўкамі Еўдакіі Пракопаўны.

ВІЦЕБШЧЫНА Ў АКВАРЭЛЯХ

На Віцебшчыне, на працягу 40 дзён, працавала Усесяюзная спецыялізаваная творчая група мастакоў-акварэлістаў, амаль з усіх саюзных рэспублік нашай краіны.

У творчай групе працавалі маладыя віцебскія акварэлісты Генадзь Шутаў, Віктар Лук'янаў, Уладзімір Панрэніка і Віктар Ральцэвіч.

Мастакі наведвалі Нававо-

лжыцкі хімікабінат і нафтапрадукцыйны завод, старажытны Полацк і Брацлаўскія азёры, навакольныя калгасы і саўгасы. Сустрэліся з рабочымі, калгаснікамі і рыбакамі, пісалі партрэты і пейзажы, рабілі замалёўкі.

У выніку гэтай паездкі былі створаны новыя творы, якія натхнёна ўсталяюць сувязь і працу людзей Пры-

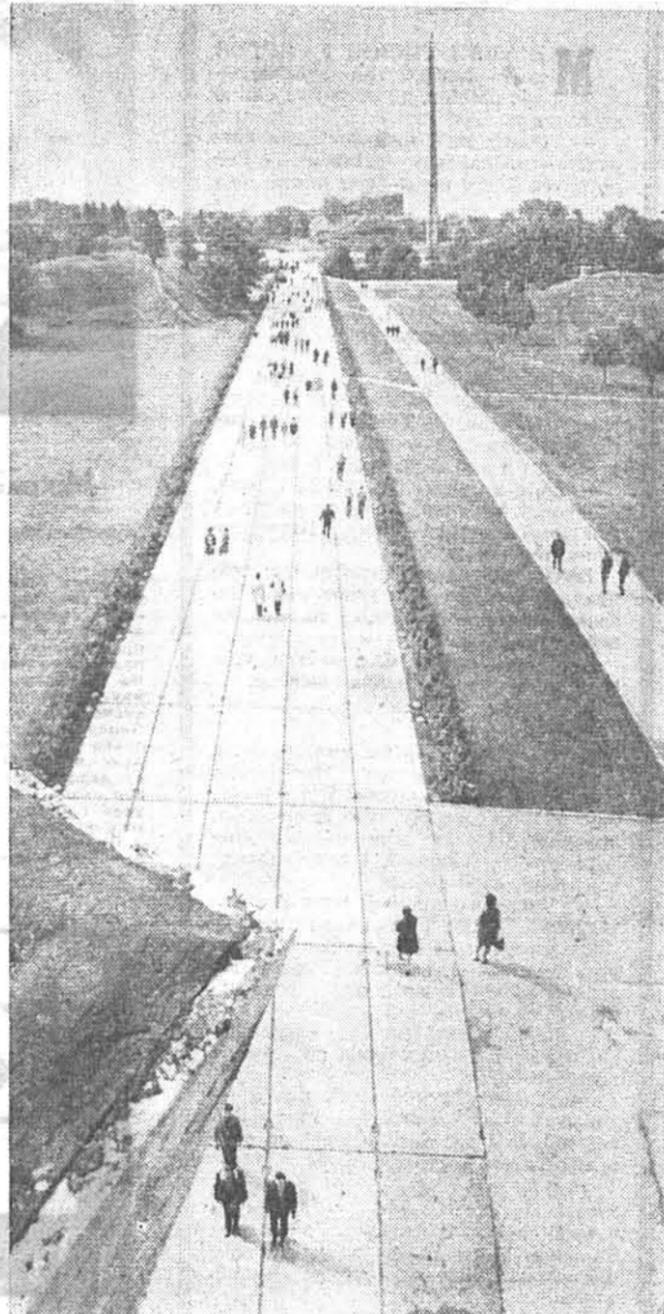
двінскага краю, прыгажосць яго шчодрой прыроды.

Ва ўрачыстай абстаноўцы, у новай выставачай зале адкрылася справядлівая выстаўка мастакоў-акварэлістаў, у экспазіцыі якой 120 работ.

Яна прыцягнула ўвагу шырокай грамадскасці горада і шматлікіх аматараў выяўленчага мастацтва.

Хутка гэтая выстаўка будзе дэманстравана ў Мінску.

К. ТОКАРАЎ.

28 ліпеня брацлаўчане адзначылі 31-ю гадавіну з дня, калі вайсковы Першага Беларускага фронту вызвалілі горад над Бугам — Брасць.

На здымку — у Брасцкай ірэпасіі-герой.

Фота БЕЛТА.

МАСТАК І ГОРАД

нім!.. Ці не таму, што ў склад гэтага савета ўвайшоў адзін мастак?.. У склад савета аказалася задумка «сваіх» спраў...

Але мы ўжо адзначалі, што ў горадзе працуе больш за сто мастакоў, і, натуральна, што ніхто з іх не сядзіць складзіны рукі. Вытворча-мастацкі камбінат, у якім працуюць гомельскія мастакі, не скардзіцца на адсутнасць заказаў. Заказаў шмат, работы хваляе ўсім. Для рэалізацыі заказаў, што настануюць на камбінат ад прадпрыемстваў і устаноў, пры абласным аддзяленні Саюза мастакоў БССР наладжана работа камісіі па размеркаванні работ, якая ўлічвае творчыя магчымасці кожнага мастака і матэрыяльную зацікаўленасць. Абласное аддзяленне забяспечыла амаль усіх членаў саюза новымі творчымі майстэрнямі, а старыя — перадаюцца творчай моладзі.

Да выдання афармлення горада мы яшчэ вернемся, а накуль што пагаворым пра тое добрае, цікавае, што створана і стварасца гомельскімі мастакамі.

Многіх мастакоў не застаеш у іх новых светлых выдатных майстэрнях. Мета на двары, і рабочае месца мастака ў гэтых сонечных яркіх дні — і на калгасным полі, і на жыўдэлагадоўчай ферме, і ў Гомельскім рачным порце, і ў жывапісных ваколіцах горада, і на прадпрыемствах. Напрыклад, мастак В. Каза-

чэнка прыходзіць са сваім аэродзікам то ў заводскіх, то ў порт, на бераг Сожа. А мастакі Д. Алейнік, У. Рыкалін і Я. Пакаташкін выязджаюць у Мазыр. Яны ўжо некалькі гадоў запар ездзілі туды, рабілі накіды, замалёўкі, а цяпер пішуць там тэматычныя карціны, ствараюць графічныя серыі, партрэты палескіх нафтавікоў.

У гэтыя дні ў ГДР працуюць міжнародная мастацкая тэматычная выстаўка — «Нафтаправод «Дружба». На ёй дэманструюць свае карціны і двое гомельчан — М. Казакевіч і Я. Пакаташкін.

Пасля паказу выстаўкі «Нафтаправод «Дружба» ў ГДР і ў Польшчы з ёю пазнаёміцца і беларускія гледачы — у канцы гэтага года выстаўка адкрыецца ў Гомелі. (Зазначым, што гэта не першая для Гомеля абменная выстаўка; у горадзе праводзіцца абменная выстаўка з мастакамі Расіі, а менавіта — з Бранскім аддзяленнем Саюза мастакоў РСФСР).

Рэгулярна выступаюць гомельскія мастакі перад сваім гледачом: толькі ў гэтым годзе ў горадзе было наладжана тры выстаўкі. Самая значная з іх — «30 год Перамогі». Цяпер яна дэманструецца ў Мазыры, пазней яе пакажуць у Салігорску, Жлобіне, у адным з калгасаў Гомельскай вобласці.

Рыхтуюцца выстаўка прыкладнага мастацтва, выстаўка работ маладых, а цяпер ў

памяшканні абласнога аддзялення Саюза мастакоў размясцілася экспазіцыя эскібрыса. На жал, накой, дзе размясцілася экспазіцыя, цёмны, невыстасаваны для такой справы. Але што рабіць? Іншага памяшкання для выставак у абласных цэнтры няма, і для размяшчэння буйных экспазіцый даводзіцца арэндаваць фак клубна чыгуначнікаў, фак кінатэатраў і іншых устаноў культуры, куды людзі прыходзіць для таго, каб паглядзець кінафільм, канцэрт, на рэпетыцыю мастацкай самадзейнасці. І атрымліваецца, што выстаўка для іх — гэта так, мімаходзяць...

Але мастакі Гомеля і вобласці знаходзіцца ў горшых умовах, чым мастакі сталіцы, не толькі таму, што ў гамельчан няма Палаца мастацтваў. Вядома, што калі твор мастака дэманструецца на рэспубліканскай выстаўцы, гэта не толькі гонар: многія работы з рэспубліканскіх выставак купляе Саюз мастакоў, Міністэрства культуры БССР.

Шкада, што ў нашай рэспубліцы ўпраўленні культуры аб'явіліся некупляюць твораў з абласных выставак, як гэта робіцца ў Расійскай Федэрацыі. І нярэдка добрая карціна абласнога мастака знікае ў майстэрні свайго творцы.

Вось тут і хочацца звярнуцца да грамадскага інтэрэса абласнога цэнтры. Ці не пачаць прадаваць нейкія апраў-

даныя грамадскімі інтарэсамі захаваны, каб карціны абласных мастакоў набываліся для клубна, дамоў культуры, гасцініц, для вестыбуляў і халаў устаноў? Нарэшце, школа і ВНУ. Творы жывапісу, графікі, створаныя на падставах Гомельшчыны — хіба гэта не аргументная частка грамадскага інтэрэса? Ці не падаль б яны абліччу горада свае адметныя рысы? Безумоўна! Многа ёсць цікавага, многае будзе створана ў час шэсціх летніх камандзіровак, пасадка мастакоў на выдатных месцах, пасля сустрэч з перадавікамі горада і вёскі.

У Гомельскім аддзяленні Саюза мастакоў БССР складзены рабочы план творчых брыгад, згодна з якім адна група мастакоў выязджае ў калгасы, другая — на новабудовы вобласці, трэцяя «асвойвае» горад. Пра творчыя здатыні гэтых брыгад гаворыць яшчэ рана, але задумы ў мастакоў патрэбны, звязаны з жыццём народа, надзейныя. «Суботнік» — так будзе называцца карціна мастака М. Палінікова, назва будучай работы Г. Гарбанёва — «Хлеб». Д. Папоў працуе над серыяй партрэтаў вядомых людзей прамысловасці. Гэтыя творы мастакі рыхтуюць да чарговай адказнай выстаўкі года, якая пройдзе над дэвізам «Слава працы». Выстаўку гэтую гомельскія мастакі прысвячаюць XXV з'езду КПСС і XXVIII з'езду КПБ.

Жыццё рэспублікі, штодзённымі клопатамі і праца людзей — вось асноўная тэма будучай выстаўкі. І зноў такі думаш сабе, няўжо лепшыя творы з гэтай выстаўкі зні-

ць потым у майстэрнях, не застаюцца мастацкай уласнасцю горада, часцінкай яго грамадскага інтэрэса?.. Але ў тым, што Гомель стварае воінавае ўражанне горада без мастакоў, ёсць віна і саміх мастакоў. Яны не павінны ўскладаць афармленне горада, яго вуліц, плошчаў, магазінаў на работнікаў гандлёвай рэкламы, не кідаць на тое, што, маўляў, мы, мастакі-прафесіяналы, да гэтай справы не маем адносінаў і не адказваем за іх расцэнкі рэкламы, за шыльды, вітрыны. Трэба адказаць! Мастакам горада трэба працягнуць больш грамадскай актыўнасці і ініцыятывы.

У канцы свайго знаходжання ў Гомелі я ўжо не адчувала сябе неарганізаваным турыстам і ў суправаджэнні гэта аглядала тэлы аб'екты, якія афармлялі мясцовыя мастакі. Гэта — манументальнае панно на Доме быту (аўтары Казачонак і Алейнік), фак кінатэатра імя Калініна (тыя ж аўтары), вестыбуль гасцініцы «Гомель» (аўтар Кузняцова), прафілакторый чыгуначнікаў (аўтары Кузняцова і Бродскі).

Усе работы адпавядаюць сучасным эстэтычным патрабаванням, але гэта пакуль што асобныя часціны высока-мастацкага грамадскага інтэрэса горада. Надаць Гомелю адметнае мастацкае аблічча, стварыць свой адметны стыль у афармленні — гэта яшчэ прадстаіць зрабіць гомельскім мастакам. Зрабіць гэтак жа хараша, як зрабілі іх лепшыя жывапісныя палотны і творы графікі!

Р. БАКУНОВІЧ,
спец. карэспандэнт
«Літаратуры і мастацтва».

МІКАЛАЙ, ЛЯВОН І СЯРГЕЙ доўга сядзелі на прызбе — усё раіліся, як зберагчы сям'ю ад голаду.

— А што, калі прадаць адзін вятрак? — прапанаваў Лявон. — Усё роўна ён будзе цэлы год гнісці без дзела.

— Хто яго купіць, — уздыхнуў Мікалай. — Гэта не мэта. Малоць не будзе чаго ў людзей.

Побач з бацькам сядзеў Васька. Ён лавіў кожнае слова і, калі дзядзька Мікалай заклапочана ківаў галавой, гаротна ўздыхнуў і Васька.

— Рана ты, Васёк, нарадзіўся, — паклаўшы руку на плечы малому, казаў Мікалай. — Трэба было гадкую гэтак на пяцьдзсят пазней.

Васька згадваўся: трэба было. — Але ж жывы бог, жыве і доля, — сказаў Мікалай. — Не можа быць, каб ляглі жывыя ў труну. Што людзям, тое і нам.

Браты паступова ажыўляліся: сапраўды, у людзей не такое гора. Насенне сёлета не збяручь і то насы не вешаюць.

— Сёння пераспім, а заўтра, словам, трэба шукаць нейкае выйсьце.

Не назаўтра, а недзе праз тыдзень Лявон знайшоў выйсьце. Пачуў, што можна паехаць на заробкі ў Амерыку. Але нутром адчуваў, што старэйшыя, асабліва Мікалай, пачнуць адгаворваць яго ад Амерыкі. І мусіў адразу выставіць свой козыр.

— Чалавек вярнуўся з тае Амерыкі. Паехаў туды і па-амерыканску не ўмеў гаварыць. З Рэбкі, Сямён Таранок. Убагаціўся, кажуць, грошы, золата прывёз, зямлю лепшую хоча купіць.

— Цётка цётцы казала, — засмяўся Мікалай, — ці сарока на хвасце прынесла?

— Алімпі Лесапольскі казаў, — даводзіў сваё Лявон. — Алімпі чалавек з Бычы казаў. Бычанскі на свае вушы Таранка слухаў...

— Усё гэта віламі па вадзе, — уставіў слова Сяргей. — А праўда гэта ці не, трэба схадзіць да самога Таранка. Пагаварыць з чалавекам, распытаць што, як — тады даваць веры.

Рэдка калі Сяргей выказваў слухныя думкі — на гэты раз Мікалай пагадзіўся з ім.

— Можна схадзіць, чаму ж. У святы дзень сабрацца і схадзіць. Лявон быў лёгкі на пад'ём. Не тое, што на святы дзень, назаўтра не хацеў адкладваць. Загарэўся пайсці нанач.

— Раніцы пачакай хоць. Раніцай яно куды лацвей, — угаворваў Мікалай.

— Што раніцай... — разважаў пасвойму Лявон. — Раніцай буду ў Рэбке. Цяпер трэба ісці.

— Што ж, карціць праведць — праведай, — пагадзіўся Мікалай.

Палагея дала Лявону на дарогу праснак, наліла ў пляшку малака і пасля абеду ён рушыў з дому.

Бёрст за дзясень ад Рэбкі яго застала ноч — напрасіўся пераспаць у мужыка на пасёлку. А добрым сонечным ранкам парашыў увайсці ў Рэбку.

За дарогу і начлег у Лявона складалася ўяўленне, што дом Сямёна Таранка самы лепшы з сялянскіх хат і стаіць ён не дзе-небудзь на водшыбе — пасярод Рэбкі ці нават сярод мора буйных хлябоў. Сам жа Сямён Таранок у белым капелюшы ходзіць ля таго мора жыт'ю, пшаніцы, і чухае патыліцу, дзе ўзяць добрых касцоў ды спрытных коней.

Лявон паволі ішоў па вуліцы, пазіраў на сонца і не спынаўся перапытваць, дзе жыве пан Таранок, бо спадзяваўся, што ён яшчэ спіць салодкім сном. Чалавек жа добра папрацаваў на чужыне, наашчадзіў грошай, і навошта яму разам з сонцам прачынацца? У яго ўжо не баліць галава, дзе капець прыдаць. Ён свой лёс уладкаваў.

Перайшоў вёску, агледзеў вуліцы і па свайму ўяўленню не змог знайсці дом Сямёна Таранка. Прыпыніўся каля студні і запытаў у маладзіцы:

— Даражэнькая, ці не скажаш ты, дзе жыве Таранок?

— А ў нас Таранкоў палова. Рэбкі.

— Той Сямён Таранок, які надоечы з Амерыкі прыехаў?

— Амерыканец? — Есць такі... Хадзем, пакажу — маладзіца прыўзняла на каромысле поўныя ведры вады і, дробненька ступаючы, пакрочыла ўперад. Дайшоўшы да маленькай хаткі, якую нельга было назваць хаткай, хутчэй — свіронак з выдзёбанымі

Мікола ГРОДНЕŪ

Сёлета ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выходзіць малая новая кніга «Што скажуць людзі». У ёй — дзве апавесці. Адна з іх — «Пярэдадзень» — прысвечана дарэвалюцыйнай вёсцы, пярэдадню першай рускай рэвалюцыі. На прыкладзе вялікай сям'і Дароднікінаў і імкнуўся паказаць, як у глухую вёску пранікалі рэвалюцыйныя ідэі. Перад трыма братамі Дароднікінамі стала праблема, як пракарміць вялікую сям'ю, за адным сталом збіралася дзесяць шэсць едакоў. Выйсць — або ехаць на заробкі на чужыну, або усёй сям'ёй перасяліцца ў Сібір, на неабжитыя землі.

Прапаную ўвазе чытацкага ўрывак з апавесці «Пярэдадзень». АУТАР.

двума акецямі, яна перавяла каромысла на другое плячо і сказала:

— Во, маёнтак яго... Напэўна, яшчэ жыве, — і пайшла далей.

Не зразумеў Лявон, што хацела гэтым сказаць маладзіца. Ці яна пажартавала? Які гэта маёнтак — будан для сабакі.

Лявон падышоў да дзвярэй, сагнуўся ў крук і шырнуў у сенцы. Там на мацаў дзверы ў хату. Хоць на дварэ спякота, але дзверы яшчэ былі абабіты саломай. Лявон памкнуўся было пастукаць у іх, бо як ні кажу, тут жыве чалавек, які пабачыў свету і ведае культуру, але ж хіба будзеш барабанаць у салому, і Лявон адважыўся проста, па-мужыцку сігануць у хату.

Адчыніў дзверы. Яму ў вочы кінулася змрочная пустэча. Як са склепа патыхнула сырасцю. Каля акеца, што з адной шыбай, стаяла ўскалмачаная жанчына і на століку шынкавала крапіву.

— Добры ранак, пані, — дрыжачым голасам павітаўся Лявон, зняў шапку і перахрысціўся.

— Няма чым дарыць, ідзі да багацейшых, чалавеча, — жанчына прыніла Лявона за жабрака, які блукае ад хаты да хаты. Ды ён і быў падоб-

ны на бадзягу: за плячамі на бярозавым кілку вісела торба. Сарочка зрэбня і порткі залапленыя, босы, непатоглыны твар, кльчаныя на галаве валасы.

Пасля таіх слоў Лявон падумаў, што, напэўна, не туды трапіў.

— Я, гаспадыня, з далечы і пытаюся, дзе ў вашай вёсцы жыве амерыканец, ну, той Сямён Таранок, які на заробкі за мора ездзіў.

Жанчына глянула ў запечак і прадаўкала шынкаваць.

— Сямён! — гукнула яна. — А, Сямён! Ці чуеш ты? Да цябе людзі прыйшлі.

У запечку на палацах нехта працяжна кашлянуў. А потым хрыпаватым голасам прыглушана запятаў:

— Хадок? — і чуваць было, як уздыхнуў.

Ён хацеў нешта дадаць, а Лявон наспынаўся пра сябе наведаміць.

— Не хадок, а Лявон Дароднік з Арэшні.

— Праходзь, чалавеча, — і Сямён, крэкучы, прыўзняўся на палацах. — Праходзь. Ведаю, дзе твая Арэшні. Некалі за тую Арэшні на Дубралезскі кардон хадзіў. Праходзь, садзіся, калі па справе.

— Па справе, братка, а як жа... па справе, — і Лявон, шлёпаючы шырокімі ступанкамі, дайшоў да лаўкі і прысеў.

Ляхматая жанчына, пэўна, жонка, ссыпала крапіву ў гаршчок і паліла кіпенем. А мужчына, які злез з палаццоў, быў худы і белы, як смерць.

Не, не верылася Лявону — гэта не той Таранок.

Белы чалавек на белыя ногі надзеў хоць пратантану, але шкарпэты. Потым ногі ўсунуў у боты з шырокімі халіямі. Ды і штаны на ім былі крапівныя, не такія мужыцкія, зрэбныя, як у Лявона. У хаце галечка — хоць шаром пакаці. У Лявона хоць дзяржуні ёсць зімою цела прыкрыць у насцелі ад холаду, а тут на палацах адна саломка. Не, гэта не той Таранок, пра якога ходзіць добрыя чуткі аж у Арэшні.

— Значыць, вы да мяне? — спытаў Таранок і прысеў побач з Лявонам.

— Гавораць, вы былі ў Амерыцы? — перапытаў Лявон.

— Быў.

— І не маіце вы?

Таранок паціснуў плячамі.

— А вы што, агент які? Распытваеце...

— Я прыйшоў васьм па якой патрэбе. Я чуў ад нашых людзей, што вы вярнуліся з Амерыкі і там дуіла добра зарабілі. Вось, калі гэта праўда...

Таранок кашлянуў у хусцінку.

— Зездзі, пастытай пшасці, — нямогла прамовіў Таранок.

Лявон чакаў лепшага адказу.

— Братва ты мой, я ж пайсёў за такую далечыню, каб праўду пачуць.

— А што табе казаць. Ты не першы да мяне прыйшоў. Вось бачыш, як я разжыўся і як наздаравеў.

Праз нядоўгі час жонка запытала ў яго:

— Можна, паснедаеш, Сямён?

— Давай, ды во і чалавек пакармім, — згадзіўся Таранок.

— Дзікую, дзікую, браток, я з сабой праснак браў, — адмаўляўся Лявон.

Але хутка на стол жанчына паставіла поўную місу і запрасіла паесці. Змітрок спрабаваў зноў адмаўляцца, але Таранок хваравіта і шчыра прасіў яго за стол.

— Што ёсць, брат, тое і з'ядзім. Гэта ж сёння палепшала мне трохі. Гарачага захацеў.

Яны абодва схіліліся над сталом і пачалі чорнаць лыжкамі варыва з крапівы.

— Вось такія, брат, мае заробкі, — студзачы ў лыжцы страву, Таранок распачаў апавядаць пра свой лёс. — Тры гады збіваў рукі на чорта лысага. Ехаў туды, каб золата прывезці ды кавалак зямлі прыдаць, а прывёз... — ён сербануў з лыжкі і хуценька спыхаўся. — Гануля, налі чалавечу ў асобную пасудзіну.

Лявон паклаў на стол лыжку, і ніяк не мог зразумець, чаму менавіта для яго наліваць у асобны посуд.

А калі Гануля, жонка яго, адліла Лявону страву ў гліняны чаранчык, Таранок прадаўжаў:

— А прывёз... і людзей сорамна, і самому... хоць ты ў палонку кідайся.

Лявон ішоў у Рэбку да Таранка праўду выведаць і наспыражыўся

ўважліва слухаць. А васьм разгаворыцца, раскажа што, як, Таранок сербануў некалькі лыжак гарачай стравы і зноў намёкам:

— І дажыўся, што стала бескланотнае жыццё. Вярнуўся дадому з такім багаццем, што зямлі мне будзе даволі.

«І што гэта за мова ў Таранка, — моршчыў свой лоб Лявон. — Вось паспрабуй і зразумей яго: ехаць ці не ехаць у тую Амерыку?» Але Сямён Таранок не спынаўся пра сябе раскаваць. Ды і пра Лявона думаў: калі чалавек прыйшоў аж з Арэшні, то няхай пасядзіць, адначне, бо ягоныя наваны ўсё роўна не парадуюць. Маніць жа Сямён не збіраўся, бо ведаў, што кожны шукае лепшае долі, кожнаму хочацца хлеб есці на белым свеце і дзяцей сваіх гадаваць. А ў яго, Таранка, ні дзяцей, ні хлеба, ні долі чалавечай, і ён, уздыхнуўшы, пачаў:

— Памятаю, прыехаў у нашу Рэбку вярбоўшчык... Расхваліў тую Амерыку. А я толькі ажыніўся. Бацька на разжыву выдзельў свіронак — васьм гэтую хатку самшыў з яго. Зямлі той, як кот паплакаў, — і дзясціны не было. Вось і разжывайся, як хочаш. Параіўся са сваёй Ганнай і парашыў паехаць за акіяны. Спярыла яна згадзілася, а потым... Папраўдзе сказаць, дык у бабы, як у пчалы, ёсць чуніць нейкае. Я сабраўся вязадзіць, а яна галосіць па мне, як па нябожчыку. Другая ты баба, год-два намадзееш адна і прычакнеш свайго чалавек а вуль якім багатым. А наш мужычынскі такі характар, калі надумаўся што-небудзь, дык жонка не пераймачыць. Я кажу, што іншы раз і бабу трэба слухаць. У яе таксама толк ёсць... І васьм прывезлі нас у Амерыку. Якраз восень была. Памясцілі нас у муры нейкім. Як у козбу ўюноў напхалі. Накуль на работу, дык палова нас трасай захаверэла. Завод будавалі, я муларам навіўся. Без выхадных працуем, а як прыйдзе палучка, дык ад авансу шыш застаецца. Было са мной некалькі беларусаў. За паўгода надлічылі рахунак — яшчэ завіншаваціся па некалькі долараў. Хлопцы, кажу я, што ж мы тут заробім? А нас усё сунчалі... Маўляў, пабудуем завод, тады добрыя заробкі будуюць. І пабудавалі, Ваенны завод быў. У мяне, праўда, ужо трохі на кніжцы сабралася долараў. Толькі б разварнуцца цяпер, і ахвота ў хлопцаў павілася — ды звольнілі нас... Пайшлі шукаць новай работы. Цэлы месяц блукалі. Дзе толькі мы не валяліся: у скляках, на вакзалах, Сярмяжкі нашы слабенькія, нагілі над дажджом, а новыя няма за што купіць. Доллары апошнія праядаем, вошы кормім, і падзецца няма куды. Я адчуў у сабе слабасць. Кашляць пачаў... Прайду вёрст некалькі, і хоць ты на мыла выкідвай мяне... Бадаляліся па вёсках. Дзе дыноем, там і начуем, а паесці як давадзецца. Некай патрапілі на аднаго фермера, якому патрэбна было двое рабочых на маладзёбу. Хлопцы мае не згаджаліся, а я і яшчэ адзін наш асталіся, каб дзясень-два папрацаваць. Фермер багаты быў і зацягнуў маладзёбу. Памятаю, справа з самога ранку была. Чалавек, які падаваў снапы да барабана ў малатарню, чагось не з'явіўся на работу. Паставілі на яго месца мяне. Гадзіну папрацаваў добра, а на другую... Снапы былі кльчаныя... Я, значыць, рукой падпіхаў. І... нібы жыццю канец... Добра, што праход да барабана вузкі, а то ўсяго праглынула б. У балыцы руку адрозалі... А калі вярнуўся да таго фермера, каб напрасіць долараў дадому заехаць, дык ён мяне нават і на парог не пусціў. І я пайшоў шукаць сваіх хлопцаў. Яны зноў распачалі нейкае збудаванне, а мне з адной рукой што заставалася рабіць... Хоць рана загілася, а я адчуў сябе вельмі знядужаным. Нічога не балела, а свет нялюбый. Нехта параіў мне схадзіць да доктара. Пайшоў. Паставілі мяне на прасвятленне... Выходжу з цёмнага пакоя, а ад мяне людзі адступаюцца.

Ека астыла, а Таранок усё раскаваў:

— Што мне аставалася рабіць на чужыне? Я аднарукі, сухотлівы і без грошай. У такім выпадку жыццё чалавечу не патрэбна... Употаіні сабраўся ад-хлопцаў. Парашыў кінуцца пад поезд. Пайшоў. Паставілі мяне на прасвятленне... Выходжу з цёмнага пакоя, а ад мяне людзі адступаюцца.

Ека астыла, а Таранок усё раскаваў:

— Што мне аставалася рабіць на чужыне? Я аднарукі, сухотлівы і без грошай. У такім выпадку жыццё чалавечу не патрэбна... Употаіні сабраўся ад-хлопцаў. Парашыў кінуцца пад поезд. Пайшоў. Паставілі мяне на прасвятленне... Выходжу з цёмнага пакоя, а ад мяне людзі адступаюцца.

Ека астыла, а Таранок усё раскаваў:

— Што мне аставалася рабіць на чужыне? Я аднарукі, сухотлівы і без грошай. У такім выпадку жыццё чалавечу не патрэбна... Употаіні сабраўся ад-хлопцаў. Парашыў кінуцца пад поезд. Пайшоў. Паставілі мяне на прасвятленне... Выходжу з цёмнага пакоя, а ад мяне людзі адступаюцца.

Ека астыла, а Таранок усё раскаваў:

— Што мне аставалася рабіць на чужыне? Я аднарукі, сухотлівы і без грошай. У такім выпадку жыццё чалавечу не патрэбна... Употаіні сабраўся ад-хлопцаў. Парашыў кінуцца пад поезд. Пайшоў. Паставілі мяне на прасвятленне... Выходжу з цёмнага пакоя, а ад мяне людзі адступаюцца.

Ека астыла, а Таранок усё раскаваў:

— Што мне аставалася рабіць на чужыне? Я аднарукі, сухотлівы і без грошай. У такім выпадку жыццё чалавечу не патрэбна... Употаіні сабраўся ад-хлопцаў. Парашыў кінуцца пад поезд. Пайшоў. Паставілі мяне на прасвятленне... Выходжу з цёмнага пакоя, а ад мяне людзі адступаюцца.

Ека астыла, а Таранок усё раскаваў:

— Што мне аставалася рабіць на чужыне? Я аднарукі, сухотлівы і без грошай. У такім выпадку жыццё чалавечу не патрэбна... Употаіні сабраўся ад-хлопцаў. Парашыў кінуцца пад поезд. Пайшоў. Паставілі мяне на прасвятленне... Выходжу з цёмнага пакоя, а ад мяне людзі адступаюцца.

Ека астыла, а Таранок усё раскаваў:

— Што мне аставалася рабіць на чужыне? Я аднарукі, сухотлівы і без грошай. У такім выпадку жыццё чалавечу не патрэбна... Употаіні сабраўся ад-хлопцаў. Парашыў кінуцца пад поезд. Пайшоў. Паставілі мяне на прасвятленне... Выходжу з цёмнага пакоя, а ад мяне людзі адступаюцца.

Ека астыла, а Таранок усё раскаваў:

— Што мне аставалася рабіць на чужыне? Я аднарукі, сухотлівы і без грошай. У такім выпадку жыццё чалавечу не патрэбна... Употаіні сабраўся ад-хлопцаў. Парашыў кінуцца пад поезд. Пайшоў. Паставілі мяне на прасвятленне... Выходжу з цёмнага пакоя, а ад мяне людзі адступаюцца.

Ека астыла, а Таранок усё раскаваў:

— Што мне аставалася рабіць на чужыне? Я аднарукі, сухотлівы і без грошай. У такім выпадку жыццё чалавечу не патрэбна... Употаіні сабраўся ад-хлопцаў. Парашыў кінуцца пад поезд. Пайшоў. Паставілі мяне на прасвятленне... Выходжу з цёмнага пакоя, а ад мяне людзі адступаюцца.

Салавей РАЗБОЙНИК

МОХ І БЯРВЕННЕ

Гэта-казка ў адной дзеі.

Дзейныя асобы:

Удовін Сын.

Дванаццацігалоўны Змей.

Змей выходзіць з бібліятэкі, нясе два вялізныя мяшкі, якія бітком напакаваныя рознымі кнігамі. На прыступках яго сустракае Удовін Сын.

Удовін Сын (паказвае на мяшкі): Што гэта?

Змей (з гонарам): Іду, так сказаць, у навуку. Дысертацыю прышну!

Удовін Сын: А якую тэму аблюбаваў, калі не сакрэт?

Змей: Гром-тэма! Жышчэ і дзейнасць цара Гароха.

Удовін Сын: А хто такі цар Гарох?

Змей: Не ведаеш хіба? Слабачок ты яшчэ...

Удовін Сын: Дальбог, не ведаю.

Змей: Цар Гарох быў найвялікшым асветнікам, філосафам, пісьменнікам, педагогам. Няма такой галіны навукі, культуры,

мастацтва, дзе ён ні прыклаў свой дасціпны розум, сваю руку.

Удовін Сын: А калі нарадзіўся цар Гарох?

Змей (здзівіўся): І гэтага ты не ведаеш? Цар Гарох жыў і тварыў у адзін трыльён два мільярды тры мільёны чатыры тысячы пяцьсот шэсцьдзесят...

(думае) зацёртым годзе. Вось тут і закавыка...

Удовін Сын: Якая закавыка?

Змей: Спрэчак багата накінт гэтага. Адны даследчыкі сцвярджаюць, што сцёрся нуль, другія — што адзінка, трэція даказваюць, што тройка зацёрлася... А я дамагаюся ісціны, усіх цытатамі паб'ю!.. (Паказвае на мяшкі з кнігамі).

Удовін Сын: Навошта ж столькі цытат. Свае думкі ў навуцы выкладаць трэба.

Змей (здзівіўся): А ведаеш ты, як хата будзеца? Спачатку з бярэняў робіцца зруб, а каб склаасі хату, патрэбен яшчэ і мох.

Удовін Сын: Што ж, па твоему, бярэняе, а што мох?

Змей: Бярэняе — гэта цытаты, а мох — гэта ўласная думка. Так што дысертацыю самшу. (Збірае мяшкі з цытатамі).

Змей ухадзіць і не развітваецца.

Літаратурны запіс
Р. ЯУСЕВА.

ЗАМАЛЁўКА З НАТУРЫ

Раз пабачыш—
І даволі.
Не страцацца б толькі болей,
Хоць зусім не страхалюд.
Вось яго партрэцік тут:
Маладжавы,
Саладжавы,
Што ні скажа,—
Мёдам змажа,
Гладка ходзіць язычок:
«Масквічок», «легкавічок»,
«Дачка», «садзік», «агародзік»,
«Траўна», «рыбка»,

«кіслародзік»,
І «малінка», і «грыбкі»...
Ля кабет,
Як ліс які.
Не заседзіцца ў закутку,
Ён на кут залезе хутка...
Пакрасуецца, піжон,
І патрапіць на ражон.

Р. ГРЫГОР'ЕУ.

ХОДЗЯЦЬ ДВОЕ

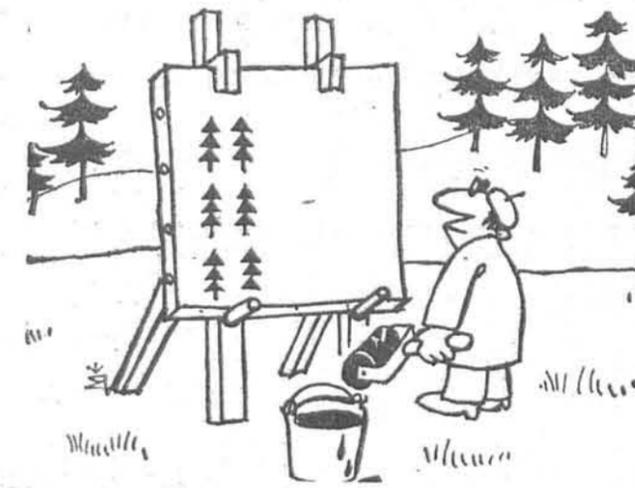
Ходзяць двое па бульвары,
З папяроструменіць дым.
«Гэта што яшчэ за пара?»—
Услед гавораць маладым.

Ці то хлопцы, ці дзяўчаты?
(Не пазнаеш па нагах!),
Двое доўгаваласатых
У расклёшаных штанах.

А паслухаеш гаворку,
Іхні жудасны жаргон,
На душы аж стане горка,—
Гэткі брыдкі-брыдкі ён!

Можна тут паставіць кропку,
Прымаўку згадаўшы зноў:
— Волас доўгі, ды кароткі
Розум
У такіх сяброў.

Віктар ШЫМУК.

Без слоў.

Малюнк Я. ЦАРКОВА.

АД ЗДАЧЫ ДА ВЫДАННЯ

Ён гонар меў, што здаў паэму,
Яна была даволі важкай.
Што ж, здаць, вядома,
не праблема,
Ды часта можа быць
прамашка...

Здаваў, як наступала
сталасць,
А выдаў — на парозе
старасць.
Мікола ВЯРШЫНІН.

шкадавалі мяне. Скінулі мне ў шапку свае апошнія долары на дарогу. А я лахі пад лахі, і дай бог ногі. А хлопцы яшчэ на некалькі месяцаў асталіся, каб долары на білет зарабіць ды жыцьмі да сваіх дзяцей вярнуцца. Вось, брат, які амерыканскі хлеб. А ты хвалі бога, што хоць на сонца глядзіш.

Цяпер Лявон выняў са сваёй торбы цэлы праснак і паклаў яго на стол:

— Еш, браток, ды дзякуй табе, што праўду не ўтаіў ад мяне. — І Лявон замахнуў слэзы з абедзвюх шчок. — Ну, частуйся, браток, напэўна ж, хлеб даўно каштаваў.

Таранок адкашыляўся, а потым асцярожна адламаў кавалак праснака і моўчкі стаў есці. І Лявон маўчаў. Усё было зразумела. З'елі ўвесь праснак. Нават крошчачкі падабралі на стала. Дужа смачны, як пірог, быў Лявонаў праснак.

— Гануля! — ледзь прашаптаў Таранок.

Тая хуценька падбегла да яго. Ён стаў жоўты ў твары, і вочы глядзелі нерухама. Яму было дужа цяжка дыхаць, але ён неяк трымаўся, суцяшаў жонку і Лявона:

— Не бойцеся... Не бойцеся...

На сваіх руках Лявон заіс Сямёна на палаці.

«Цяжка хвораму, не давядзі бог марнець сухотамі ў такі час, — разважаў Лявон, — а хіба ён вылечыцца нішчыміцай? Харчы Сямёну трэба, добрыя харчы. Можна, перамадзее яшчэ лета, а ўвосень...»

Сямёну становілася ўсё горш і горш. Лявону хацелася яшчэ раз падзякаваць Таранку за яго шчырую праўду. Трэба было і па-людску развітацца з ім... Марудна цягнуліся гадзіны, а Сямён ледзьве дыхаў і не расплюшчваў вочы.

Вечарэла. Лявон парашыў зазначаць у Таранка. Да поўначы замест свечкі над Сямёнам гарэла лучына. Гануля сядзела каля яго, малілася і прасіла бога, каб не караў яе, каб ачуняў Сямён.

Апоўначы Лявона разбудзіла галашэнне. Ён усхапіўся і кінуўся да па-

лаціў. Гануля галасіла над нябожчыкам. Збялелы, як палатно, з аднінутаў убок рукою, ляжаў Сямён. Вочы яго былі заплосчаны. Лявон перахрысціўся над ім, не ўтрымаў слэзу і прашаптаў:

— Царства табе... нябеснае...

...Назаўтра Лявон зрабіў труну... Пахавалі Сямёна Таранка на вясковых могілках. Пахавалі без папа. Таранок не верыў у бога. Толькі паставілі над ім дубовы крыж, каб сведчыць, што быў на свеце чалавек. За ўсё сваё гаротнае жыццё ён заслужыў тры аршыны зямлі і дубовы крыж.

...Пад вечар Лявон ішоў дадому, не ішоў, а плёўся. На сэрцы было горка і балюча. Амерыка... Калі Лявон успамінаў гэтае слова, перад яго вачамі паўставаў худы і белы, як смерць, Сямён Таранок. Яго ўжо няма. Над ім стаіць крыж.

І калі б няпер хто-небудзь са знаёмых стрэў Лявона і спытаў, адкуль ён ідзе, ён бы так і адказаў:

— З Амерыкі...

●
Дома сталі непакоіцца, чаму забавіўся Лявон? Што магло здарыцца з ім?

Піліп Казырка некалі паспеў за адзін дзень у Магілёў схадзіць — туды не блізка свет, кіламетраў семдзесят напасткі, а ў Рэжбу за двое сутак з паловай можна было гуляючы справіцца.

Пачалі рабіць здагадкі. Варка выказала Палагеі свае думкі:

— Не інакш Сямён Таранок добра захмяліў твайго Лявона, ён на радасных мера згубіў — пахмяляецца, можа, яшчэ?

Аксіння:
— Можна, пайшоў прасіць павятовага начальніка, каб хутчэй пусцілі яго ў Амерыку?

Сяргей пагадзіўся было з Варкай, што Лявон чарку не праміне, падхваляе, можа, багатага Таранка, а той поіць яго. Пасядзеў, падумаў і жонку падтрымаў, маўляў, Лявон вжо не той, ён цяпер склаўшы рукі доўга сядзець не будзе.

Выказаўся Мікалай:
— Баюся, каб з ім чаго не здарылася ў дарозе.

Сяргей Мікалая падтрымаў:
— Усё магло быць, калі чарку перахапіў.

На чацвёртыя суткі недзе пад вечар рышнулі вароты. Васька хутчэй да акна — татка! І ад радасці, падгоўваючы, пабег яму насустрач.

За гэты час Лявон аброс, як дзед, нос завастрэўся ў яго, схуднеў, змарнеў — на ўсяму было відаць, што ў нейкім перапылёце пабыў. Прысеў ля хаты ў цяньку і, зняўшы картуз, рукавом зрэбнай кашулі выцер узарэлы лоб. Здарожыўся.

— А мы думалі... — асцярожна падышоў да яго Васька. Ён баяўся сказаць што-небудзь недарэчнае бацьку.

— Што вы думалі?! — спытаў Лявон у Ваські.

Тут якраз на ганак выйшла Палагея, зірнула бокам на яго — калі чырвоны, то выпіўшы. На гэты раз Лявон збялеў, як солуха.

— Чаму ж у хату не ідзеш? — спытала яна.

— Прынясі вады, рукі памыю.

Ваську не трэба было загадваць — ён скоранька прынёс у карцы вады і стаў напаягаваць: падстаўляй, татка, рукі.

Палагея вынесла ручнік. Думала, што і твар спаласне — такі ён спацелы. Не, Лявон толькі рукі памыў і пайшоў у хату.

Сеў ля стала, аблакаціўся. Па ім было відаць — нічога добрага не выхадзіў.

Чаму забавіўся і што здарылася, у Лявона не пыталі. Ведалі, сам пачне. І ён пачаў:

— Пры мне ён кончыўся. Крыж зрабіў. Пахавалі — пухам яму зямелька... Я кайстру на плечы і пайшоў. А тут мужыкі перанялі, кажуць: трэба ж няшчаснай удаве памагчы. Думаў — да вечара пабуду з тапаром. А як калупнулі хату — яна разбурылася. Пакуль хату самшылі талкай, вокны, дзверы паставілі. А там яшчэ хляўчук на падпорках ліпеў. Так і забавіўся, во.

Сядзеў Лявон панылы. Пра Амерыку і раскаваць не хацеў...

НАСТРОИ...

Радасць.

Перад дажджом.
Фотаэцюд А. АНДРЫЯНАВА.

СУСТРЭЧЫ, ПОШУКІ, АДКРЫЦЦІ.

- ЗДЫМАЕЦЦА ЮОЗАС БУДРАЙЦІС
- ВЕЧАР У ДОМЕ КІНО
- ТЭМАТЫЧНЫ ЛІТАРАТУРНЫ...

ПЕРАД ВЫХАДАМ НА «ПЛАН»

Рэдка якому акцёру удавалася так імліва і натуральна выйсці на кінематографічную арбіту, як гэта зрабіў літоўскі хлопец Юозас Будрайціс. У яго першая роля ў стужцы Вітаўтаса Жаланявічуса «Ніхто не хацеў паміраць» (адзін з братоў Мядзведзяў) была сыграная вонка і выразна. Яна і зварнула ўвагу гледачоў на акцёра-незнаёмца, які ўсім тады спадабаўся хоць бы тым, што Будрайціс жыў, а не іграў на экране.

Затым былі роля ў фільмах «Гэта салодкае слова — свабода», «Калонія», «Ланфіер», «Мужчынскае лета», «Шчыт і меч», «З табою і без цябе». І ўсе яны сталі безумоўным паважэннем арыгінальнай індывідуальнасці яркага таленту. Праўда, не кожнага з іх была галоўнай. Але нават тыя роля, якія называюць эпизаднымі, вылучаліся шчырасцю паводзін выканаўцы і акрэсленай экраннай формай.

Надаўна Юозас атрымаў прапанову ад рэжысёра В. Чацверыкова здымацца ў галоўнай ролі Элама Харніша ў дзюксерыйнай калыварнай стужцы «Час не чакае», сцэнарый якой напісаны па матывах рамана Джэна Лондана. У адным з павільёнў студыі «Беларусьфільм» і адбылася гутарка нарэспандэнта «Ліма» з папулярным літоўскім кінаакцёрам.

— ЮОЗАС, СКАЖЫЦЕ, КАЛІ ЛАСКА, ШТО АСАБЛІВА ВАБІЦЬ ВАС У КІНЕМАТОГРАФЕ?
— Шчыра кажучы, я ніколі не задумаўся над гэтым. Мабыць, усё ж для мяне, як для акцёра, заўсёды важна быць шчырым, праўдзівым, умець па-выканаўчаму асэнсоўваць не толькі тое, што напісана ў сцэнарый, але і тое, што прапаўнае мне рэжысёр. Не кожны рэжысёр, вядома, згодзен з такімі прынцыпамі ўзаемаадносін. Есць жа і «эксплуататары» гатовых акцёрскіх тыпажаў! Я шукаю праўду зусім пэўнага вобраза героя. Якая думка закладзена ў прапанаваным мне сцэнарый, падабаецца ён ці не падабаецца асабіста мне: зыходзіць з асноўнай, гене-

ралянай думкі аўтара, я пачынаю сваю, акцёрскую, «разведку».

Вельмі люблю здымацца ў Вітаўтаса Жаланявічуса, бо ён можа «расшавяліць» нерв нават у самага меланхолічнага выканаўцы, бо ведае сутнасць ролі і сутнасць чалавечага характару запрошанага ім акцёра. Відаць, не без яго ўплыву я сам ніколі не раблю розніцы паміж галоўнымі ролямі і эпизаднымі. Справа ж не ў тым, колькі часу твая фізіяномія знаходзіцца на экране, колькі слоў ты паспеў вымавіць. Галоўнае — што пераняў за гэтыя гадзіны або мініуты, што страціў або набыў твой герой.

Глыбока памыляецца той, хто думае, што кінакамера — гэта маўлівава істота. Яна ў руках аператара-мастак «гаворыць» заўсёды, нават тады, калі застаецца нерухомай. У час здымак «Час не чакае» я паспрабаваў з аператарам Дзмітрыем Зайцавым. Натура гэта творчэйшая, эмацыянальная, з філасофскай «жылкай». Ён робіць усё не дзеля ягона-чужага ві-

зуальнага эфэту, а дзеля таго, каб да гледача дайшоў глыбінны сэнс сыграных акцёрам момантаў.

Спадысяю, што наша садружнасць з В. Чацверыковым і Д. Зайцавым дасць і нешта нечаканае як для гледача, так і для нас саміх. Разумею, мы ж «чытаем» цяпер Джэна Лондана, любімага ўсімі намі з юнацкіх гадоў пісьменніка. Павінны нават адкрыць штосьці ў сваёй палітры.

Адначасова я здымаюся ў эпизадных вобразах у стужках «Ціль Уленшпінгел» і «Бомба для старшыні». Зноў жа — з літаратурных старонак на экран. Тут трэба і не губляць сваёй індывідуальнасці, і быць хоць крышку «падобным» да таго персанажа, якога бачыць чытач кніжных старонак.

Прабачце, мяне выклікаюць на «план»...

Інтэрв'ю ўзяў
С. ВІКТОШЫН.
На здымку — Ю. Будрайціс (першы справа) на «плане» ў фільме «Час не чакае».

Фота Л. КАРАБАЕВА.

ПАСЛАНЦЫ ФЕСТИВАЛЮ

У канферэнц-зале Рэспубліканскага Дома кіно 27 ліпеня адбылася сустрэча з удзельнікамі IX Маскоўскага міжнароднага фестывалю, якія наведалі Мінск па запрашэнню Бюро прапавідацы савецкага кінамастацтва. Гасцямі беларускіх кінамастаграфістаў былі болгарскі інактыўны Дзмітр Франгаў, дзясціна кіно і тэлевізійнага рэжысёра Рао Чытадаву, Шрыніла, актрыса Радзюлабана Пілар Чон і журналіст Кумар Дэвендра. Ад іх кінамастаграфістаў рэспублікі заручбеныя тасцей цэлы штур сабрагтар праўдзінна Саюза кінамастаграфістаў БССР, заслуш-

ны дзель мастацтваў БССР В. Чацверыкова. Кандыдат мастацтвазнаўства А. Крэснені паказалі тасцей і дзясцінаў кінамастацтва Савецкай Беларусі, Дзмітр Франгаў і Кумар Дэвендра паказалі вельмі цікавую да іх кінамастацтваў тасцей і дзясцінаў кінамастацтва Савецкай Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, падзяліліся сваім ўражаннем аб маскоўскім фестывалю, доўгі час «за гуманым кінамастацтва, за мір і дружбу паміж народамі!» — былі прагра-сцэным кінамастаграфістам уста-го свету.

В. КАНСТАНЦІНАУ.

З ВЕНГРЫ З ДЫПЛОМАМ

Дыпламантам Міжнароднага фестывалю фальклорнага танца і танцаў з Венгерскай Народнай Рэспублікі лаўрат пра-мі, Ленінскага камсамола Беларусі, лаўрат Усеазазнага фестывалю самадзейнага мастацтва народнага ансамбля песні і танца «Маладосць». Паліца культуры ўпраўдзінна бытавога абслугоўвання насельніцтва Віцебска.

У фестывалю, які праходзіў у венгерскім горадзе Сегеде, удзельнічалі самадзейныя калектывы сацыялістычных краін, расказвае перападзінна БЕЛТА мастакі іраўнік і балетмайстар ансамбля І. А. Се-

рысаў. Наш талентаў прадастаў-ляў народнае мастацтва Савецкага Саюза і заныў другое месца — услед за гаспадарамі фестывалю.

Самадзейныя артысты паказалі «Курчакскую кадырлю», беларускі лірычны карагод «Качур», танец «Дудары», харэаграфічныя кампазіцыі «Віселле на Віцебшчыне», «Добры дзень, вена!».

На конкурсе харэаграфіаў і танцаў прадаставілі музычны харэаграфічны кампазіцыю, прывесцілі 30-гаддзю Перамоў савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

БЕЛТА.

Празаік з Люксембурга

Нашу рэспубліку наведала пісьменніца з Люксембурга Размары Кіфер. Гасця азнаёмілася з выдатнасці Мінска, наведала Хатынь, Брэст, Белавежскую пушчу. Р. Кіфер мела гутарку ў Саюзе пісьменнікаў БССР, у якой прынялі ўдзел намеснікі старшыні праўдзінна СП БССР Анатоля Грачаникаў, галоўны рэдактар часопіса «Вясёлка» Еуданія Лось, пісьменнікі Пятрусь Манька, Мікола Гамолна, Аляксей Гардзіцін. На здымку — Р. Кіфер (справа) і Е. Лось.

Фота Ул. КРУКА.

РАЗМОВА ПРА ГЕРОІКУ

Многа аматараў кнігі жыве сёння ў старажытным Барыса-ве. І кожны з задавальненнем сустрэў стварэнне ў горадзе аддзельнага таварыства аматараў кнігі. Першым мерапрыемствам гэтай арганізацыі з'явіўся тэматычны літаратурны вечар. Правадзіўся ён сумесна з рэспубліканскім і абласным праўдзінным таварыствам у Доме культуры імя М. Горькага. Прысутнічалі рабочыя, служачыя, навучэнцы моладзі.

Ганаровымі гасцямі былі ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, пісьменнікі. Спрод іх аўтар

вядомых кніжак «У агні бітвы», «Сталёвыя нервы», «Ноч на Дняпры», а тансама дакументальнай аповесці пра гвардзейцаў-танкістаў зніпака П. Рана Героя Савецкага Саюза Мікалая Нікольскага, беларускія паэты Пятро Прыходзька і Ніл Гілевіч.

Мікалай Сяргеевіч Нікольскі не толькі піша кнігі, але і прапагандае іх, з'яўляецца загадчыкам аддзела прапаганды Усеазазнага таварыства аматараў кнігі. Ухвалявана і праніжнёна гаварыць ён пра героіку мінулых гадоў, пра работу над сваімі творами, пра пошукі і

знаходкі новых імёнаў — героіў сваіх кніг. Кожнаму барысаўцавіну было, безумоўна, цікава даведацца, як нарадзілася запяць пра героічны танкавы зніпак лейтэнанта Паўла Рана, помнік якому цяпер узвышаецца ля шашы Мінск—Масква ў Барысаве.

Удзельнікам вайны быў і Пятро Прыходзька. На вечары ён прачытаў свой верш «Помнік савецкаму воіну ў Берліне», які напісаў адрэз паля Перамогі. Урываў з патрыятычнай араторыі «Гарыць, гарыць мая Лагойшчына» чытаў Ніл Гілевіч. Цёплал сустрэча, шчырал размова пра героіку прайшла ў Барысаве. Яна пакінула добрыя ўражанні і ўспаміны.

П. БАРОДКА, журналіст.

АЎТОГРАФЫ ПАЭТА

У фонды Літаратурнага музея Якуба Коласа паступіла два аўтографы вершаў народнага паэта. Іх напісаў пісьнік пасля Вялікай Айчыннай вайны. У адным з іх «Рол і хрыпы» паэт піша, каб ніколі не хварэць, «дактароў не ведаць, лепш у чыстым полі снедаць і абедцаць». Другі верш «Маім ціліцелям» паэт прысвяціў урачам Д. Р. Абрамовічу і М. І. Дашкевічу, якія лчылі яго, падабдэрвалі добрым словам, нахлнялі на літаратурную і грамадскую працу.

Рукапісы вершаў падарыў музею прыёмны сын Д. Р. Абрамовіча — П. Берлін, які жыў цяпер у Чэбаксары. Ён перадаў музею тансама паэму Я. Коласа «Рыбанова хата» з аўтографам аўтара «Дарагому Давыду Рыгоравічу Абрамовічу. «Ды не пачуе вуха Ваша лёгчачных хрыпаў». Якуб Колас 30.X.1948 г., якую падарыў паэт у свой час свайму ўрачу.

М. ЖЫГОЦКІ.

«КАЛАРЫТ І БЛІСКУЧАЯ ХАРЭАГРАФІЯ»

Такім, на думку мекенскай газеты «Наведадзе», тройка, што імячы сямдзясці беларускіх танцораў да спеку. Дзяржаўны ансамбль танца Беларускай ССР пачаў сваё трохмесячнае турне па Мексіцы з «Аудыторыянасьнага», якія цэлы прыязла раней лінградцаў, вінулі, адначоў, красавіцаў. Мінчан, якія ўступілі тут упершыню, прысутны ў зале правадзілі танцы як гарчым апладзісентамі. «Беларускі фальклорны балет паказаў сапраўднае мастацтва народа і для народа», — піша газета «Экспельсёр». «Публіка танкарана, — адзначае «Наведадзе». — Танкарана, таму што немагчыма застацца раўнадушным перад дыхаючым маладосцю ансамблем, рытмічным і эмацыянальным».

Беларускія артысты гаварылі мне, хоць і хваліваліся, як гэта бывае заўсёды пры сустрэчы з незнаёмым гледачом, вельмі хутка знайшлі агульную мову з мекенскай публікай. Прыкметна, што яна знаёма з савецкім мастацтвам. Мяркуючы па рэакцыі глядзельнай залы, мекенскай спадзібаліся не толькі народная харэаграфія, у прыватнасці, «Вянок беларускіх танцаў». Яны зразумелі і ацінілі героічную «Танцаў».

Наперадзе ў беларускага ансамбля гасгродзі іні мекенска-скіх прывітанчых, затым у Коста-Рыка, Сальвадора, Венесуэле, іных краінах Латывіна Амерыка.

Л. КАНСТАНЦІН, нар. АДН.

Мехіка.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 22-51-62, бухгалтэрыі — 22-50-00.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН, Анатоля ГРАЧАНІКАУ, Юры ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ, Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК (адказны сакратар), Рыгор ШЫРМА.